

18' 2025

МАУП

Міжрегіональна
Академія управління
персоналом

УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

Випуск 18

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Хмельницький, 2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
Приватного акціонерного товариства “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

Випуск 18

Хмельницький – 2025

**УДК 811
ББК 81.2Укр
З 164
НДДКР 0123U104489**

**З 164 Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий: Вид-во
МАУП, 2025. Вип. 18. 146 с.**

У збірнику наукових праць «Українська мова і нація» вміщено тези, статті науковців, в яких розкрито широке коло мовних проблем: цивілізаційно-культурний розвиток України в контексті сучасних глобалізаційних процесів; українська мова в сучасному інформаційному просторі; нормативно-правові документи щодо мовної політики в Україні на сучасному етапі; державна мовна політика в галузі освіти України; мовне середовище учнівської та студентської молоді: виклики сучасності та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення сучасної мовної ситуації в Україні: учням, здобувачам вищої освіти, аспірантам, викладачам, науковцям.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Білий Л. Г., кандидат педагогічних наук, доцент; голова Вченої ради Хмельницького інституту МАУП (головний редактор); **Парандій В. О.**, кандидат історичних наук, доцент; директор Хмельницького інституту МАУП; **Дацюк О. А.**, кандидат богослов'я; **Дика Л. Л.**, кандидат філологічних наук; **Коломієць О. М.**, кандидат філологічних наук; **Козак Р. В.**, кандидат філологічних наук, доцент; **Калинюк Н. В.**, кандидат філологічних наук; **Костенко Д. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Олійник В. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; (відповідальна за випуск).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Рева Л. Г., кандидат філологічних наук, член-кореспондент Академії наук вищої освіти України, член Національної Спілки краєзнавців України (м.Київ).

Петрушенко О. О., кандидат філологічних наук, доцент (м.Хмельницький).

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Хмельницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом
(протокол № 10 від 24 листопада 2025 р.)

© Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2025
© автори статей

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
Алієва Д. С. КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ МЕНЕДЖЕРА У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ.....	8
Гладій А. Л., Комарова О. В. СУРЖИК У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ.....	12
Григоровська А. В. МОВНА КУЛЬТУРА ШКОЛЯРІВ І СУЧАСНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР.....	19
Дацюк О. А. АНАФЕМА ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ: ІСТОРИЧНА ТА ЦЕРКОВНО-ПРАВОВА ОЦІНКА.....	23
Дика Л. Л., Голярдик Н. А. МОВНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	32
Колендзян Н. С. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ ЯК СУЧАСНА ТРЕНД-ФОРМА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Комарова О. В. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	51
Крук О. В., Комарова О. В. НЕОЛОГІЗМИ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	56

Лепегун К. ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	61
Махно К. А., Ручкіна І. В. РЕВОЛЮЦІЯ ЖАНРІВ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО БЛОГІНГУ ТА ПОДКАСТИНГУ.....	64
Мельник А., Поморова Н. А. МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	67
Никитюк С. І. ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ..	74
Нич В. П., Алексов С. В. МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ НА ПЕРЕХРЕСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ. ІСТОРИЧНІ УРОКИ СТАНОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В США ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	79
Олійник В. В. МОВА ЯК СИМВОЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА СТІЙКОСТІ.....	87
Плахтій С. С., Будник А. А. МОВА ЯК БРЕНД: ЯК УКРАЇНСЬКА МОВА СТАЄ МОДНОЮ В ЦИФРОВУ ДОБУ.....	93
Похила В., Поморова Н. А. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ НА БРЕНД- КОМУНІКАЦІЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ МЕРЕЖЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	112

Романова Г. Д.

МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УЧНІВ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА
ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ..... 116

Ручкіна І. В.

МОВНА НОРМА ТА ВАРІАТИВНІСТЬ У КОМУНІКАЦІЇ
СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ (НА МАТЕРІАЛІ INSTAGRAM,
FACEBOOK, ТІКТОК)..... 120

Цьмух Ю., Дудар І. П.

МОВНА МОБІЛІЗАЦІЯ ТА МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У
ВОЄННИЙ ЧАС..... 124

Шамрай А., Колендзян Н. С.

МОВА ВИТИНАНКИ ОЛЬГИ НЕГОДИ-БУЧКОВСЬКОЇ ЯК
УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ..... 127

Яворський О., Поморова Н. А.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДОПОМІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ
ВИКЛАДАЧА ЛІТЕРАТУРИ: ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ..... 136

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ..... 141

ПЕРЕДМОВА

*«... І доки бринітиме Рідная Мова
У творчім розвої та в силі,
Ростиме нам доля, трава мов шовкова,
Мов наші пісні орлокрилі!»
(І. Огієнко)*

З мови починається сама держава. У мові – важлива суть існування держави, її сила і могутність.

У системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд з гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди і політичної стабільності, забезпечення єдності держави і зміцнення української державності.

Мова – явище суспільне. Для кожного народу рідна мова найдорожча. Творячи свою духовну культуру, він великою мірою самовиражається в мові. Рідна мова допомагає відчутти місце своєї культури в загальнолюдській світовій культурі.

Мова є важливим способом національного самовираження та самовизначення. Вона забезпечує збереження національної ідентичності, сприяє розвитку культури та підтримці національної єдності. В умовах сучасних глобальних змін мова залишається основою, на якій формується світогляд нації, її майбутнє і готовність до змін.

Мова і спілкування є невід’ємними складовими взаємодії в суспільстві. Мова виступає як засіб, що дозволяє людині взаємодіяти, обмінюватися досвідом і емоціями, а також зберігати та передавати культуру, традиції та цінності. Спілкування через мову допомагає будувати міцні соціальні зв’язки, що забезпечують гармонійне існування і розвиток індивідуумів та суспільства в цілому.

Кожна культура має свої мовні норми, що визначають, як потрібно взаємодіяти в різних ситуаціях. Це можуть бути правила

ввічливості, форми звертання, особливості вживання мовних конструкцій, що допомагають дотримуватися соціальної гармонії і поважати межі особистісного простору. Наприклад, у деяких культурах існують складні системи виразу поваги до старших або вищих за статусом осіб, що через мову відображає соціальну ієрархію та культурні норми.

Спілкування також є важливим інструментом для розвитку та збереження ідентичності. Мова служить не тільки для передачі знань, а й для збереження культури та традицій. Через мову ми передаємо цінності, які є основою нашого соціального середовища та культурного розвитку. Мовою ми висловлюємо свою приналежність до певної групи, нації або спільноти. Тому мова є важливим елементом самовираження та самосвідомості.

У народі побутує вислів: «Рідна мова – це характер народу». В ній відбито його національні звичаї, побут нахили. Мова – це ще й історія народу. Від найдавніших часів наші предки залишили в мові свої глибокі сліди. У мові відбивається і пам'ять народу, бо майбутнє виростає з минулого. Нам – українцям – потрібно плекати кожне слово рідної мови, передане нам у спадок від наших прасурів. Потрібно вивчати, розвивати, берегти свою мову, бо без неї народ перестає бути самостійним, незалежним і багатим.

Отже, ми повинні відроджувати рідну мову з розумом, повагою, відроджувати українську культуру, не поспіхом та законами, а серцем і бажанням людей.

Вашій увазі пропонуються наукові статті сучасних українських науковців, зокрема істориків, філологів, культурологів, юристів, психологів та ін., в яких розкриваються різні погляди на актуальні мовні проблеми.

Висловлюємо щирі вдячність усім небайдужим українцям, яких турбує доля сучасної української мови, і які прагнуть долучитися до її розвитку і сприяти її поширенню та процвітанню.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Д. С. Алієва,
здобувачка фахової передвищої освіти
(м. Хмельницький)

КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ МЕНЕДЖЕРА У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

У сучасному світі, де глобалізаційні процеси охоплюють усі сфери людського життя, особливого значення набуває культура спілкування та мовлення, зокрема – культура ділового мовлення. Для менеджера, який щоденно працює з людьми, приймає управлінські рішення, веде переговори, представляє інтереси компанії, уміння грамотно, логічно та культурно висловлювати свої думки є професійною необхідністю.

Глобалізація формує нові вимоги до управлінця. Менеджер має бути не лише фахівцем у своїй галузі, а й комунікатором, медіатором і лідером, здатним взаємодіяти в умовах міжкультурного середовища. Саме тому мовна культура стає основою професійної етики та ефективності сучасного менеджера.

Культура ділового мовлення - це сукупність мовних норм, правил етикету та комунікативних умінь, які забезпечують ефективність управлінського спілкування [1].

Для менеджера важливо не лише правильно говорити, а й добирати мовні засоби відповідно до ситуації, співрозмовника та мети спілкування. Культура мовлення менеджера охоплює як усну, так і писемну форми спілкування: виступи, переговори, ділову переписку, складання документів, корпоративні повідомлення, рекламні тексти, презентації тощо.

Основні ознаки високої культури мовлення: нормативність (дотримання норм української літературної мови); точність (чітке передавання змісту); доречність (відповідність ситуації спілкування);

виразність і логічність; етичність (тактовність, повага до співрозмовника) [2].

Висока мовна культура – це ознака не лише освіченості, а й інтелігентності, організованості та відповідальності особи, що займається управлінською діяльністю.

Мовлення – це інструмент управління. Саме через слово менеджер впливає на колектив, формує корпоративну культуру, мотивує працівників, вирішує конфлікти, налагоджує зв'язки з партнерами [3].

Культура мовлення сприяє:

1. Формуванню позитивного іміджу менеджера та компанії. Грамотна мова створює враження професійності, надійності, компетентності.

2. Підвищенню ефективності комунікації. Зрозуміле, логічне, аргументоване висловлювання зменшує ризик непорозумінь і помилок у роботі.

3. Створенню сприятливого психологічного клімату в колективі. Коректність, тактовність і доброзичливість у спілкуванні сприяють довірі.

4. Розвитку партнерських відносин з клієнтами, постачальниками, інвесторами.

5. Підвищенню конкурентоспроможності українських фахівців у міжнародному бізнес-середовищі [4].

Менеджер із високою культурою мовлення вміє слухати, точно відповідати, підбирати слова, які не принижують, а переконують. У сучасному діловому світі це стає важливішим за формальну посаду чи диплом.

Глобалізація породжує нові форми комунікації – електронну пошту, соціальні мережі, відеоконференції. Це змінює мовні стандарти: мовлення стає коротшим, динамічнішим, але й часто менш грамотним.

Серед викликів, які постають перед українським менеджером: англіцизм та професійний жаргон (наприклад: «брендинг», «тайм-

менеджмент», «тренд»); змішування мов у корпоративному середовищі, виникнення суржику; втрата стилістичної культури у цифровому спілкуванні (скорочення, емоційні смайли, неформальні звертання); тиск глобальної англомовної культури, що іноді знецінює національну мову [5, с. 276].

Проте саме у відповідь на ці виклики посилюється потреба в мовній ідентичності. Менеджер, який дбає про чистоту і розвиток української мови, стає носієм національної культури у бізнесі.

Українська мова в корпоративному середовищі – це не лише питання патріотизму, а й маркетингової унікальності. Компанії, що використовують українську в брендингу та комунікації, сприймаються як більш надійні, прозорі та близькі споживачеві.

Керівник, який володіє мистецтвом слова, здатен впливати на людей не наказом, а переконанням. Мова є інструментом мотивації, натхнення, створення командного духу.

Сучасні управлінці мають розуміти, що культура мовлення – це складова софт-скілів (гнучких навичок), від яких залежить ефективність будь-якого бізнесу.

Лідерство у глобальному світі неможливе без вміння донести ідеї зрозуміло, чітко й красиво, водночас зберігаючи національну мовну ідентичність.

Культура ділового мовлення є важливою професійною компетентністю менеджера, що визначає рівень його ерудиції, комунікабельності та ефективності. У добу глобалізації вона набуває подвійного значення – як інструмент професійної комунікації і як засіб збереження національної самобутності.

Менеджер із високою мовною культурою стає прикладом сучасного українського фахівця, здатного поєднувати традиції та інновації, національне та глобальне.

Збереження і розвиток культури українського ділового мовлення – це внесок у майбутнє української державності, конкурентоспроможності та духовної єдності нації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Фидря К.М. Формування культури ділового спілкування в органах місцевого самоврядування. URL: <https://salo.li/11fA238>
2. Кравз Т. Культура ділового спілкування менеджера як складова управлінської культури організації // *Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень*: зб. тез доп. VII Всеукр. конф. молодих учених і студ. (Вінниця, 23.10.2019). Вінниця. 2019. С. 67–69. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/items/9b8fe1fb-8523-449a-b762-cf06749e1f0b>
3. Пантелюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення. Київ : ЦУЛ, 2020. 224 с.
4. Коваленко В. П. Основи управлінського спілкування. Київ: Центр учб. літ-ри, 2020. 276 с.

А. Л. Гладій,
здобувачка фахової передвищої освіти
Науковий керівник: О. В. Комарова,
викладач української мови та літератури;
викладач-методист
(м. Хмельницький)

СУРЖИК У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ

Мова – це не лише засіб спілкування, а й основа національної ідентичності та духовний код народу. Для українців, які століттями виборювали культурний і державний суверенітет, мова завжди була символом самобутності. Попри закріплення її статусу в Конституції України, реалії показують, що українська мова досі зіштовхується з низкою проблем, серед яких однією з найгостріших є суржик.

Поява суржику пов'язана з історичною політикою асиміляції, заборонаю української мови в освіті й діловодстві, а також урбанізаційними процесами ХХ століття. Сьогодні суржик поширений у побутовому й студентському мовленні. Дослідження свідчать, що значна частина молоді користується ним у неформальному спілкуванні, не усвідомлюючи порушення мовних норм. Водночас більшість прагне вдосконалити володіння українською літературною мовою, що дає підстави для оптимізму.

Проблема суржику є не лише мовною, а й культурною та суспільною. Це відображення історичних травм і виклик для сучасної мовної політики України. Тому питання «Суржик у сучасному українському мовленні: норма чи відхилення?» має не лише наукове, а й соціальне значення, адже від відповіді на нього залежить майбутнє української мови.

Суржик – це змішане мовлення, у якому поєднуються елементи української та російської мов без дотримання їхніх норм.

Таке мовлення виникає, коли людина не володіє повною мірою жодною з мов або звикла до їх постійного перемішування.

Первісно слово «суржик» означало суміш зерна різних культур – продукт нижчої якості. У мовознавстві воно набуло переносного значення й стало позначати «змішану», нечисту мову, що вказує на зниження її культури.

Суржик не має власної системи чи правил – це хаотичне поєднання лексики, граматики й вимови різних мов. Мовознавці вважають його наслідком русифікації та мовної неосвіченості. Борис Антоненко-Давидович називав суржик «мовним покручем», Олександра Сербенська наголошувала, що він спотворює мислення, а Лариса Масенко – що це «мовна хвороба постколоніальної країни» [2, с. 114].

У різних регіонах України суржик має свої особливості: на сході та півдні переважають російські елементи, у центрі – українська основа. Попри це, всі різновиди характеризуються відходом від літературних норм.

Поява суржику не була випадковою – це результат тривалих історичних, політичних і соціальних процесів, що вплинули на розвиток української мови. Протягом століть вона перебувала під потужним тиском інших культур, насамперед російської, що поступово призвело до змішування мовних елементів. Однією з основних історичних причин стало приєднання українських земель до російської імперії. Після цього українська мова поступово витіснялася з адміністративного управління, освіти, науки та культури. Російська стала мовою влади, престижу й кар'єрного успіху, тоді як українська сприймалася як мова селян і провінції. У таких умовах багато українців почали свідомо або несвідомо змішувати обидві мови, щоб бути зрозумілими та соціально прийнятими [3].

Великий вплив мала й політика русифікації в імперський і радянський періоди. Заборони на друк українських книжок, обмеження викладання українською мовою, переслідування письменників і культурних діячів призвели до того, що кілька

поколінь українців виросли в середовищі, де рідна мова не мала повноцінного розвитку. У радянські часи російська стала мовою освіти, науки, телебачення й офіційного спілкування. Це сприяло утвердженню двомовності, у межах якої люди несвідомо поєднували українські та російські елементи - так формувався суржик.

Важливу роль у поширенні суржиків відіграла урбанізація. У ХХ столітті, коли селяни масово переїжджали до міст, вони потрапляли в переважно російськомовне середовище. Щоб адаптуватися, люди змінювали мовні звички, вводили у свою мову російські слова чи граматичні конструкції. Згодом таке змішане мовлення стало звичним і навіть природним у повсякденному житті. Суржик також поширювався через міжрегіональні контакти й переселення народів у радянську добу.

Не менш значущими є соціальні причини. Однією з них є низький рівень мовної освіти та брак належного мовного середовища. У багатьох сім'ях діти з дитинства чують не чисту українську, а суржик, тому сприймають його як норму. Часто він здається зручнішим і «природнішим» для повсякденного спілкування, тоді як літературна українська вважається надто офіційною або «книжною».

Сучасні мас-медіа й інтернет також сприяють поширенню суржиків. У телевізійних шоу, блогах і соціальних мережах часто звучить мова, змішана з російськими словами. Молодь, наслідуючи популярних осіб, переймає ці мовні зразки, через що межа між літературною мовою та суржигом стає дедалі розмитішою.

Важливою є й соціально-психологічна причина. Для багатьох людей суржик – це своєрідний компроміс між українською та російською, «нейтральна» мова, що дає змогу уникнути мовного вибору. У регіонах, де обидві мови співіснують, суржик часто сприймається як звичний і навіть прийнятний спосіб спілкування.

Суржик часто виступає не лише мовним явищем, а й соціальним інструментом спілкування, особливо серед молоді та студентів. У студентському середовищі він виконує кілька важливих функцій. По-перше, суржик може слугувати маркером групової

ідентичності. Використовуючи змішану мову, студенти демонструють належність до певної спільноти, що створює відчуття внутрішньої близькості та неформальної атмосфери між однолітками. По-друге, суржик часто використовується як засіб гумору, емоційного розвантаження та вираження неформальної комунікації. Мовна гра, яка виникає при поєднанні елементів української та російської мов, дозволяє студентам легше спілкуватися, знижує напруження під час обговорень і сприяє більш відкритому обміну думками. Крім того, суржик може бути проявом мовної адаптації. Студенти, які переїхали з різних регіонів України, часто привносять у спільну комунікацію свої діалектні та російськомовні елементи, що природно призводить до формування змішаної мовної моделі. У цьому контексті суржик стає не лише способом передачі інформації, а й засобом соціальної інтеграції в студентську спільноту.

Поширення суржику серед молоді зумовлене низкою соціокультурних факторів, які відображають сучасні мовні та суспільні процеси в Україні. Однією з головних причин є контакт різних мов і діалектів у повсякденному житті. Молодь часто виростає у середовищі, де українська та російська мови співіснують поруч, а на формування мовних моделей впливають і регіональні особливості, і сімейне середовище. В результаті виникає природне поєднання мовних елементів, що формується у суржик.

Іншою причиною є неформальна соціальна комунікація. Молоді люди прагнуть створити легку, невимушену атмосферу спілкування серед друзів та однолітків. Використання елементів суржику допомагає встановлювати емоційний контакт, демонструє гумор і креативність, а також підкреслює належність до певної соціальної групи [2, с. 70].

Соціокультурний вплив медіа та популярної культури також відіграє важливу роль. Телевізійні шоу, фільми, соціальні мережі та меми часто містять приклади змішаної мови, що робить суржик прийнятним і модним серед молоді. Внаслідок цього молодь запозичає мовні зразки і включає їх у своє повсякденне спілкування.

Ще одним чинником є інформаційна глобалізація. Поширення інтернет-культури, гібридних медіа та контакт із різними мовними середовищами сприяє формуванню змішаної мови як природного способу адаптації до різноманітних комунікативних ситуацій.

Поширення суржик у сучасному українському суспільстві має як позитивні, так і негативні наслідки. Це явище охоплює не лише молодь чи студентів, а й представників різних соціальних і професійних груп, що свідчить про його глибоку інтеграцію у мовну практику населення. До позитивних аспектів можна віднести полегшення комунікації та соціальну адаптацію. Суржик часто створює невимушену атмосферу спілкування, допомагає людям швидше знаходити спільну мову, відчувати себе частиною колективу й зменшує соціальні бар'єри. Завдяки цьому він виконує функцію об'єднання, особливо у регіонах, де активно співіснують українська та російська мови. Використання елементів різних мов може сприяти розвитку креативності та мовної гнучкості. Люди використовують суржик для гумору, іронії, самовираження чи адаптації до певного середовища. У цьому сенсі суржик виконує роль засобу культурної адаптації, демонструючи здатність суспільства до міжмовного та міжкультурного контакту.

Поширення суржик у має і негативні наслідки. Найперше – це зниження рівня мовної культури. Постійне використання змішаної мови призводить до спотворення граматичних форм, порушення норм слововживання та зменшення обсягу активного словника. Такі тенденції ускладнюють офіційне, академічне чи професійне спілкування.

Існує також ризик соціальної стигматизації. Використання суржик у публічних або професійних контекстах може сприйматися як ознака низької освіти чи мовної недбалості, що впливає на репутацію мовця та рівень його сприйняття в суспільстві.

Ще одним негативним наслідком є формування мовних стереотипів. Масове вживання суржик може закріплювати уявлення про «нечисту» або «низьку» мову певних регіонів, поглиблюючи

культурні відмінності між частинами країни й ускладнюючи міжрегіональне порозуміння.

Одним із основних шляхів подолання суржику є підвищення мовної культури через освіту. Вивчення української мови у школі та університеті, участь у мовних тренінгах і практичних заняттях допомагає молоді засвоїти правильні граматичні конструкції та словниковий запас. Це сприяє формуванню свідомого мовного вибору та зменшує потребу у використанні змішаної мови.

Важливу роль відіграє самоосвіта та практика мовлення. Читання сучасної літератури українською, перегляд фільмів та прослуховування подкастів допомагає студентам звикати до чистої української мови та використовувати її у повсякденному спілкуванні [1, с. 81].

Соціальне середовище та мовні зразки також впливають на зменшення поширення суржику. Створення груп спілкування українською мовою серед друзів та однокурсників, участь у культурних заходах і дискусіях сприяє формуванню звички до правильного мовлення.

Крім того, ефективним є поєднання корекційних заходів і заохочень. Викладачі та старші студенти можуть м'яко коригувати мовні помилки, підказуючи правильні варіанти, а позитивні приклади мовлення заохочувати та демонструвати на практиці.

Важливо усвідомлювати, що боротьба із суржиком – це не заборона його використання у неформальному спілкуванні, а формування свідомого мовного вибору. Молодь має знати різницю між суржиком та нормативною українською мовою і вміти адаптувати свою мову залежно від ситуації.

Таким чином, суржик є складним мовним явищем, що відображає історичні та соціокультурні процеси в Україні. Його поширення зумовлене впливом медіа, двомовного середовища та прагненням до невимушеного спілкування. З одного боку, суржик полегшує комунікацію й сприяє мовній гнучкості, з іншого – знижує рівень мовної культури та формує стереотипи. Усвідомлене ставлення

до мови й підвищення мовної грамотності сприятимуть збереженню чистоти українського мовлення та розвитку культури спілкування в суспільстві.

Список використаних джерел та літератури:

1. Клярська Г. Ю., Тарасенко О. Д. Суржик – проблема українського суспільства та мовлення // *Науковий вісник Міжнар. гуманітарного ун-ту*. Сер.: Філологія. 2019. № 38. Т. 3. С. 80-82.
2. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою і языком. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 202 с.
3. Масенко Л. Т. Суржик як соціолінгвістичний феномен // *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2004. № 35. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-surzhyk.htm> (дата звернення: 12.10.2025)
4. Суржик і культура мовлення. URL: <https://kpi.ua/surzhik> (дата звернення: 12.10.2025)

А. В. Григоровська,
вчитель української мови та літератури;
вчитель-методист
(м. Хмельницький)

МОВНА КУЛЬТУРА ШКОЛЯРІВ І СУЧАСНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Мова – це не просто засіб спілкування, це жива історія, душа та генетичний код народу. Вона є ключовим елементом культурної та національної ідентичності, що об'єднує минуле, сучасне й майбутнє, забезпечуючи зв'язок поколінь. У мові відображається світогляд, традиції та моральні цінності народу, а її розвиненість свідчить про зрілість нації.

Українська мова має давнє коріння, що сягає праслов'янських часів і формувалася на основі діалектів племен, які заселяли територію сучасної України. Вона є спадкоємицею давньоруської мови, яка функціонувала у Київській Русі. Протягом століть мова розвивалася, а у Великому князівстві Литовському вона набула статусу офіційної, відомої як руська мова. Після входження українських земель до складу Російської імперії, українська мова пережила тривалий період заборон і утисків, проте збереглася завдяки зусиллям письменників, діячів культури та широких народних мас. Відродження сучасної української літературної мови пов'язують з Іваном Котляревським, автором «Енеїди».

Українська мова вирізняється своєю милозвучністю та багатством, іноді її називають «солов'їною». Лінгвістичні особливості, які роблять її унікальною, включають:

Сім відмінків: на відміну від багатьох інших слов'янських мов, українська зберегла кличний відмінок, який використовується при звертанні.

Особливості фонетики: до її фонологічних рис відносять наявність звуку «ґ», а також унікальний звук «и», який відрізняється від російського.

Різноманіття лексики: завдяки тривалому історичному розвитку та контактам з іншими культурами, українська мова має багатий словниковий запас, що увібрав багато слів з польської, німецької, тюркських та інших мов. Водночас, вона має менше омонімів (слів, що пишуться однаково, але мають різне значення) порівняно з російською.

Синонімічне багатство: однією з яскравих особливостей є велика кількість синонімів, що дозволяє більш точно й образно висловлювати думки.

Українська мова – це потужний інструмент єднання та солідарності. Вона дає змогу обмінюватися думками, почуттями, створювати духовні цінності та долати труднощі. В умовах глобалізації збереження мовної самобутності є першочерговим завданням, адже мова – це один із найважливіших чинників консолідації нації. Плекання та розвиток рідної мови є запорукою сильної та самодостатньої держави. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну інтерес до української мови значно зріс як у самій країні, так і за кордоном, підкреслюючи її роль як маркера національної ідентичності та стійкості.

Сучасний інформаційний простір, сформований цифровими технологіями та соціальними медіа, має величезний вплив на мовну культуру школярів. З одного боку, він відкриває безмежні можливості для доступу до інформації, розвитку комунікативних навичок і розширення словникового запасу. З іншого боку, хаотичність, агресія та неграмотність, що часто зустрічаються в цифровому середовищі, створюють значні виклики для формування культури мовлення у підростаючого покоління [1, с. 147].

Позитивні аспекти впливу інформаційного простору. Інтернет дає змогу учням ознайомитися з різними мовними стилями, літературними творами, науковими публікаціями та публіцистичними

текстами, що сприяє розширенню їхнього кругозору і словникового запасу [2, с. 56].

Соціальні мережі та месенджери, де учні можуть спілкуватися з однолітками, розвивають навички швидкої комунікації та адаптації до різних ситуацій.

Створення власного контенту, ведення блогів і участь в онлайн-дискусіях заохочують школярів до творчого використання мови.

У процесі взаємодії з медіа школярі вчаться критично оцінювати інформацію, розпізнавати маніпуляції та дезінформацію, що є важливою складовою мовної культури [3, с. 23].

Виклики та ризики для мовної культури

Часте використання сленгу, неологізмів і спрощених конструкцій у соціальних мережах може призводити до збіднення лексики та зниження загального рівня мовленнєвої культури [4, с. 110].

Відсутність належної перевірки правопису, пунктуації та граматики в неформальному онлайн-спілкуванні сприяє формуванню звички до недбалого ставлення до мови.

У кіберпросторі нерідко трапляються прояви мовної агресії, хейту та кібербулінгу, що негативно впливає на етичні засади мовлення школярів.

Засилля чужомовних запозичень і перекладів із суржиком може спотворювати уявлення про чистоту і красу української мови [5, с. 45].

Щоб нівелювати негативні впливи та використати переваги інформаційного простору, необхідно впроваджувати комплексні підходи:

1. Навчання медіаграмотності: впровадження в шкільну програму уроків, де учні вчитимуться критично оцінювати інформацію, відрізняти фейки від правди та відповідально ставитися до публікацій [3, с. 25].

2. Формування культури спілкування в мережі: проведення годин спілкування та тренінгів, де обговорюватимуться правила етикету в соціальних мережах та наслідки необдуманих висловлювань.

3. Використання цифрових технологій для розвитку мови: залучення учнів до участі в освітніх онлайн-проектах, написання електронних творів, створення подкастів, що сприятиме розвитку креативного й грамотного мовлення.

4. Мовна безпека: наголошення на важливості мовної культури як інструменту збереження національної ідентичності та інформаційної безпеки, особливо в умовах гібридної війни [5, с. 48].

Розвиток мовної культури школярів в сучасному інформаційному просторі – це не лише завдання школи, а й спільна відповідальність батьків та всього суспільства. Лише свідоме й системне навчання допоможе виховати покоління, що буде не тільки грамотно спілкуватися, а й критично мислити та відповідально використовувати мову як інструмент.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гончаренко С. С. Мовна культура школярів: виклики сучасності. Вид-во «Шкільний світ», 2018. 200 с.

2. Мельничук В. Д. Вплив інтернет-комунікації на мовлення підлітків // *Українська мова та література в школі*, 2021. № 3. С. 55–60.

3. Коваленко О. П. Медіаграмотність як складова мовної культури особистості // *Педагогічний вісник*. 2019. № 5. С. 22–28.

4. Остапенко І. О. Суржик та сленг у сучасному молодіжному середовищі: причини та наслідки // *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*, 2020. Т. 3. С. 108–115.

5. Петренко В. П. Інформаційна безпека і мовна свідомість нації. Матер. наук.-практ. конф. «Мова – ключ до ідентичності». Київ, 2022. С. 44–51.

О. А. Дацюк,
протоієрей; кандидат богослов'я (PhD)

АНАФЕМА ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ: ІСТОРИЧНА ТА ЦЕРКОВНО-ПРАВОВА ОЦІНКА

Відомо, що анафема Гетьмана Івана Мазепи, яка була накладена ще у 1708 році до цих пір по-різному оцінюється істориками та спеціалістами з церковного права. «Вже понад трьохсот років тривають дискусії навколо обставин накладання цієї анафеми, і навколо її обґрунтування в офіційних церковних та державних документах, і навколо спроб зняття церковного відлучення з гетьмана Мазепи...» – пише професор Київської Духовної Академії Віктор Бурега [2, с. 101]. «Накопичення міфів про Мазепу настільки щільно охоплюють постать гетьмана, що його негативно оцінювали навіть деякі історики, які прославляли у своїх працях епоху Гетьманщини – Микола Костомаров і Михайло Грушевський... [7; 5].

Факт, що іменем видатного гетьмана – Івана Степановича Мазепи часто спекулюють, не вивчивши детально бурхливих поворотів долі мудрого політика, полководця і дипломата, який 20 років успішно стояв біля керма України й став уособленням українського духовного відродження та розквіту козацтва, спонукає нас сьогодні вкотре повернутися до переосмислення подій 300-річної давнини, тим більше, що як у кожної видатної людини, у Мазепи були не тільки прихильники, але й свої зрадники та вороги. Особливої уваги заслуговує тема історії церковного засудження Івана Мазепи у світлі канонічного права та спроби скасування анафеми, яка мала місце у 1918 р.

«Офіційний історіограф шведського короля Карла XII Георг Нордберт повідомляє, що український гетьман Іван Мазепа прибув до військового табору Карла в селі Гірки поблизу Новгорода-Сіверського 25 жовтня 1708 р.» [2, с. 101], але цій події передувала низка

неприємних інцидентів, про які слід згадати окремо. У березні 1706 року гетьман був у Мінську з невеликим військом у 14 тисяч чоловік і там сталася біда: шведи напали вночі на сплячих козаків та повбивали багатьох з них. Безглузда загибель українських вояків на чужій землі за чужі інтереси тоді вкрай пригнітила Мазепу.

Пізніше, влітку, під час візиту Петра I до Києва, почався ропіт серед полковників. Вони нарікали на важкі та виснажливі походи, у які направляли їх за царською вказівкою, цю ситуацію усугубив наказ Петра I будувати Печерську оборонну вежу, що лягло важким тягарем на всю Україну, адже будували її козаки, а наглядачами були росіяни [7]. Окрім того, з українських міст надходили до гетьмана скарги, що обози, які йшли територією України у царську армію нещадно грабували людей, насилували жінок та вбивали старшину, яка чинила опір свавілля. Ці інциденти ставили Мазепу у важке положення: його звинувачували у тому, що він, виконуючи царські накази, піддає розоренню свій край. Незадоволення таким станом речей гетьману прямо у вічі висказували найбільш впливові полковники – Павло Апостол та Дмитро Горленко. Справу усугубляло й те, що Меншиков, маючи великі амбіції, хотів знищити усю адміністративну структуру гетьманщини, бажаючи, між тим, взяти активну участь у діленні багатств Мазепи, який на той час мав вже майже сімдесят років і став часто хворіти. Потім становище ще більше усугубилось – велику частину гетьманщини Петро I захотів включити до складу росії, а козацьке військо розформувати: п'яту частину його доєднати до інших формувань, а решту розпустити по домівках, що і було озвучено на раді у Жовкві в квітні 1707 року, після якої Мазепа не пішов на обід до царя, адже такі рішення Петра було рівноцінним крахові усієї двадцятирічної політики Гетьмана. На військовій нараді у Жовкві цар також відмовив Мазепі дати десять тисяч війська для оборони від шведів, сказавши: «...як можете, так самі й обороняйтесь!...» [7] – це сприймалося як пряме порушення Коломацьких статей, відповідно до яких росія була зобов'язана захищати Україну у разі військової небезпеки, тим більше, що чимало

козаків знаходилися на фронтах Північної війни. Тож, замість захисту України, Мазепі був запропонований план 200 кілометрової «буферної зони» від Пскова до Сіверської України з евакуацією усього населення. Таким чином, після рокової наради у Жовкві, Мазепа іншого способу збереження України, ніж початок перемовин і подальший союз зі шведами, не бачив. Важкість ситуації усугубило й те, що кн. Меншиков, вражений багатствами України, почав Мазепі «...рити яму, щоб самому, його відставивши, бути гетьманом... старшину всю скасувати, міста під своє керування відібрати і поставити в них воєвод і губернаторів, а якщо хто буде чинити опір, то перегнати за Волгу і своїми людьми Україну заселити...» [7].

Саме переконання у тому, що росіянам, які переймалися долею тільки власної країни, вірити не можна, спонукало гетьмана до прийняття єдино вірного й сміливого рішення, адже, за його переконанням, «...Петро І, дбаючи лише про свої інтереси, позбавив Україну найкращих козацьких військ...» [7]. На тлі такої ситуації полковники Мазепи відмовлялися виконувати накази царя і бажали краще померти в Україні, ніж у боях на чужині. Вони прямо говорили гетьману, що ненавидять владу московії, яку розцінюють як важку неволю та бажають якнайшвидше її позбутися, тому козацька старшина просила Мазепу негайно спрямувати послів до шведського короля, щоб спасти Україну від розорення та кровопролиття.

Тож, усі перелічені обставини стали причиною того, що Мазепа 25 жовтня 1708 р. прибуває до військового табору Карла у селі Гірки поблизу Новгорода-Сіверського з проханням скласти протекцію війську Запорізькому і народу та визволити їх від ігнорування московського. Дбаючи про долю України і війська Запорізького, гетьман цим кроком ніяким чином не здійснює зради, адже Петро І до цього часу сам порушив багато пунктів Коломацьких статей, нехтуючи козацькими правами і привілеями, тож Мазепа у цій ситуації поставив інтереси України вище за інтереси імперії.

Одразу Петро І дізнається про зникнення гетьмана і вже «... 27 жовтня цар наказав «всей генеральной старшине и полковником и

протчим» прибути до його ставки на річці Десна для обрання нового гетьмана ... Листи з вимогою прибути у ставку Петра були надіслані й трьом українським архієреям: Київському митрополиту Іоасафу Кроковському, архієпископу Чернігівському і Новгород-Сіверському Іоанну Максимовичу та єпископу Переяславському Захарії Корниловичу...» [2, с. 101, 102].

Отже, російський цар звинуватив Мазепу у двох злочинах: політичному (державній зраді) та канонічному (намірі перевести Православну Церкву на території України в унію з Римом). Але можна впевнено стверджувати, що Петро I не мав жодних документів, які свідчили б про відмову Мазепи від Православ'я та його перехід в унію...» – зазначає проф. В. Бурега [2, с. 102]. Навпаки, як про те свідчать листи Пилипа Орлика митрополиту Стефану Яворському, Мазепа у розмові з ним 17 вересня 1708 року, говорячи про необхідність звернутися до короля Шведського, наголошував, що він змушений це зробити заради України і її народу, а щирість своєї розмови він підтвердив цілуванням Хреста Господнього із частинкою Животворящого Древа. Тож, як про те свідчать дослідники, «...ні про яку зраду православ'ю тут не йдеться...». У цьому контексті важливо зазначити, що «...Карл спеціально наголошує, що заборонив своїм військам чинити будь-які насильства проти «грецької віри» й наказав карати усіх, хто наважиться на подібні вчинки...» [2, с. 104].

Петро I, назвавши у своєму указі Мазепу зрадником й віровідступником, разом із Меншиковим навіть розіграв у Глухові виставу за власним сценарієм, маючи на меті устрашити народ і унеможливити підтримку гетьмана, де чучело Мазепи було символічно страчено через повішання, після чого були страчені взяті у Батурині вже справжні козацькі старшини.

Церковна анафема Мазепи була виголошена у Свято-Троїцькій церкві Глухова 12 листопада. Зрозуміло, що це було здійснено за наказом Петра I й духовенство було змушене таке зробити під страхом репресій. У богослужінні того дня брали участь

три архієреї: митрополит Іоасаф Кроковський, архієпископ Іоанн Максимович та єпископ Захарія Корнилович.

Як пише проф. В. Бурега: «...У літературі можна зустріти описи особливого обряду прокляття Мазепи, який нібито був звершений того дня у Глухові. Ніби це прокляття виголошували священники у чорних ризах та із чорними свічками у руках...» [2, с. 105]. Однак цей опис є цілковито плодом вимислу автора «Історії русов», оскільки у православній церкві немає такого спеціального чину з дивними обрядовими особливостями.

У цей самий день згадані архієреї звернулися до своєї пастви з посланням, де підтвердили церковне відлучення Мазепи, інкримінувавши йому ті самі два злочини: політичний та церковний. Церковний «злочин» полягав у тому, що гетьман, по-перше, перейшов на бік «еретичного» (тобто лютеранського) короля, а по-друге, нібито дав обіцянку перевести православні храми в унію. Але, як зазначалося, такі звинувачення не були підтверджені жодним історичним документом чи хоча б формальним протоколом засідання церковного суду, а зроблені виключно за наказом царя. Навпаки, Карл XII обіцяв не чіпати православних та не примушувати їх переходити в іншу віру.

Тоді ж, 12 листопада, анафема Мазепі була виголошена після літургії в Успенському соборі московського кремля, яку, відповідно до царського наказу, зачитав патріарший місцеблоститель митрополит Стефан Яворський. Служба проходила у співслужінні багатьох архієреїв, священників та в присутності царевича Олексія. Архівні документи свідчать, що у своїй промові митрополит Стефан називає Мазепу зрадником царя, але щодо віровідступництва не було сказано жодного слова, як і у наказі царевича Олексія від того ж 12 листопада, де Мазепі ставилася у провину лише зрада царя. Отже, звинувачення гетьмана Івана Мазепи у віровідступництві слід визнати абсолютно безпідставним, що дозволяє нам звернутися до короткого аналізу церковних канонів стосовно засудження гетьмана Мазепи зовсім з іншого боку, не плутаючи сюди зраду віри.

Виникає питання – якщо Мазепа не зрадив віри, на чому тоді може ґрунтуватися його засудження з боку церковних правил? Про це мова нижче.

Мазепа був обраний гетьманом 25 липня 1687 р. у військовому таборі над річкою Коломак. Того ж дня він підписав так звані Коломацькі статті й присягнувся на вірність царям Івану і Петру I та їхній сестрі царівні Софії.

Перейшовши до шведського короля, Мазепа порушив клятву, що передбачає покарання, відповідно 25-му Апостольському правилу, проте це правило наказує позбавляти сану лише єпископів, пресвітерів і дияконів, винних у порушенні клятви [4]. На осіб не у священному сані, мирян, за порушення клятви накладається церковна покута, відповідно до прав. 64 Свт. Василя Великого: «... Порушник клятви десять років нехай не причащається...» [4] – говорить цей канон. Так, навіть при застосуванні найсуворішої кари, ми не бачимо у Книзі правил необхідності відлучення від Церкви, тут йдеться про тимчасове відлучення від Причастя. Отже анафема, накладена на Івана Мазепу в 1708 р., була очевидним перевищенням канонічної норми зі сторони тодішньої церковної ієрархії, яка діяла виключно за наказом царя, боячись кари свавільного Петра. Інше питання полягає у тому, чи насправді дії Мазепи слід кваліфікувати як порушення клятви, адже Петро сам першим неодноразово порушував Коломацькі статті, чим зробив фактично цей договір недійсним.

Сам Іван Мазепа не вважав себе відлученим від Церкви. Навпаки, до кінця життя він зберігав вірність Православ'ю, що скасовує обвинувачення у віровідступництві зі сторони його ворогів. Перед смертю до помираючого гетьмана «...покликали православного священника з м. Ясси (столиці Молдовського князівства). Священник посповідав і причастив й був біля нього до останнього його подиху. Помер Мазепа 21 серпня 1709 р.» [2, с. 109]. Як видно, гетьман Іван Мазепа відійшов до Бога у Православній вірі і поза межами РПЦ до його анафеми ніхто

серйозно не ставився, Молдавська митрополія входила тоді до складу Константинопольського Патріархату і молдовський священник приобшив його Святих Таїн на смертному одрі, більше того, він був похований при парафіяльній церкві в с. Варниця, що недалеко від Бендер. Пізніше (1710 р.) рештки покійного були перепоховані у Свято-Георгієвському храмі м. Галац (Румунія), який тоді мав статус Єрусалимського подвор'я (а покійний заповідав поховати себе в Єрусалімі, куди спрямовував за життя великі пожертви). На могилі Мазепи румунські священники постійно відправляли заупокійні служби, про що свідчить у своєму щоденнику, зокрема, Пилип Орлик (1737 р.) [2, с. 109]. Імена гетьмана і членів його родини містять синодики Афону (зокрема монастиря Зограф) [8, с. 73-84], а також синодики українських монастирів XIX ст. (зокрема тих, які були на території тодішньої Австро-Угорської імперії).

Після накладання анафеми на Івана Мазепу одразу проводилася і активна робота зі знецінення та знищення пам'яті про нього, це стосувалося монастирів і храмів, меценатом яких був гетьман: зникали й затиралися дарчі написи, герби та ініціали з фасадів храмів, книг і богослужбового начиння, які жертвував Мазепа.

На початку XX ст. були спроби зняття анафеми з Івана Мазепи. Так, гетьман Павло Скоропадський у 1918 році звернувся до митрополита Антонія (Храповицького) з проханням ініціювати процес зняття анафеми з Івана Мазепи. Митрополит тоді надіслав телеграму патріарху Тихону з проханням зняти анафему, накладену на Івана Мазепу у 1708 р. На жаль, дослідникам не вдалося виявити текст цієї телеграми, але про неї ми можемо судити з непрямих свідчень. Як пише проф. В. Бурега, «...9 липня, у переддень запланованих урочистостей (на честь Івана Мазепи), митрополит Антоній виступав на черговому засіданні другої сесії Всеукраїнського Церковного Собору. «...З приводу підготовки до панахиди за гетьманом Іваном Мазепою: він відлучений від Церкви,

але це безпричинно і несправедливо..., – зазначав у промові до собору митрополит Антоній, – Мазепа політичний діяч і знаходив за необхідне для блага країни відділення України... відлучення Мазепи запропоновано зняти, вже збуджено відповідне звернення до Собору... я і сам знаходжуся у числі тих, хто підписав це звернення... і сам відслужу панахиду по гетьману Мазепі і розповім про його заслуги для України...» [2, с. 113-114]. Як бачимо, митрополит Антоній визнавав несправедливість анафеми, накладеної на гетьмана Івана Мазепу, і тому не мав принципових заперечень проти служіння по ньому панахиди.

«Автор багатотомного життєпису митрополита Антонія архієпископ Никон (Рклицький) пише, що у відповідь на прохання Київського митрополита патріарх Тихон зняв анафему з Івана Мазепи, після чого й було ухвалене рішення звершити у Києві панахиду... яку доручили здійснити єпископу Черкаському Назарію (Блінову)...» [2, с. 114]. Проте, дослідникам невідомо про жодні документи патріарха Тихона щодо зняття анафеми з Івана Мазепи. Але, як і планувалося, 10 липня 1918 р. о 12 годині, на Софійській площі у Києві, панахиду за гетьманом Іваном Мазепою відслужив єпископ Назарій (Блінов) разом із кількома українськими священниками. Повідомлення про цю подію з'явилися тоді у київських газетах (зокрема у газеті «Нова рада» від 10.07.1918 р.) і було пізніше надруковано у спогадах очевидців (В. Андрієвського та ін.).

Матеріалів щодо продовження справи зняття анафеми з гетьмана Івана Мазепи не зберіглося. Відомо лише, що це питання підносилось на Архієрейській нараді у патріарха Тихона 21 липня 1918 року, де було вирішено доручити Всеукраїнському церковному собору вивчити усі наявні документи та подати офіційний звіт, але виконати цю постанову наради було неможливо, адже друга сесія Всеукраїнського Собору завершила свою роботу 11 липня 1918 р. «А третя сесія працювала з 28 жовтня до 16 грудня 1918 р.

Підсумовуючи, слід зазначити, що гетьман Іван Мазепа отримав церковну анафему виключно під тиском Петра І, не маючи жодних провин перед церквою та не зрадивши віру православну, вона була проголошена без церковного суду, розслідування та обговорення справи єпископатом.

З викладеного матеріалу видно, що його ім'я зберіглося в синодиках на Святій Горі Афон та в Західній Україні, де за нього продовжували молитися і після 1708 р.

Процес зняття анафеми з гетьмана Івана Мазепи, ініційований митрополитом Антонієм (Храповицьким) у 1918 р., не було завершено належним чином через зовнішні перешкоди, проте, вже в 1918 р. мав місце прецедент звернення panaхиди за Іваном Мазепою в Києві, який не викликав жодних заперечень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Борщак І. Мазепа. Орлик. Войнаровський. Львів, 1991.
2. Бурега В. В. Анафема, накладена на гетьмана Івана Мазепу. Історико-канонічний нарис. *Праці Київської Духовної Академії*. № 42. Київ, 2025.
3. Єнсен Альфред. Мазепа. Історичні картини. Харків: «Фоліо», 2020.
4. Книга правил святих апостолів, святих 7 Вселенських соборів та свв. Отців. URL: <https://dc.lviv.ua/3800-kniga-pravil-svyatih-apostolv-vselsenskih-pomsnih-soborv-svyatih-otcv>. 25.06.2025.
5. Ластовський В. Історія православної церкви в Україні наприкінці XVII у XVIII ст: історіографічні аспекти: монографія. К.: «Логос», 2006.
6. Нікітенко Н. Іван Мазепа і Св. Софія Київська // *Просемінарії*. Вип. 4. К., 2000.
7. Шумило С. Нове джерело до біографії І. Мазепи та історії зав'язків української козацької старшини з центром православного чернецтва на Афоні. *Сіверянський літопис*. 2016. № 6 (132). С. 73–84.

Л. Л. Дика,
к.філол.н., доцент
Н. А. Голярдик,
к.психол.н., доцент
(м. Хмельницький)

МОВНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Процес здобуття освіти у вищій школі – явище складне, багатогранне, динамічне. Його специфіка зумовлюється передусім розширеним спілкуванням. Для викладача це не що інше, як професійна необхідність. З його допомогою здійснюється взаємовплив двох рівноправних суб'єктів – викладача й студента. Ефективність цього взаємовпливу буде лише в тому випадку, коли у викладача переважатимуть позитивні естетичні почуття як показник людяності, гуманності, творчості, а відтак – працездатності та її результативності.

Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття» в якості одного із найважливіших напрямів реформування системи освіти визначає підготовку нового покоління педагогів, які б творчо втілювали в реальну практику принципи гуманізації, гуманітаризації, демократизації, індивідуалізації та етнізації навчання [3]. Вирішення цього завдання під силу лише педагогам, котрі мають високий рівень загальної і педагогічної культури загалом та культури спілкування зокрема.

Оскільки діяльність викладача пов'язана з мовною культурою, яка розвивається на основі принципу об'єктивно існуючих зв'язків між мовою і пізнавальними процесами, то важливим є той факт, що основою педагогічної діяльності є правильна організація взаємодії між педагогом і вихованцем. Саме тому однією з найважливіших умов

забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі є розвинена мовна культура викладача.

Починаючи з 60-х років ХХ ст., з часу виокремлення культури мови в самостійну дисципліну, українські вчені розробляють теоретичні проблеми культури мови, що мають впливати на практичну мовну діяльність (А. Коваль, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, В. Русанівський, Б. Антоненко-Давидович, Л. Мацько та ін.). Серед сучасних дослідників проблем культури мови загалом та культури мовлення зокрема варто назвати таких: Н. Бабич, О. Пономарів, М. Пентилюк, Л. Струганець та ін.

За словами Т. Іванчікової, мовна діяльність у педагогічному процесі має ключову роль у формуванні активної позиції студентів, стимулюючи їх до вираження власних конструктивних пропозицій та прояву самостійності у мовних виразах. Це означає, що мова є не просто засобом навчання, а й інструментом, що заохочує до критичного мислення та активної участі в освітньому процесі. Мовна діяльність створює умови для прояву студентами ініціативи та активної участі; активність студентів проявляється у формі власних, конструктивних пропозицій; використання мови стимулює студентів до самостійного формулювання своїх думок та ідей [4, с. 84].

Зязюн І.А. зазначає: «Мовлення викладача має відповідати низці педагогічних вимог, а саме: бути логічним, доступним, чітким, переконливим. І річ тут не тільки в тому, щоб забезпечити активне сприйняття його студентами. Педагогічна доцільність мовлення викладача на певному етапі заняття полягає в тому, щоб не тільки передати студентам знання, а й сформувати в них емоційно-ціннісне ставлення до них, викликати потребу керуватися цими знаннями у своєму житті, зробити їх основою власних переконань, Розв'язати це завдання викладач зможе лише тоді, коли він буде не просто інформувати, транслявати знання, а й впливати на свідомість, почуття студентів, спонукати їх до співроздумів і співпереживань під час сприйняття навчального матеріалу. Основним засобом діяльності викладача при цьому є мовлення» [5, с. 75].

Аналізуючи досвід педагогічної діяльності, можна виділити наступні ключові моменти: необхідність комплексних знань (викладачеві недостатньо лише знань з предмету та методики викладання, важливо мати глибоке розуміння психології, педагогіки та інших суміжних дисциплін); роль спілкування (живе спілкування між викладачем та студентами є ключовим фактором передачі знань, формування навичок та виховання). Складність взаємовідносин полягає в тому, що взаємовідносини між викладачем та студентами включають в себе багато аспектів: мистецький – здатність зацікавити, надихнути та мотивувати; моральний – дотримання етичних норм та цінностей; психологічний – розуміння потреб та особливостей студентів; технологічний – використання ефективних методів та прийомів навчання. Не всі педагоги усвідомлюють важливість цих аспектів для вдосконалення своєї педагогічної діяльності. Це може призводити до менш ефективного навчання та виховання. Для успішної педагогічної діяльності викладачеві необхідно не лише володіти знаннями, а й розвивати навички спілкування, розуміти психологію студентів та постійно працювати над удосконаленням своїх педагогічних підходів.

Культура спілкування (або ж мовна культура) має глибинні витоки і тісно пов'язана з особистісними рисами викладача, а також його мотивами і ціннісними орієнтаціями, самосвідомістю, професійними установками. Культура спілкування педагогів у першу чергу впливає на результативність навчально-виховного процесу, встановлення і посилення позитивної духовно-моральної та доброзичливої атмосфери учасників взаємодії.

Звідси випливає, що педагогічна культура – складний соціально-педагогічний феномен, який потрібно розглядати як інтегровану єдність певних структурних компонентів особистості, що гармонійно поєднуються між собою: наукового світогляду і наукових знань, ерудиції, духовного багатства, особливих особистісних якостей (гуманізму, справедливості, вимогливої доброти, толерантності, тактовності, прагнення до самовдосконалення), культури

педагогічного мислення, психолого-педагогічної і методичної підготовки, досконалого володіння педагогічною технікою, позитивного педагогічного іміджу, зовнішньої естетичної привабливості [1, с. 12].

Складовою педагогічної майстерності викладача є його мовлення. Це інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні завдання: зробити складну тему заняття цікавою, а процес її вивчення привабливим; створити щиру атмосферу спілкування в аудиторії, встановити контакт, досягти взаємопорозуміння зі студентами; сформувати в них відчуття емоційної захищеності, вселити в них віру в себе тощо.

Вимоги до комунікативних якості мовлення викладача зумовлені насамперед функціями, які воно виконує в педагогічній діяльності, головними із них є:

а) комунікативна – встановлення і регуляція взаємовідносин між викладачем та студентами, забезпечення гуманістичної спрямованості розвитку студентів;

б) психологічна – створення умов для забезпечення психологічної свободи студента, прояву індивідуальної своєрідності його особистості; зняття соціальних затисків, які заважають цьому;

в) пізнавальна – забезпечення повноцінного сприймання навчальної інформації студентами, формування в них особистісного, емоційно-ціннісного ставлення до знань;

г) організаційна – забезпечення раціональної організації навчально-практичної діяльності студентів [5, с. 96].

Викладач закладу вищої освіти має досконало володіти педагогічною культурою спілкування, адже спілкування педагога зі студентами розглядається як умова, суттєвий чинник організації педагогічного процесу, управління діяльністю, коли предметом вивчення постають соціально-психологічні, соціально-моральні якості спілкування, його емоційно-психологічні характеристики.

Окрім того, педагогічна культура викладача закладу вищої освіти є джерелом вияву його наукової і загальної ерудиції, педагогічної майстерності, культури мовлення і спілкування, духовного багатства, проявом його творчої індивідуальності як віддзеркалення результату постійного самовдосконалення і саморозвитку. На наш погляд, педагогічна культура є гармонією культури творчих знань, творчої дії, почуттів і спілкування.

Педагогічне спілкування завжди цілеспрямоване. При цьому сам педагог ніби знаходиться одночасно в декількох «площинах»: він безпосередньо взаємодіє з партнером, спостерігає за собою і своїми діями з позицій їх «професійної відповідності» (рефлексивний контекст спілкування), тримає на контролі свідомості ціль, яку прийняв найпершою і одночасно оцінює доцільність її збереження або заміни на нову (раціональний контекст спілкування). Таким чином, часто педагогічне спілкування є засобом вирішення власних навчальних або виховних завдань, ініціатором, організатором і головною керівною ланкою якого є викладач.

Специфіка педагогічного спілкування, як умови створення гуманної розвиваючого середовища в освітньому процесі, визначає пріоритет комунікативного аспекту в особистісній культурі вчителя.

Ефективне педагогічне спілкування зумовлюється комунікативною культурою вчителя, прагнення до її вдосконалення – обов'язкова умова педагогічної майстерності.

У психолого-педагогічній літературі комунікативну культуру розглядають у зв'язку з характеристикою взаємодії людей; знаннями та вміннями; як особистісна якість і поведінку, що виявляється у відношенні з людьми; у зв'язку зі здібностями в спілкуванні.

На основі аналізу літератури комунікативна культура розглядається нами як сукупність знань, умінь та комунікативних якостей особистості, що надає успішний вплив на студентів і дозволяє найбільш ефективно організовувати процес навчання і виховання і регулювати комунікативну діяльність у процесі вирішення педагогічних завдань.

Педагогічне спілкування здійснюється в конкретній соціокультурній ситуації і тому культура комунікації буде залежати від прийнятих у суспільстві культурних і моральних цінностей:

- зовнішніх передумов, зокрема соціокультурного оточення: особливостей етносу, національних традицій, соціокультурних особливостей та специфіки закладу вищої освіти, специфіки і змісту педагогічної діяльності;

- внутрішніх передумов, тобто суб'єктивних чинників: віку, статі, педагогічних здібностей, індивідуально-психологічних особливостей, освіти, педагогічного досвіду викладача та ін. [6, с. 24].

Таким чином, комунікативну культуру педагога можна трактувати як складний соціально-педагогічний феномен, що складається з декількох взаємопов'язаних компонентів (комунікативні настанови, знання, комунікативні вміння, які реалізуються при певних умовах і залежать від зовнішніх умов і внутрішніх чинників.

Відповідно педагогічна комунікація має такі характеристики:

- одна з головних професійних якостей особистості вчителя в організації навчально-виховної діяльності учнів;

- має такі види – синтаксична або знакова, семантична або змістова, прагматична або ціннісна (слово, жест, зміст, порада, приклад тощо);

- має ступінь вимірювання під впливом нових фактів, понять, законів, закріплених у пам'яті;

- пов'язана з досягненням навчально-виховної мети;

- впливає на характер відносин у таких підсистемах: учитель – учень, учень – учитель, учень – навчальний предмет тощо;

- передбачає чинники впливу на модель педагогічної комунікативності – загальні універсальні якості і спеціальні (внутрішні) якості вчителя;

- характеризується необхідністю наявності комунікативних знань, навичок, вмінь, звичок, присутністю в учителя комунікативного характеру [6, с. 28].

Продуктивна мовленнєва комунікація викладача передбачає також розвиток у нього низки спеціальних здібностей:

- соціально-перцептивних (розуміти внутрішній стан партнера через сприйняття його зовнішньої поведінки, вигляду);
- здібності до ідентифікації (здатність поставити себе на місце іншої людини й передбачити її можливу реакцію);
- саморегуляції, вольового впливу, навіювання, керування своїм психічним станом у спілкуванні [6, с. 35].

Однією з найважливіших комунікативних рис особистості викладача має бути толерантність. У «Декларації принципів толерантності», прийнятій 1995 року в Парижі, запропоновано внести в зміст педагогічної культури викладача термін «толерантність» (від лат. – *tolerantia* – терпимість, поблажливість), як правильне розуміння усієї різноманітності культур та форм виявлення людської індивідуальності. Толерантності сприяють широка ерудиція, науковий світогляд, відкритість спілкування і свобода поглядів, переконань, совісті. Розуміння викладачем сутності толерантності як «право інших бути такими, які вони є» допоможе йому гуманізувати педагогічне спілкування, реалізувати парадигму виховання, сутність якої полягає у формуванні виховуючих суб'єкт-суб'єктних взаємодій вихователя і вихованця [2].

Як уже було зазначено, поняття культури педагогічного спілкування нерозривно пов'язано з поняттям «культура мовлення», або ж «мовна культура».

Варто зазначити, що мова педагога забезпечує виконання завдань навчання і виховання молоді. Викладач несе соціальну відповідальність і за зміст, якість свого мовлення, і за її наслідки. Тому мова педагога – це важливий елемент його педагогічної майстерності.

Педагогічна мова покликана забезпечити:

- а) продуктивне спілкування, взаємодію між педагогом і його вихованцями;
- б) позитивний вплив вчителя на свідомість, почуття здобувачів

освіти з метою формування, корекції їхніх переконань, мотивів діяльності;

в) повноцінне сприйняття, усвідомлення і закріплення знань у процесі навчання;

г) раціональну організацію навчальної та практичної діяльності здобувачів освіти [6, с. 52].

Безумовно, теоретичні знання не можуть забезпечити високого рівня комунікативної культури. Для успішного педагогічного спілкування викладач повинен володіти необхідними комунікативними уміньми. Педагогічне спілкування містить у собі завдання і засоби взаємодії зі студентами, прийоми самоаналізу.

Отже, культура мови викладача визначається рівнем його загальної культури. Постійна робота педагога над собою, підвищення рівня загальної культури будуть сприяти і зростанню його педагогічної майстерності. Комунікативна культура обумовлює духовний розвиток особистості, формує її моральний вигляд і є вираженням морального життя людини і складовою частиною формування загальної культури особистості в цілому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Буряк В.К. Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект. Київ: «Деміур». 2005. 232 с.

2. Декларація принципів толерантності. URL: <https://vvprr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/129/2021/10.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).

3. Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.10.2025).

4. Іванчікова Т.В. Мовленнєва компетентність або мовна культура? // *Педагогіка*. 2009. № 3. С. 83-89.

5. Педагогічна майстерність: Підручник За ред. І.Я. Зязюна. Київ: Вища шк., 1997. 349 с.

6. Пінчук Ю. В. Риторика, культура та техніка мовлення корекційного педагога. Навч.- метод. посіб. Київ : КНТ, 2015. 160 с.

Н. С. Колендзян,
учитель зарубіжної літератури та мистецтва
(м. Кам'янець-Подільський)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ ЯК СУЧАСНА ТРЕНД-ФОРМА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне суспільство потребує самостійних, психологічно стійких, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих та економічних завдань. Їх виконання неможливе без розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми.

Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення в конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому – і професійних ситуаціях [1]. Стає зрозумілим, що суспільні, державні, особисті інтереси в комп'ютерно-інтернетному просторі ХХІ століття зможе задовольнити лише людина нової формації з розвиненим інтелектом, ґрунтовними знаннями, справжній патріот своєї країни і громадянин світу.

Урок мистецтва має особливу психологічну цінність, адже безпосередньо впливає на емоційну сферу, уяву та внутрішній світ здобувача освіти. Основними психологічними аспектами такого уроку є:

- емоційна безпека і комфорт, коли панує атмосфера довіри, відсутність страху помилки, що сприяє самовираженню та творчій свободі учнів;

- розвиток емоційного інтелекту, адже мистецтво дозволяє учням досліджувати, виражати та розуміти емоції, що є ключовим для соціального та особистісного зростання;

– самовираження та самопізнання, коли через творчу діяльність учні передають власні переживання, думки та настрій;

– зниження психоемоційного напруження – творчість виконує терапевтичну функцію, сприяє релаксації та зняттю стресу; розвиток уяви й креативного мислення через вільну інтерпретацію образів, що стимулює асоціативне мислення, фантазію, нестандартні рішення. Крім того, урок мистецтва підтримує внутрішню мотивацію, інтерес до навчання, почуття успіху й задоволення від діяльності, а психологія на сучасному уроці мистецтва сприяє гармонійного розвитку особистості, що є важливим у контексті сучасних суспільних викликів. Таким чином, психологія робить урок мистецтва комплексним інструментом для розвитку особистості, її емоційного світу та інтелектуального потенціалу.

Важливе місце в справі розв'язання завдань всебічного гармонійного розвитку особистості займають загальноосвітні заклади. Саме тут відбувається соціалізація особистості, закладається фундамент її подальшого становлення і формування. Без скоординованого, цілеспрямованого позитивного ставлення до проблем навчання і виховання не можна сподіватися на позитивні результати в справі вдосконалення людини, а значить і суспільства.

Кожний навчальний предмет є цінним інструментом для здобуття знань, усебічного розвитку, формування життєво важливих компетентностей, засобом життєдіяльності людини. Яка ж роль мистецтва в освітньому процесі? Перш за все, мистецтво надихає та налаштовує на позитив, стає знаряддям активного розкриття особистості, вираження думки, душевного стану, погляду в майбутнє.

Про вплив мистецтва на життя і здоров'я людини, на її душевний стан відомо давно. Звичайно ж, найбільше зустріч з прекрасним діє на наш психологічний стан. Споглядання мистецьких творів допомагає зняти напругу, стрес, вивільнитися від тривоги, позбутися депресії. Справжнє мистецтво гармонізує наш внутрішній світ, допомагає відновити душевну рівновагу [4].

Мистецтво розвиває фантазію, емоційний інтелект, критичне та креативне мислення. Зрештою, суспільний прогрес полягає не лише в освоєнні космосу, в успіхах інформаційних технологій, електроніки та кібернетики. Майже 100 років тому Василь Сухомлинський зазначав, що без моралі та людяності технічний прогрес не принесе бажаної користі. Важливим засобом виховання є краса. І краса в широкому розумінні – мистецтво, музика, позитивне ставлення до оточення. Тому мистецтво є надзвичайно важливим фактором у розвитку людини, воно формує та оновлює нас [5].

Мистецтво охоплює різноманітний спектр людської діяльності, сприяє розвитку емпатії, розумінню унікальності кожної людини, допомагає усвідомлювати власні емоції і вчить виражати їх. Уроки мистецтва покликані формувати установки до творчості, розвивати чуттєву сферу особистості учнів, формувати вміння художньо-творчої діяльності, розвивати естетичний смак, уміння інтерпретувати та аналізувати мистецькі твори тощо.

Одним із провідних форм творчої діяльності на уроці мистецтва в Кам'янець-Подільському ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області є метод проєктів. Його мета – створити умови, за яких ліцеїсти самостійно отримують знання з різних джерел, користуються ними для реалізації обраної теми, розв'язують поставлені в проєкті завдання; розвивають аналітичне мислення і вдосконалюють комунікативні та дослідницькі вміння.

Основними вимогами до використання методу проєктів на уроках мистецтва є такі: наявність значущої в творчому плані проблеми, розв'язання якої потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку; практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійна діяльність учнів; структурування змістової частини проєкту. Важливу роль відіграє використання дослідницьких методів: визначення проблеми досліджуваних завдань, що впливають з неї, висунення гіпотези їх розв'язання; оформлення презентації постера, захисту, творчих звітів; формування висновків і висунення нових проблем дослідження [3].

Працюючи над довготривалими, короткочасними, груповими, індивідуальними мистецтвознавчими проєктами, ліцеїсти формують себе як особистість сучасну, усебічно розвинену, з кращими національними, європейськими та загальнолюдськими рисами.

Проектування – процес створення прототипу, прообразу майбутнього об'єкта, стану та способів його виготовлення [7]. Технологія проєктної діяльності полягає в наступному: для вивчення певної теми вчитель ставить перед учнем певні проблемні завдання. Обговорюються гіпотези і структура проєкту. Учень розкриває зміст проєкту шляхом самостійної пошуково-пізнавальної діяльності. На основі зібраних матеріалів він створює роботу за матеріалами своїх досліджень: письмовий виклад теми проєкту з визначення наукового апарату (мета, завдання, об'єкт, предмет» тощо); готує постер, презентації. Завершальною частиною проєктної діяльності є захист проєкту.

Основними критеріями для оцінки ефективності проєкту є такі: наявність програми; дослідницький характер пошуку шляхом розв'язання, проблеми; моделювання умов для виявлення проблем (постановка, дослідження, пошук шляхів, експертиза, апробація, конструювання звіту, корекція, захист, упровадження); самодіяльний характер творчої діяльності; практичне чи теоретичне значення результатів, їх цінність тощо [2, с. 14].

Сучасний підхід до проєктної технології спрямований на розвиток критичного і творчого мислення, пошуково-пізнавальних навичок учнів, формування в них умінь самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі. У цьому зв'язку важливу роль відіграє психологія.

Психологія на сучасному уроці мистецтва допомагає не лише розвивати творчість і аналітичне мислення, а й формувати емоційний інтелект, ціннісне ставлення до краси та гармонійний розвиток особистості, адже мистецтво активізує ділянки мозку, пов'язані з навчанням, аналізом та адаптацією, а сучасний урок мистецтва використовує ці знання для кращого сприйняття складних тем, зв'язку

з реальним життям, розвитку критичного мислення та самовираження учнів.

Сучасний урок мистецтва зорієнтований, перш за все, на реалізацію компетентнісного підходу в навчанні і покликаний вирішувати ряд завдань. Це зокрема:

- підвищення рівня мотивації учнів;
- використання суб'єктивного досвіду набутого учнями;
- ефективне та творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;
- формування в учнів навичок отримувати, осмислювати та використовувати інформацію з різних джерел;
- здійснення організаційної чіткості та оптимізації кожного уроку;
- підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
- створення умов для інтенсифікації навчально-виховного процесу;
- наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
- формування моральних цінностей особистості;
- розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
- створення ситуації успіху [6].

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Формування ключових компетентностей на уроках мистецтва співвідносяться з ключовими компетентностями, що виписані в Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи. Це вимагає від педагога системно приділяти увагу їх формуванню, застосовуючи при цьому власний методичний інструментарій педагогічно доцільно в контексті реалізації завдань предмета «Мистецтво».

Сучасна педагогічна наука акумулює різні типи і структури уроків мистецтва. Кожен тип уроку має свою структуру, яка включає взаємопов'язані етапи навчально-виховної діяльності. Етапи уроку, у свою чергу, містять різні форми, методи і прийоми роботи, які підпорядковуються навчальній, розвивальній та виховній меті уроку, розкривають зміст навчального матеріалу. Особливе значення має мотивація освітньої діяльності, підготовка учнів до активного і свідомого засвоєння нового матеріалу та художньої творчої діяльності, створення позитивного емоційного настрою, формулювання проблемних завдань, показ учнівських робіт. Необхідною умовою проведення сучасного уроку мистецтва є творчий пошук учителя. Стандартні уроки можуть мати місце, але без новітніх інформаційних технологій вони не ефективні. Мистецьки створене мультимедійне середовище захоплює учнів, пробуджує в них навчальні мотивації, учить самостійно мислити і діяти. Особливість нестандартних уроків полягає у їх актуальності, оригінальності, універсальності використання, можливості реалізації педагогіки співробітництва учителя й учня.

Значний досвід організації мистецьких уроків-проектів набутий у Кам'янець-Подільському ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області. Відповідно до статусу освітнього закладу кожний проект проникнутий патріотичною ідеєю служіння Батьківщині. Натхненно працювали над груповим проектом-презентацією «З Україною в серці» ліцеїсти 9-А класу (на світлині). Кожний мистецький слайд – відображення історичної події: проголошення на Софійському майдані в Києві Акту Злуки УНР і ЗУНР у соборну Україну 22 січня 1919 року; перший майдан –

Револуція на граніті 1990 року; майдан-2004 – Помаранчева революція; майдан-2013 – Револуція гідності; увічнення пам'яті Небесної Сотні.

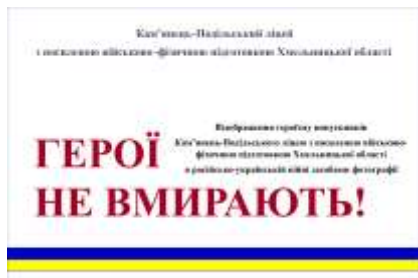
Два роки поспіль Кам'янець-Подільський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області бере участь у великому освітньому проєкті, який започаткував Інститут модернізації змісту освіти «STEM-spring-fest». Проєкт має на меті впровадження STEM-технологій в освітній процес, залучення здобувачів освіти до наукової, інженерної і дослідницької діяльності.

Ліцейстки в рамках уроку мистецтва активно втілювали креативну ідею STEM-тижня «Spring-Вишиванка». Проєкти спрямовувалися на популяризацію української вишиванки як невід'ємної складової національної ідентичності, патріотизму та самовираження. Патріотичні елементи української вишивки на військовій формі для юнок, змодельовані ліцейками 9-10 класів, відобразили жіночу силу і красу.

Український патріотизм засвідчує єдність, силу духу і вірність своєму обов'язку. У перші дні повномасштабного вторгнення українці довели, що даватимуть відсіч ворогу за будь-яких умов. Відбиваючи збройну агресію ворога, Україна формує армію за міжнародними стандартами, відновлює і перебудовує оборонну промисловість. На превеликий жаль, молоді, дужі, сильні випускники ліцею поклали своє життя за Україну, але залишилися в нашій вдячній пам'яті. Вони оживають на фотографіях, які стають своєрідним естетичним сприйняттям навколишнього світу, справжнім мистецтвом, що має свої тонкощі та секрети.

Глибокий психологічний потенціал несуть мультимедійні презентації «Герої не вмирають!», в основу яких покладені документальні фотоматеріали. Створені ліцеїстами фотоесе-презентації, присвячені героїчним випускникам ліцею, увічнюють борців за волю і незалежність України.

У циклі «Герої-патріоти України» подаються презентаційні проєкти: «Владислав Українець: символічне прізвище – героїчний подвиг»; «Дан Колісник: мою біографію вкоротила ворожа куля, але бережуть фотографії»; «Роман Наглюк: подвиг в ім'я України»; «Володимир Кременський: хто, якщо не я?» та інші. Кожний слайд наскрізно пронизаний прикладами високого українського патріотизму і є дієвим інструментом формування в стінах Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою справжнього патріота України, орієнтованого на професію військового. Мультимедійні презентації – ефективний засіб впливу на людську свідомість і може привернути увагу та пробудити інтерес до матеріалу, який презентується.

Інтеграція України в загальноєвропейський простір потребує нових ефективних напрямів роботи з творчо обдарованою молоддю. Однією з форм розвитку творчого потенціалу учнів є Мала академія наук України. У рамках МАН розробляються наукові дослідження з мистецтва. Ліцеїсти виступають на наукових конференціях, захищають свої напрацювання під час конкурсу-захисту. Пошукові та дослідницькі освітні дослідницькі проєкти, у яких беруть участь учні старших класів – це шлях пізнання і розвитку інтелектуальних здібностей.

Дослідницька діяльність – це психологічно напружений творчий процес, пов'язаний з вирішенням креативних завдань, результатом якої є формування наукового стилю мислення і

світогляду в цілому. Організація науково-дослідної діяльності учнів з мистецтва дозволяє розвивати особистісні творчо-пізнавальні інтереси, самостійність, культуру навчальної праці, виробляє вміння систематизувати, узагальнювати, поглиблювати знання і вчить їх застосовувати на практиці.

Мистецькі дослідницькі проєкти – це сучасна тренд-форма творчої діяльності ліцеїстів Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області. Проєктна діяльність дозволяє реалізувати інтереси і здібності ліцеїстів, привчає до відповідальності за результати своєї праці, формує переконання, що успіх у справі залежить від особистого внеску кожного.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гловацький С. Сучасний урок мистецтва у новій українській школі: вимоги та особливості проведення. URL: file:///C:/Users/PC/Downloads/1_2023-42-45.pdf (дата звернення: 02.01.2025).
2. Коваленко Є. І. Проєктна технологія як засіб формування творчої особистості: історико-теоретичний аспект [Текст] / Є. І. Коваленко // *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. №3. С. 14-17.
3. Мистецтво в сучасній школі: 5 ідей для будь-якого уроку. URL: <https://naurok.com.ua/post/mistectvo-v-suchasniy-shkoli-5-idey-dlya-bud-yakogo-uroku> (дата звернення: 02.01.2025).
4. Набока І. Вплив мистецтва на психіку людини. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/937669.html> (дата звернення: 17. 21.2025).
5. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 02.01.2025).

6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. К.: Освіта України, 2008. 274 с.

7. Реферування. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реферування>
(дата звернення: 02.01.2025).

О. В. Комарова,
викладач української мови та літератури,
викладач-методист
(м. Хмельницький)

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Питання правопису – не лише технічна складова мови, але глибоко пов'язане з питаннями національної ідентичності, культурного самоусвідомлення та державотворення. У контексті української історії, коли мова була не лише засобом спілкування, але й символом національної спільноти, розвиток правопису ставав важливим маркером самоідентифікації.

Формування українського правопису було тривалим процесом, зумовленим низкою історичних, культурних та політичних чинників. Основні передумови включають:

- давню писемну традицію: коріння української писемності сягає часів Київської Русі, де використовувалася старослов'янська мова. Ця традиція заклала основу для подальшого розвитку писемності на українських землях;

- розвиток живої народної мови: з плином часу відбувалося віддалення розмовної української мови від книжної старослов'янської, що викликало потребу у створенні системи письма, яка б точніше відображала живу народну мову;

- правописні пошуки XIX століття: у XIX столітті, в період національного відродження, активізувалися спроби кодифікувати та уніфікувати українську мову. Різні культурні центри (як на Наддніпрянщині, так і в Галичині) розробляли власні варіанти правопису, що призвело до появи кількох паралельних систем (наприклад, «кулішівка», «драгоманівка», «желехівка»);

– необхідність уніфікації: існування багатьох правописних систем створювало перешкоди для культурного та освітнього обміну між різними регіонами. Це стало потужним стимулом до створення єдиного, всеукраїнського правопису;

– політичні та соціальні фактори: прагнення до створення єдиної національної держави та визнання української мови як окремої та самодостатньої також сприяло процесу її нормалізації та кодифікації правопису;

– компромісний характер: у процесі формування єдиного правопису часто доводилося шукати компромісні рішення між різними діалектними особливостями та існуючими традиціями письма, щоб об'єднати «наддніпрянців і наддністрянців» в єдиній традиції.

Ці передумови зрештою призвели до розробки та затвердження першого офіційного «Українського правопису» у 1928 році, який став основою для подальших редакцій та розвитку сучасної системи письма.

Розглянемо основні етапи розвитку українського правопису, який пройшов нелегкий розвиток свого становлення. Український народ завжди виділявся освіченістю. Давні племена спілкувалися між собою за допомогою доісторичного руського письма. У XV–XVII столітті за часів Великого князівства Литовського в Україні вже існували канцелярії. Мовою, якою велася переписка з іншими країнами, була українська з елементами північноукраїнськими, що мала деякі схожі риси з білоруською. Ця мова пізніше почала використовуватися і при написанні не тільки документів, а й книжок, т. зв. книжна мова. Нею користувалися аж до кінця XVII ст. Проте у 1619 р. загальноукраїнське визнання здобули орфографічні норми церковного діяча і українського мовознавця Мелетія Смотрицького. Його праця «Граматики славенскиА правильное СунтаГма» систематизувала церковнослов'янську мову.

До початку XIX ст. усіма орфографічними правилами М. Смотрицького послуговувалося й українське світське письменство, а в

Закарпатті і в деяких інших регіонах України ними користувалися аж до середини XIX ст. Правила, які він подав у своїй праці, використовувалися в церковній сфері в переважній більшості слов'янських народів. Цей період в історії староукраїнського правопису – це період національного самовираження.

У 1798 р. Іван Котляревський видав поему «Енеїда», що була написана живою українською мовою. Ця мова була покладена в основу сучасної літературної української мови. Саме в це період почав формуватись український правопис у тому вигляді, в якому більшість українців знають його з дитинства.

Швидка й постійна зміна елементів алфавіту та їх різноманітне вживання породило значну кількість експериментів з українською мовою та створення великої кількості правописних систем. Найвідоміші серед них: варіант «Русалки Дністрової» (1837); правописна система Олексія Павловського; «кулішівка» - правописна система П. Куліша в «Записка о Южной Руси» (1856) та в «Граматичі» (1857); «драгоманівка» (вироблена в 70-х рр. XIX ст. в Києві гуртом українських діячів культури під керівництвом мовознавця П. Житецького, куди входив і М. Драгоманов); «желехівка» – створена українським ученим Є. Желехівським під час праці над власним «Малорусько-німецьким словарем» (Львів, 1886). Цей правопис закріплено в «Руській граматичі» С. Смаль-Стоцького та Т. Гартнера, що вийшла 1893 р. у Львові. З певними корективами желехівку вжив Борис Грінченко у фундаментальному чотиритомному «Словарі української мови» (1907–1909) [1, с. 23].

Таким чином, у кінці XIX – на початку XXст. склалася ситуація, що не було і двох українців, які могли б однаково писати через відмінності в чинних правописних системах. Тому українські науковці порушили на державному рівні питання про прийняття єдиного правопису на всій території України.

У 1918 році вийшли «Головні правила українського правопису», але вони не набули широкого впровадження. Новий правописний кодекс, затверджений народним комісаром освіти М.

Скрипником у вересні 1928 р., а 1929 р. опублікований, за що одержав назву «скрипниківки», став першим соборним правописом, який поєднав кращі східноукраїнські риси правопису питомих слів і західноукраїнські особливості написання запозичених лексем.

Однак у наступні десятиліття розвиток правопису супроводжувався політичними обмеженнями. З кінця 1929 р. прес політичного терору остаточно розчавив українську науку і культуру: «скрипниківський» правопис було заборонено, оголошено націоналістичним. Редакція правопису 1933 р. під тиском радянської мовної політики внесла зміни, які були спрямовані на русифікацію чи послаблення питомих українських рис мови. Такий стан відображав ширші процеси: українська мова ставала менш автономною, правописні зміни - не просто лінгвістичні, а політичні. Цей етап показує, що правопис - не лише питання фонетики, морфології чи графіки, але й питання влади, культури, ідентичності [3, с.136].

У повоєнний 1946 р. цей правопис перевидали, а другий правописний кодекс побачив світ у 1960 р., і в такому вигляді він проіснував до 1989 р. – часу, коли Україну було проголошено суверенною державою.

У незалежній Україні правопис продовжував розвиватися. Розпочався новий етап перегляду мовних норм, аби реабілітувати ті з них, які незаконно були вилучені з ужитку. 14 листопада 1989 р. Орфографічна комісія АН України затвердила нову редакцію правопису, яка побачила світ у 1990 р. Нова редакція «Українського правопису», схвалена українським урядом 22 травня 2019 р., повернула до життя окремі особливості «скрипниківки». За словами експертів, нову редакцію Українського правопису розроблено на основі української традиції мовокористування, намагання повернути до українськоцентризму, захистити українську мову від впливу інших мов [2].

Правопис формується в умовах, коли українська мова є не просто засобом комунікації, але ключовим елементом національної ідентичності. Як зазначається в Українському правописі, «...в умовах

складних геополітичних змін, війн і соціальних катаклізмів він справляв визначальний вплив на формування української мови як національного ... феномену» [4]. Тож правопис сьогодні – це частково символ стійкості, національної єдності й культурної самобутності.

Отже, розвиток українського правопису – це тривалий, багатофакторний процес, що йшов від множинності діалектів і писемних традицій до прагнення єдиної нормованої системи. При цьому процес не був суто лінгвістичним – він відбувався в контексті культурної, політичної і соціальної історії України. Правопис став одним із маркерів української національної ідентичності: через нього реалізуються стандарти мови, через нього утверджується українська як літературна мова, через нього фіксується приналежність до певної мовної й культурної спільноти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Данілова А. І., Коваленко В. О. Історичне становлення українського правопису як процес державо- та націотворення // *Зб. наук. пр. ДонНАБА*. Вип. № 3. 2016. (4). С. 21-25.

2. Мовознавці Академії- про нову редакцію Українського правопису. URL: <https://old.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5131> (дата звернення: 20.10.2025).

3. Савченко І.С. «Азбучні» полеміки в Україні впродовж XIX – початку XXI ст. // *Вісник Маріупольського держ. ун-ту*. Серія: Філологія. Вип. 24. 2021. С.133-139.

4. Український правопис. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pravopys-2019.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).

О. В. Крук,
здобувачка фахової передвищої освіти
Науковий керівник: О. В. Комарова,
викладач української мови та літератури;
викладач-методист

НЕОЛОГІЗМИ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У зв'язку з розширенням суспільних функцій української літературної мови та її активним впровадженням в усі сфери суспільного життя збагачується та оновлюється лексичний фонд мови. Виникає значна кількість неологізмів, які на тлі загальноновживаних слів виділяються своєю свіжістю та новизною. Більшість цих слів є незрозумілими й незвичними для пересічних мовців, тому швидко виходять з ужитку, однак є й такі, що вдало вбудовуються у структуру мови і стають її надбанням.

Неологізми в сучасній українській мові досліджували мовознавці Г. Вокальчук, В. Герман, І. Самойлова, О. Сербенська, Н. Стратулат, Д. Мазурик, О. Стишов, Є. Карпіловська, Л. Струганець, М. Навальна, А. Нелюба.

Неологізми – це нові слова або вислови, які з'являються в мові для позначення нових явищ, понять або для оновлення стилістичних можливостей мовлення. К. Заболотний дотримується думки, що «неологізм – це нове слово (стійке поєднання слів), яке відповідає вимогам спілкування, нове за значенням і за формою, утворене за словотвірними законами мови або ж запозичене з іншої, яке сприймається мовцями мови як нове протягом деякого періоду часу» [5].

Неологізми представляють собою результат мовних процесів, які пов'язані зі зміною умов життя, культури, технологій, а також соціальних і політичних обставин. Мова має ознаки змінюватися та

збагачуватися новими словами, які з'являються внаслідок впливу суспільних, культурних та технологічних процесів, аби вона могла існувати разом із суспільством, адже якщо в мові не будуть відбуватися зміни та не буде збагачуватися, вона може поступово перестати відповідати потребам людей. Так що, процес активного поповнення мови новими лексемами є найпомітнішим серед процесів розвитку мови на сучасному етапі.

Причини виникнення неологізмів в сучасній українській мові:

- 1) технічний прогрес: створення нових пристроїв і технологій вимагає нових термінів для їх позначення: смартфон, дрон;
- 2) культурні зміни: зміни в соціумі і культурні течії часто формують нові поняття: волонтер, селебріті гендер;
- 3) політична ситуація: політичні зміни можуть спонукати до створення нової лексики: Євромайдан, рашизм, декомунізація;
- 4) вплив інших мов: запозичення з різних мов, особливо англійської, є одним із основних джерел появи нових слів: челендж, онлайн/офлайн, стартап.

Розрізняють шляхи походження неологізмів:

- 1) запозичення з інших мов – зазвичай, коли в наше життя приходить нове явище (через науково-технічний прогрес, культуру тощо), то ми часто беремо готову назву. Головним джерелом нових слів є англійська мова, адже більшість нових технологій та трендів іде саме з англійськомовного середовища. Приклад слів, які були запозичені: смартфон, чат, блогер, лайк, менеджер, комп'ютер тощо;
- 2) створення на основі вже відомих – даний шлях означає комбінування частини, додавання нових суфіксів чи префіксів: лайкати, гуглити, безвіз, діджиталізація, зашквар;
- 3) перехід з молодіжного або професійного сленгу – на початку слово вживається у вузькому середовищі, а згодом воно поширюється у соціальних мережах, побутовій мові та входить до літературної мови і словників: флешка, крінж, треш, хайп, брокер [1].

Неологізми мають великий вплив на сучасну українську мову з багатьох факторів. Вони поділяються на загальнономовні та

індивідуально-авторські, останні які поширені в українській літературі та становлять окрему групу.

Так, зокрема, у поезії Л. Костенко були виявленні наступні новотвори: золотаве звечоріння, стрімголова малеча, пензлі богоугодні, в А. Малишка – яснота, ясінь, краплинь, тужіль, огнепоклонники, злогоголово, у М. Рильського – розкрилитися, заприязнитися, дипломатити, вицвіт, допомога, дощовиця, в Остапа Вишні – макітритися [0].

Як правило, авторські неологізми рідко входять до загальноновживаної лексики і доречні лише в окремих текстах, але деякі авторські неологізми все ж увійшли до літературної мови. Так, зокрема, створені Т. Шевченком – високочолий, І. Нечуєм-Левицьким – світогляд, самосвідомість, сміливість, квітник, Лесею Українкою – провесна, промінь, М. Старицьким – байдужість, мрія, майбутнє, незагойний, нестями – міцно прижилися у нашій мові, навіть увійшли до активного словника [3, с. 491].

На теперішній час українська мова збагачується неологізмами війни – нові слова та вислови, які виникають унаслідок воєнних подій і відображають реалії, з якими стикається суспільство. Дані слова є не лише мовним явищем, а й частиною української історичної пам'яті та культури, яка відображає настрій суспільства на боротьбу за незалежність України. Так з'явилися такі слова як «бавовна» як евфемізм для вибухів на російських складах та «орки» та «свинособаки» для позначення ворога.

Неологізми війни також поділяються на офіційні, які пов'язані з армією, технікою та безпекою: «дрон», «безпілотник», «мобілізація», «байрактар» та на народні, які передають емоційний стан суспільства до ворога: «ефпівішка», «москальник» (пристрій для знешкодження ворожої техніки), «бавовна» (вибух, удар по ворожих позиціях), «паляниця». За допомогою неологізмів з'являються нові поняття під час важливих подій. Наприклад, «євромайдан», «кіборги» для захисників Донецького аеропорту – такі слова народжуються з конкретного контексту й залишаються в історії [2].

Таким чином, неологізми – це нові слова, які з'явилися внаслідок наступних причин: технічний прогрес, цифровізацію, глобалізацію, початок повномасштабної війни, зміни в культурі, вплив іноземних мов, особливо англійської – всі ці події впливають на мову. Завдяки неологізмам сучасна українська мова збагачується, розвивається, створює власні поняття та витісняє чужомовні кальки, пристосовується до нових реалій та зберігає свою актуальність, адже якщо мова не буде пристосовуватись та нею буде важко описувати сучасний світ, вона втратить свою актуальність, відставатиме від технічній та науковій сферах та втратить культурну самобутність, яка призведе до її зникнення та вона буде вважатися мертвою, як латиниця. Неологізми можна вважати як природний процес, адже це ознака, що мова розвивається та вона здатна відповідати на виклики часу.

Неологізми – це основний фактор розвитку мови, й за умови вдалого мовного оформлення й точності значення збагачують мову, спрямовують її розвиток вперед.

Список використаних джерел та літератури:

1. Коваль А. Неологізми: нові слова, без яких ми вже не уявляємо життя. URL: <https://nenws.com/suspilstvo/samoosvita-ua/neologizmi-novi-slova-bez-yakih-mi-vzhe-ne-uyavlyayemo-zhittya/> (дата звернення: 12.10.2025)
2. Кремінь Т. Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html> (дата звернення: 12.10.2025)
3. Літературознавчий словник-довідник / за. ред. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Коваліва, В. І. Терамка. Київ : Академія, 2007. 752 с.
4. Неологізми в українській мові: визначення та приклади. URL: <https://mercury.com.ua/neologizmy-v-ukrayinskij-movi-vyznachennya-ta-pryklady/> (дата звернення: 12.10.2025).

5. Третьяк М. І. Неологізми як джерело розвитку української мови.

URL:

<https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/5312e02d-6bd8-404b-a119-bc1170a502a2/content> (дата звернення: 12.10.2025).

К. Лепетун,
здобувачка фахової передвищої освіти
(м. Хмельницький)

ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У сучасному світі глобалізаційні процеси визначають траєкторію розвитку більшості країн, у тому числі й України. Вони впливають на економіку, політику, соціальну сферу та, безумовно, на культурну ідентичність націй. Цивілізаційно-культурний розвиток України є складним і багатограним процесом, у якому поєднуються традиційні національні цінності та інноваційні тенденції світового масштабу. В умовах посилення інтеграційних зв'язків з Європейським Союзом і переходу до інформаційного суспільства постає питання збереження культурної самобутності та формування модерної української цивілізаційної ідентичності [1, с. 24].

Глобалізація як об'єктивний історичний процес сприяє формуванню єдиного світового культурного простору, у якому взаємодіють різні цивілізації, релігії, мови, мистецькі та освітні традиції. Україна, будучи частиною європейського культурного поля, активно включається в процеси культурного обміну, що виявляється у розширенні освітніх програм, міжнародних культурних проєктів, цифровізації культурної спадщини та розвитку креативних індустрій. Цей процес створює нові можливості для зростання, але водночас несе ризики уніфікації культурних форм і втрати національної ідентичності [2, с. 37].

Цивілізаційний розвиток України у XXI столітті пов'язаний із подоланням наслідків радянського минулого, утвердженням демократичних цінностей і побудовою відкритого громадянського суспільства. Одним із важливих напрямів є культурна євроінтеграція, що передбачає гармонійне поєднання українських традицій із

європейськими стандартами свободи, толерантності та поваги до прав людини [3, с. 52]. У цьому контексті українська культура постає як важливий чинник м'якої сили держави, що сприяє зміцненню її міжнародного авторитету.

Сучасна українська культура активно реагує на виклики війни, міграційних процесів і цифрової революції. З одного боку, війна стимулювала відродження національної свідомості, патріотизму, інтересу до історії та мови. З іншого боку, посилилася потреба у глобальному діалозі культур, міжнародній солідарності та співпраці. Українські митці, науковці, письменники стають учасниками світових проєктів, просуваючи національну ідентичність на міжнародному рівні через культурну дипломатію [4, с. 18].

Цифровізація культури є одним із ключових чинників сучасного цивілізаційного поступу. Розвиток інформаційних технологій відкрив нові можливості для популяризації українського мистецтва, кіно, літератури та музики. Онлайн-платформи, віртуальні музеї, цифрові архіви стали важливими інструментами збереження культурної спадщини. Водночас важливо забезпечити інформаційну безпеку та протидію культурній експансії з боку агресивних держав [5, с. 73].

Глобалізаційні процеси також впливають на мову як основний елемент культурної ідентичності. Українська мова переживає період активного відродження, стаючи не лише засобом комунікації, а й символом державності, духовної єдності та культурної самобутності народу. Важливу роль у цьому відіграють медіа, освіта та сучасна література, які формують позитивний образ українства у світі [6, с. 41].

Отже, цивілізаційно-культурний розвиток України в умовах глобалізації характеризується прагненням до поєднання національної традиції з інноваційними моделями світового культурного процесу. Важливою умовою успішного розвитку є збереження культурної самобутності, підтримка державної мови, розвиток культурної дипломатії та креативних індустрій. Україна має всі передумови для

того, щоб стати активним суб'єктом глобального культурного діалогу, одночасно зберігаючи власну унікальність і духовні цінності [7, с. 29].

Список використаних джерел та літератури:

1. Губерський Л. Цивілізаційний розвиток і національна ідентичність. Київ: Либідь, 2020.
2. Кримський С. Культура і цивілізація в контексті глобалізації // *Філософська думка*, №3, 2019.
3. Андрущенко В. Цивілізаційна модернізація українського суспільства. Київ: Знання, 2021.
4. Європейська інтеграція України: культурний вимір / За ред. О. Розумного. Львів, 2022.
5. Міщенко І. Цифровізація культури як чинник глобального розвитку. Київ: Академія, 2023.
6. Жданов І. Мовна політика та культурна безпека України. Харків: Фоліо, 2024.
7. Сидоренко Н. Україна у глобалізованому світі: виклики культурної модернізації. Одеса, 2025.

К. А. Махно,
здобувачка фахової передвищої освіти
(м. Хмельницький)

Науковий керівник: І.В. Ручкіна,
викладач української мови
(м. Хмельницький)

РЕВОЛЮЦІЯ ЖАНРІВ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО БЛОГІНГУ ТА ПОДКАСТИНГУ

Українськомовний блогінг і подкастинг нині переживають справжню жанрову революцію – це не просто інструменти масової комунікації, а лабораторії мови, де народжуються нові стилістичні зразки, мовні кліше та жанрові гібриди. У 2025 році блогери все частіше виходять за межі тексту: поєднують письмовий пост із мініаудіо, відеофрагментами й інтеракцією з читачем через голосові месенджі чи аудіокоментарі. Така жанрова гібридність створює новий мовний простір, у якому форма впливає на зміст. У блогах з'являються елементи усного мовлення – інтонаційні вставки, незакінчені речення, репліки аудиторії, навіть певні «мовні шви» між абзацами, коли текст наче говорить [1].

Подкастинг, своєю чергою, стає майданчиком, де усна мова отримує писемне продовження: транскрипти, нотатки, ілюстровані епізоди, підкаст-блоги. У 2025 році українські подкасти зростають швидкими темпами – спостерігається підтримка з боку Українського культурного фонду, House of Europe та інших. У публікації «Стан подкастингу в Україні 2025» зазначено, що формати дедалі щільніше інтегрують відео, аудіо і текст, створюючи мультимедійні продукти. Подкасти «Теракт біля Палацу Спорту» чи «Запах слова» не просто розважальні – це культурні проекти з глибинним змістом, що поєднують журналістику, історію, літературні інтерпретації [5].

Мовна стилістика в обох жанрах переживає трансформацію: у блогах зростає роль авторського голосу як стилістичного інструменту – автора вже не просто читають, із ним “спілкуються”. З’являються авторські кліше: «лайкобильний меседж», «хештег-контекст», «мікроформатна мова». У подкастах взаємодія зі слухачем – паузи, інтонаційні підйоми, невимушені репліки – створює ефект живого спілкування, але разом із тим виникає виклик – як зберегти мовну чистоту й уникнути надмірної розмовності. Цей баланс – між «натуральністю» мовлення і стилістичною культурою – стає серцевиною жанрової революції [2].

Тематика й тематичний спектр в українськомовному блогінгу й подкастингу набагато ширші, ніж декілька років тому. Тепер це не лише лайфстайл або travel-блоги – це локальні культури, діалектологія, екологія, освіта, мікроісторії громад, мови та пам’ять. Блог чи подкаст може стати засобом збереження локальної говірки, діалектного словника, фольклору, перетворюючи його на складову сучасної мови. Подкасти дедалі частіше стають майданчиком для гібридів-форм: усні есеї, аудіофрагменти художньої прози, інтерактивні діалоги з аудиторією, де слухачі можуть “включатися” з голосовими коментарями [4].

Особливе місце у цій революції займає роль штучного інтелекту та мовних моделей. Уже зараз автори використовують текстові генератори чи системи озвучення, але редагують їх вручну, зберігаючи свій голос і стилістичну єдність. У дослідженні «Специфіка розвитку подкастингу 2020–2025 рр.» підкреслено, що розвиток ШІ, зростання довіри до реклами, поширення коротких форматів і підтримка платформ – ключові чинники сучасного розвитку. У тенденціях контенту 2025 року виділяють персоналізацію, чергування форматів, історичність, що дає змогу авторам більш гнучко формувати жанрову палітру [3].

Отже, революція жанрів українськомовного блогінгу й подкастингу – це не просто зміна технологій, це трансформація самої природи мовної творчості. Автори стають архітекторами жанру, –

інструментом взаємодії у часі й просторі, а аудиторія – активними співтворцями змісту. У цьому процесі зберігається виклик: як поєднати імпровізацію, натуральність мовлення та мовну культуру – і це питання стає центральним не лише для практиків, а й для теоретиків мови.

Список використаних джерел та літератури:

1. Стан подкастингу в Україні 2025: тенденції, розвиток і монетизація. URL: <https://mezha.net/ua/bukvy/podcasting-in-ukraine-2025-trends-growth-and-monetization-insights/> (дата звернення: 23.10.2025).

2. Інсайти українського подкастингу 2025: що вже змінилось і що буде далі. URL: <https://suspilne.media/culture/1122062-insajti-ukrainskogo-podkastingu-2025-so-vze-zminilos-i-so-bude-dali/> (дата звернення: 23.10.2025).

3. Специфіка розвитку подкастингу в 2020–2025 рр. URL: <https://obraz.sumdu.edu.ua/index.php/journal/article/view/255> (дата звернення: 23.10.2025).

4. основних трендів у контенті 2025 року. URL: <https://leadpanda.media/blog/5-osnovnix-trendiv-y-kontenti-y-2025-roci/> (дата звернення: 23.10.2025).

5. Оголошено найкращі українські подкасти року. 6 проєктів отримали грошові призи. URL: <https://scroll.media/2025/10/02/ukrayinski-podkasty-2025-megogo-slushno/> (дата звернення: 23.10.2025).

А. Мельник,
здобувач фахової передвищої освіти групи ЕТ-1
Науковий керівник: Н. А. Поморова,
викладач української мови та літератури;
викладач-методист
(м. Хмельницький)

МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Основні завдання, поставлені перед сучасною освітою, тісно пов'язані з підготовкою висококваліфікованого фахівця, що не лише володіє необхідним обсягом теоретичних знань, практичних умінь та навичок, а й має необхідні професійно значущі особистісні якості, котрі дають йому змогу успішно адаптуватися до майбутньої діяльності, прагнути фахового й особистісного самовдосконалення, тобто бути професіоналом, який не зупиняється у своєму розвитку.

Статтю присвячено проблемі вивчення особливостей формування комунікативних компетенцій у майбутніх фахівців сфери обслуговування, досліджено комунікативну компетенцію та її особливості, вивчено основні теоретичні підходи щодо комунікативної компетентності.

Ключові слова: комунікативна компетентність, компетентність у спілкуванні, особливості формування комунікативної компетентності.

Постановка проблеми. Суспільство потребує нового покоління компетентних фахівців, які поєднують фундаментальні знання та ґрунтовну практичну підготовку з конкретної галузі, здатні орієнтуватись у швидкоплинному світі, знаходити раціональні способи дії у складних непередбачуваних ситуаціях. Для цього професійно-технічна освіта має забезпечити підготовку молоді до

сучасних і майбутніх ринків праці, орієнтуватися на вимоги передових підприємств, гарантувати випускникам конкурентоздатність отриманої кваліфікації [3, с. 26].

Професійна підготовка майбутнього фахівця взагалі, і фахівця сфери обслуговування зокрема, має включати й такий важливий аспект, як підготовка здобувача вищої освіти до виконання професійної ролі, що особливо актуально для тих випускників, які працюватимуть у сфері «людина – людина». Засвоєння основних професійних ролей, форм спілкування необхідні для успішного виконання майбутньої професійної діяльності, формування професійної рефлексії та професійної самосвідомості здобувачів вищої освіти.

Внаслідок інноваційних перетворень, що відбуваються в суспільстві та в системі освіти, особливу цінність для поліпшення умов життя, подальшого ефективного розвитку сучасної людини стає не тільки обсяг знань, а й навички та рівень володіння ними в тій чи іншій сфері діяльності.

Маючи певний рівень загальної або професійної освіти, людина володіє певною мірою необхідними йому навичками, що дозволяють виконувати роботу, але умови сучасного суспільства такі, що якщо людина хоче поліпшити свій рівень життя, йому необхідно мати більш високий рівень володіння професійними навичками для поліпшення ефективності результатів роботи. Актуальною стає проблема розвитку компетенції.

У 70-х рр. 20 сторіччя Девід К. МакКлеланд опублікував результати досліджень, що відмінне знання навчальних предметів та успішне проходження тестів ще не означало високого результату роботи. Тоді Девід К. МакКлеланд виявив характеристики людини, що дозволяють йому ефективно виконувати ту чи іншу діяльність [7, с. 47].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Паралельно з проблемою спілкування в психології вивчається проблема комунікативної компетентності особистості. На думку різних авторів,

які досліджували комунікативну компетентність особистості (В.Я. Ляудіс, А.М. Матюшкіна, А.Я. Пономарьова, А.Б. Добрович, Б. Екман, Т.В. Бендас, В.М. Погольш,

Е.П. Ильїн, Д.К. Батлер, Ш.Н. Берн, М.О. Снайдер, В.Ф. Ряховський), спілкування буде ефективно лише тоді, коли люди, які взаємодіють один з одним, компетентні в даній ситуації.

У науковому контексті поєднання термінів «комунікативна компетентність» вперше було використано в руслі соціальної психології (від лат. *Competens* - «здатний») - Здатність встановлювати та підтримувати ефективні контакти з іншими людьми при наявності внутрішніх ресурсів (знань і умінь). У психології поняття «комунікативна компетентність» вперше було використано А.А. Бодалевим та трактувалося, як здатність встановлювати й підтримувати ефективні контакти з іншими людьми при наявності внутрішніх ресурсів (знань і умінь) [2, с. 69].

За визначенням Ю.М. Жукова комунікативна компетентність - це «психологічна характеристика людини, як особистості, яка проявляється в його спілкуванні з людьми» або «здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми». До складу так розуміється комунікативної компетентності включається сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують успішне протікання комунікативних процесів у людини [5, с. 139].

У своїх дослідженнях Є.В. Руденський дає наступне визначення: комунікативна компетентність – це інтегральна особистісна якість, що забезпечує ситуаційну адаптивність й свободу володіння вербальними та невербальними засобами спілкування, можливість адекватного відображення психічних станів і особистісного складу іншої людини, вірної оцінки його вчинків, прогнозування на їх основі особливостей поведінки сприйманого особистості [8, с. 269].

Постановка завдання. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті передбачає реформування змісту професійної

підготовки, зокрема формування світоглядної, правової, моральної, політичної культури майбутніх працівників сфери обслуговування.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. Аналіз психологічної літератури дозволив відокремити різні підходи до класифікації комунікативних умінь. З-поміж них: уміння швидко й правильно орієнтуватись у мінливих умовах спілкування; правильно планувати та здійснювати систему комунікації, зокрема її найважливішу ланку – мовленнєвий вплив; швидко й точно знаходити адекватно змісту акту спілкування комунікативні засоби, що відповідають водночас й творчій індивідуальності, й ситуації мовлення, а також індивідуальним особливостям об'єкта впливу (співрозмовника); постійно відчувати та підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні; вміння чітко й емоційно виражати свої думки й почуття.

Сучасні дослідження в галузі теорії та методики професійної освіти актуалізують питання реалізації концепції гуманітарної освіти, цільовою установкою якої є формування гармонійно розвиненої особистості, що володіє не лише чисто професійними знаннями і вміннями, але і широким розумінням процесів і змін, що відбуваються в суспільстві. Вона передбачає засвоєння культури, звичаїв, традицій, досвіду спілкування, а також здатність творчо вирішувати поставлені життям завдання [4, с. 163]. Важливою складовою гуманітарної освіти є формування комунікативної культури майбутніх фахівців, що дозволить не лише полегшити процес їхньої професійної адаптації, а й сприятиме ефективній реалізації знань, вмінь і навичок спілкуватися й досягати взаєморозуміння при виконанні професійних і соціальних функцій.

Для фахівців професій типу «людина – людина» компетентність у спілкуванні, знання закономірностей, функцій, видів, форм, рівнів і способів впливу на особистість є однією з головних умов досягнення високого рівня професіоналізму, оскільки в умовах контактування можна створити адекватне уявлення про людину, її бажання, потреби. Таким чином, знання сутності

спілкування, його особливостей і проблем складає підґрунтя для реалізації та поліпшення стосунків з іншими людьми, у тому числі в професійній сфері.

Професійне спілкування працівників сфери обслуговування належить до рольової комунікації, учасники якої виступають як носії певних ролей

При такому спілкуванні людина віддзеркалюється не стільки як індивідуальність, скільки як соціальна одиниця, що виконує певні функції.

Отже, працівник сфери обслуговування повинен мати добре розвинену комунікативну компетентність, під якою ми розуміємо здатність використовувати мову в спілкуванні з різними верствами населення, здатність творчо, цілеспрямовано, доречно встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми засобами української мови з урахуванням конкретної службової ситуації та комунікативної спрямованості. Комунікативна компетентність має складну структуру і визначається певною системою наукових знань і практичних умінь.

У процесі професійної підготовки формування комунікативної культури майбутніх фахівців викладач має спиратися на положення про те, що викладач не лише організовує ефективну взаємодію, а й стає активним координатором навчальної діяльності майбутніх фахівців, їхнім партнером;

на практичних заняттях перевага надається інтерактивним парним, груповим видам діяльності, діловим і рольовим іграм, завданням з вирішенням певних виробничих проблем із використанням діалогу, дискусії, дебатів, моделювання ситуацій.

Як свідчать спостереження людина, котра вміє добре говорити, навіть якщо вона і не відзначається якимись особливим здібностями, робить враження знавця своєї справи. Мова йде про здатність швидко знаходити найсприятливіший тон і потрібну форму спілкування з клієнтами та співробітниками, розуміння ситуації, гнучкість у розмові на засадах чуйності та співчуття, простоти і

природності спілкування, об'єктивність підходу до поведінки інших [6, с. 102]. Таким чином, від міри відповідності поведінки людини соціальним вимогам залежить успіх її професійної діяльності.

Професійна комунікативна культура фахівців типу «людина – людина» визначається відповідністю компонентів внутрішньої структури комунікативної поведінки особистості (культура використання мовних засобів і мовних стереотипів; способів формування і формулювання думки, культура мислення тощо) компонентам професійної діяльності (сфера комунікативної діяльності, типові ситуації з найбільш характерними для них соціальними ролями і жанрами тощо). Таким чином, специфіка комунікативної культури фахівців сфери обслуговування виявляється в адекватності способу формування і формулювання думки і відбору мовних і поведінкових засобів професійним ситуаціям і виконуваним ролям.

Міру здатності об'єктивно бачити, тлумачити комунікативну ситуацію і знаходити адекватний спосіб поведінки у ній характеризує комунікативна компетентність. Поняття ж комунікативної компетентності відображає рівень майстерності людини у міжособистісному спілкуванні і спирається, перш за все, на психологічні знання про себе та інших, а також на обрану стратегію в спілкуванні і комплекс відповідних умінь [8, с. 219]. Це слід враховувати у підготовці майбутніх фахівців сфери обслуговування для забезпечення результативної міжособистісної взаємодії у професійній діяльності, а також з метою впливу на формування комунікативної культури майбутніх працівників сфери послуг.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закордонець Н.А. Методологічні аспекти вивчення формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Харків, 2018. 26 с.
2. Кучерявий І. Т. Творчість – основа розвитку потенційних

джерел особистості: навч. посіб. Київ, 2019. 163 с.

3. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів. Львів, 2017. 139 с.

4. Максименко І.Г. Формування комунікативної компетентності студентів технічного університету. Харків, 2017. 102 с.

С. І. Никитюк,
старший викладач
(м. Кам'янець-Подільський)

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сучасний урок англійської мови має бути інтенсивним та потребує від учнів концентрації уваги, напруження сил. Застосування ігор дає змогу зберегти ентузіазм і високу працездатність до останніх хвилин уроку. Тому особливо обґрунтованого підходу на уроці англійської мови у ЗЗСО потребують ігрові технології, що мають велике значення для розвитку творчої активності школярів.

Гра – це навчання в дії, що, як відомо, підвищує якість навчання. Ситуації спілкування, що моделюються в рольовій грі, дозволяють наблизити мовленнєву діяльність на уроці до реальної комунікації, дають можливість використовувати мову як засіб спілкування.

Найбільш розповсюджені форми ігор: презентація, інтерв'ю, заочна подорож, пресконференція, круглий стіл, телеміст, екскурсія, казка, репортаж, клуб по інтересах. Наприклад, під час вивчення теми «Подорож» можуть бути проведені ігри «Друг заблукав», «Я в чужому місті», «Підкажіть, як дістатись до (музею, бібліотеки, вокзалу тощо)»; під час теми «Покупки» – «Розмова з продавцем»; під час теми «Наше дозвілля» може бути поставлена учнями казка зарубіжних письменників [1].

Ігрові технології стимулюють уявлення дітей, критичне мислення та вирішення проблем через ігрові сценарії творчості.

Гра є ефективним психолого-педагогічним засобом розвитку учнів, що забезпечує поєднання навчальної, виховної й мотиваційної функцій. Вона спирається на глибокі психологічні механізми засвоєння інформації через емоційний досвід і активну діяльність,

реалізує провідні педагогічні принципи сучасної методики навчання іноземних мов та враховує вікові особливості підлітків. Використання рольових ігор сприяє становленню комунікативних навичок, формуванню позитивного ставлення до вивчення англійської мови та створює комфортне освітнє середовище, у якому кожен учень може проявити себе активно й творчо, розвиваючи не лише мовні, а й загальні соціальні компетентності.

Комунікативні навички є ключовою метою навчання англійської мови в сучасній школі. Вони включають уміння розуміти усне та писемне мовлення, говорити й писати іноземною мовою, а також здатність ефективно взаємодіяти в різних соціальних контекстах. Рольові ігри як інтерактивний метод навчання мають значний потенціал саме для формування та вдосконалення цих навичок, оскільки створюють автентичні умови для мовленнєвої практики.

Однією з найпоширеніших проблем у навчанні говоріння є страх помилки та психологічна скутість. Ігрові технології знижує рівень тривожності завдяки ігровому характеру діяльності та подоланню психологічних бар'єрів.

Ігри формують комунікативну самостійність учнів та стимулюють розвиток їхньої автономності й креативності. На відміну від контрольованих вправ, де є єдина правильна відповідь, рольова гра передбачає множинність варіантів розвитку діалогу. Учні самостійно приймають рішення, обирають мовні засоби, будують стратегію комунікації [3]. Така автономність розвиває критичне мислення, творчість і здатність до самостійного використання мови в нестандартних ситуаціях.

Як відомо, завтрашній день – це сократичне суспільство, запальна комп'ютерна освіченість та міжнародні зв'язки. Щоб діти почувалися впевнено в цьому середовищі, їм потрібно забезпечити відповідну підготовку.

На сьогоднішній день учнів не задовольняє сума знань, їм потрібні практичні навички володіння іноземною мовою в

різноманітних ситуаціях, наближених до реальних. Суспільству не потрібні роботи з механічними знаннями, воно потребує критично і творчо мислячих громадян.

Гра сприяє ефективному засвоєнню матеріалу і поліпшенню загального настрою в класі, а також руйнуванню психологічних бар'єрів, як у самому класі, так і між класом і педагогом.

Але, безперечно, ігри мають крім переваг і недоліки. Одним із яких є «примітивізація» мовлення учнів, збільшення кількості помилок. Та дані недоліки можна усунути такими шляхами:

- високим рівнем підготовки до проведення гри;
- регулярністю застосування даного прийому навчання;
- майстерністю вчителя та його відданістю своїй справі.

Є кілька особливих причин щодо використання таких ігор:

– за допомогою гри в учнів ефективно розвиваються навички мовлення;

– додають багатьом сором'язливим учням впевненості у собі;
– вони мають велику методичну цінність, оскільки проводити ігри весело і цікаво як учням, так і вчителям (як тільки учні починають розуміти, що від них очікують, вони цілковито поринають у гру, використовуючи свою уяву і тим самим насолоджуються цим процесом).

Таким чином, гра додає навчальному спілкуванню комунікативну та творчу спрямованість, зміцнює мотивацію вивчення англійської мови і значно підвищує якість оволодіння нею.

Гра – могутній фактор психологічної адаптації дитини в новому мовному просторі, що може вирішити проблему природного ненасильницького впровадження іноземної мови у світ дитини [1].

Вибираючи формат гри, слід враховувати вікову категорію ваших вихованців, кількість гравців і час доби. Інше переконання полягає в тому, що уроки не повинні бути довгими, процес викладання має бути динамічним, а питання мають бути зрозумілими та не надто складними.

Ігри супроводжують людину протягом усього життя, протягом усього існування людини. Адже наше життя – це певною мірою гра. Навіть будучи дорослими, ми стикаємося з конкретними життєвими ситуаціями і приміряємо на себе різні ролі. А для дітей гра є основним видом діяльності, засобом взаємодії з навколишнім світом і засобом навчання. Тому природним є використання потенціалу гри в навчальному процесі. Адже вміле використання ігор може зробити їх незамінним помічником учителя.

Моделювання життєвих ситуацій, використання сюжетно-рольових ігор, спільне розв'язування задач на основі аналізу тощо – усе це включає підготовку учнів до самостійного життя та сприяє створенню атмосфери співпраці та взаємодії. При реалізації діяльності в ігровій формі освітній процес усуває домінування одного учасника над іншим, однієї думки над іншою, вчить учнів демократично спілкуватися з іншими, критично мислити та приймати зважені рішення [2].

Отже, ігри є потужним комплексом навчання і виховання, що поєднує в собі всі основні методи педагогіки, спрямовані на організацію групової діяльності, на всебічний розвиток особистості, тому вчителі повинні систематично використовувати ігрові технології у практичній роботі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ігрові методи і прийоми на уроках англійської мови як засіб підвищення пізнавальної активності школярів. URL: <https://naurok.com.ua/igrovi-metodi-i-priyomi-na-urokah-angliysko-movi-yak-zasib-pidvischennya-piznavalno-aktivnosti-shkolyariv-35192>.

2. Матвеєнко Я.В. Використання елементів ігрових технологій на уроках англійської мови з метою розвитку інтелектуальних здібностей учнів URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-elementiv-igrovih-tehnologiy-na-urokah-angliysko-movi-z-metoyu-rozvitku->

intelektualnih-zdibnostey-uchniv-the-use-of-elements-of-game-
technologies-in-english-lessons-i-365954.html.

3. Hadfield J. Intermediate communication games. Harlow :
Pearson Education, 2013. 96 p.

УДК 81'27:316.72(73+477)

В. П. Нич,

викладач циклової комісії загальноосвітніх дисциплін

С. В. Алексов,

*викладач II кваліфікаційної категорії
циклової комісії інформаційних технологій*

(м. Хмельницький)

МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ НА ПЕРЕХРЕСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ. ІСТОРИЧНІ УРОКИ СТАНОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В США ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

***Анотація.** У тезах здійснено порівняльний аналіз мовних процесів у США у період формування національної ідентичності та сучасної мовної ситуації в Україні. Розглянуто, як англійська мова, попри наявність численних етнічних і мовних меншин, поступово стала об'єднавчим чинником американської нації. Здійснено паралелі із сучасною Україною, де українська мова виконує аналогічну функцію культурного й політичного маркера державності в умовах гібридних загроз, війни і глобалізаційного тиску.*

Особливу увагу приділено ролі освіти, медіа та мовної політики у формуванні мовної єдності суспільства. В тезах розкриємо, що, як і в американському контексті XVIII–XIX століть, сьогодні в Україні мова стає не лише засобом комунікації, а й символом національного вибору, інструментом самоідентифікації та духовної стійкості. Висвітлено паралелі між американським «мовним патріотизмом» і сучасним українським рухом за мовну незалежність, особливо в умовах війни.

***Ключові слова:** українська мова, англійська мова, національна ідентичність, глобалізація, мовна політика, мовна єдність, історичні паралелі, США, Україна.*

Мовна історія Сполучених Штатів Америки є прикладом того, як мова може стати не лише інструментом комунікації, а й символом політичної єдності та національного самоствердження. Наприкінці XVIII – на початку XIX століття новостворена держава переживала процес формування власної культурної та ідентифікаційної основи. В умовах багатомовності – адже до Північної Америки прибували колоністи з Англії, Німеччини, Нідерландів, Франції, Італії, Ірландії та інших країн – постало питання: яка мова стане основою спільної національної ідентичності?

Попри початкову багатомовність і відсутність офіційного статусу англійської мови на федеральному рівні, саме вона поступово набула домінантного значення. Цьому сприяли кілька чинників: політична спадщина Великої Британії, уніфікація освіти, поширення англійської літератури, а також прагнення еліт створити спільний культурний простір для різноетнічного населення. Англійська мова стала основою американського патріотизму – засобом виховання спільних цінностей та формування національної свідомості.

У XIX столітті у США тривали активні дискусії щодо ролі мови у громадянстві: чи може нація бути єдиною без мовної однорідності? Відповіддю стало поступове закріплення англійської як «мови громадянської участі». Знання англійської вважалося не лише соціальною перевагою, а й знаком лояльності до нової держави. Саме через мову формувався образ «американця» як активного учасника демократичного суспільства.

Мовна ситуація в США демонструє унікальний історичний парадокс: англійська не була нав'язана примусово, але стала загальнонаціональною через природну інтеграцію, соціальний престиж та асоціацію з ідеями свободи, прогресу й демократії. Саме ця трансформація створила підґрунтя для подальшого формування

американської нації, в якій мова стала одним із ключових чинників державної цілісності.

Українська мова є одним із найпотужніших символів державності та культурної ідентичності українського народу. Як і англійська мова в період становлення Сполучених Штатів Америки, українська сьогодні виконує об'єднавчу функцію, сприяючи консолідації суспільства навколо національних цінностей. Однак, на відміну від США, мовна єдність в Україні формувалася не шляхом природного розвитку, а в умовах тривалої боротьби за саме право існувати.

Протягом кількох століть Російська імперія, а згодом Радянський Союз системно реалізовували політику асиміляції українського населення, головним інструментом якої була мова. Уже в XVIII столітті, після ліквідації Гетьманщини, почалося обмеження використання української у державному, церковному та освітньому житті. Указ Петра I 1720 року забороняв друкувати книжки українською мовою, крім церковних, а в XIX столітті було ухвалено два ключові документи, що визначили долю української мови на десятиліття: Валуєвський циркуляр (1863) та Емський указ (1876).

Валуєвський циркуляр відверто стверджував: «ніякої окремої малоросійської мови не було, немає і бути не може», що засвідчувало імперське прагнення заперечити сам факт існування української культурної традиції. Емський указ Олександра II забороняв друк українських книжок, театральні вистави та навіть спів українських пісень. Ці акти стали інструментами не просто мовної дискримінації, а культурного геноциду – намагання стерти пам'ять про окремішність українського народу [1].

У радянський період політика русифікації лише змінила форму, але не суть. Спочатку, у 1920-х роках, короткий період «українізації» був спробою легітимізувати радянську владу серед місцевого населення [2].

Проте вже наприкінці 1930-х років почалися нові хвилі утисків української культури: репресії проти інтелігенції,

переслідування письменників, ліквідація україномовної освіти. Мова залишалася політичним індикатором лояльності до центру. Вживання української часто сприймалося як прояв «буржуазного націоналізму». У містах русифікація стала особливо глибокою: Київ, Харків, Одеса – традиційні осередки української освіти – поступово втрачали мовну самобутність.

З проголошенням незалежності у 1991 році постало завдання не лише юридично закріпити статус української як державної мови, а й наповнити це поняття реальним змістом. Українська мова мала повернутися не лише в офіційні документи, а й у побут, бізнес, науку, культуру. Проте десятиліття радянського минулого залишили глибокі наслідки: значна частина населення звикла до російської як до «мови повсякдення». Це створювало внутрішній мовний дуалізм, який тривалий час використовувався росією як політичний інструмент впливу.

Особливо яскраво цей вплив проявився після 2014 року, коли анексія Криму та війна на Донбасі супроводжувалися ідеологією «захисту російськомовних». У пропагандистських наративах Кремль намагався представити російську мову як підставу для «права втручання» у внутрішні справи України. Відтак мовне питання набуло чітко вираженого геополітичного виміру: воно стало маркером приналежності не лише до культури, а й до цивілізаційного вибору – європейського чи імперського.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року остаточно зруйнувало будь-які ілюзії щодо «мовного нейтралітету». Українська мова перетворилася на зброю культурного опору, на інструмент самоідентифікації в умовах боротьби за виживання. Перехід на українську став для багатьох громадян не просто зміною мовної звички, а моральним актом – вибором сторони у війні цінностей.

Паралельно в освіті, державному управлінні, медіа та цифровому середовищі розпочалося масштабне витіснення російської мови. Те, що десятиліттями було сприйнято як «звичне двомов'я»,

поступово перетворилося на свідоме відновлення культурного суверенітету.

Цей процес нагадує трансформацію, яку пережили Сполучені Штати у XIX столітті [3]. Під час громадянської війни 1861–1865 років мовне питання не було центральним, однак саме тоді англійська остаточно закріпилася як мова єдності, патріотизму та громадянської відповідальності. Як після війни американці створювали міцну національну ідентичність через спільні символи – прапор, гімн, мову, – так і сьогодні українці консолідуються навколо української мови як найважливішого культурного коду, що об'єднує Схід і Захід, місто і село, фронт і тил.

Українська мова у XXI столітті стала не просто засобом комунікації – вона перетворилася на духовну зброю. Кожне україномовне слово є актом спротиву колоніальній спадщині, декларацією незалежності мислення. Як англійська мова після громадянської війни стала фундаментом американської національної єдності, так українська після російського вторгнення стала символом моральної сили, стійкості та гідності.

Сьогодні мова в Україні є критично важливою складовою національної безпеки. Вона виконує роль інформаційного щита, що захищає суспільство від пропаганди та маніпуляцій. Використання української в освіті, медіа, державних інституціях і цифровому просторі – це спосіб підтримання внутрішньої єдності в умовах зовнішнього тиску.

Українська мова стала тим, чим англійська була для США після епохи великих випробувань: не просто мовою нації, а її моральною основою. У цьому сенсі мовна боротьба українців є продовженням тривалого шляху світових націй, які здобували незалежність не лише на полях битв, а й у словах, якими описували власну свободу.

Нижче подано узагальнену порівняльну таблицю 1, що відображає ключові паралелі та відмінності мовних стратегій США та України. Вона демонструє, як у різних історичних контекстах мова

виконувала подібні функції – інструмента єднання, державотворення та символу свободи.

Таблиця 1

Паралелі та відмінності мовних стратегій США та України

Аспект порівняння	Характеристика
Історичні умови формування	США: мовна консолідація через природну інтеграцію численних етнічних груп. Англійська мова поширюється як мова освіти, бізнесу, науки та демократії без примусу.
	Україна: мовна єдність формується через опір імперській політиці Росії, яка століттями нав'язувала русифікацію та заперечувала самостійність української культури.
Мова як інструмент єднання	США: англійська стала мовою громадянської участі після громадянської війни, символом спільної держави та демократії.
	Україна: українська мова — засіб консолідації в умовах війни, моральний кодекс суспільства, що протистоїть зовнішній агресії.
Політична стратегія	США: «м'яка сила» — формування єдності через освіту, культуру, привабливість національної ідеї.
	Україна: «мовна оборонна політика» — відновлення національної самобутності та захист від інформаційної експансії росії.
Роль у державотворенні	США: мова як чинник соціальної мобільності та громадянського патріотизму.
	Україна: мова як символ незалежності, національної гідності та культурного суверенітету.
Мова як символ свободи	США: знання англійської відкривало шлях до освіти, прав і демократії.
	Україна: українська мова — духовна зброя та акт спротиву авторитаризму й колоніальному минулому.

Глобалізаційний вимір	США: англійська стала глобальною мовою впливу, інструментом міжнародної комунікації.
	Україна: українська інтегрується у світовий простір, зберігаючи культурну ідентичність і стаючи частиною європейської мовної спільноти.

Порівняння мовних процесів у США та Україні переконливо свідчить, що незалежно від історичних епох і географічних контекстів, мова є не лише засобом спілкування, а й основою державної тяглості, громадянської зрілості та духовної єдності нації.

Для Сполучених Штатів англійська мова стала інструментом формування спільної ідентичності після внутрішнього розколу – громадянської війни, тоді як для України українська мова виконує цю ж функцію в умовах зовнішньої агресії.

Український досвід засвідчує: мова може бути полем боротьби не лише культур, а й цивілізацій. Сьогодні українська мова – це символ опору, свідомого вибору свободи, культурного відродження та національної гідності. Як англійська колись стала голосом американської демократії, так українська стає голосом народу, який відстояв своє право на існування.

Мова – це зброя пам'яті й віри, що формує націю навіть у часи випробувань. І поки вона живе – живе народ, який не дозволив змусити себе мовчати.

Список використаних джерел та літератури:

1. Валуєвський циркуляр: як Росія намагалась знищити українську мову // *Суспільне Культура*. 30 липня. 2022. URL: <https://suspilne.media/culture/265781-valuevskij-cirkular-ak-rosia-namagalas-znisiti-ukrainsku-movu/> (дата звернення: 11.10.2025).

2. Русифікація проти українізації. Україна у 1920–1930-х роках // *Радіо Свобода*. 7 листопада. 2021. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/30707046.html> (дата
звернення: 11.10.2025).

3. Громадянська війна в США: де шукати ідеї для миру та
прогресу // *Artefact*. URL: [https://artefact.org.ua/history/gromadyanska-
vijna-v-ssha-de-shukaty-ideyi-dlya-myru-ta-progresu.html](https://artefact.org.ua/history/gromadyanska-vijna-v-ssha-de-shukaty-ideyi-dlya-myru-ta-progresu.html) (дата
звернення: 11.10.2025).

В. В. Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

МОВА ЯК СИМВОЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА СТІЙКОСТІ

Мова як символ національної пам'яті та стійкості є не просто засобом спілкування, а живим носієм історичного досвіду народу, його болю, перемог, надій і мрій. У словах закарбовується пам'ять поколінь: у них звучать голоси предків, відлунюють події минулого, зберігаються традиції, звичаї та світогляд нації. Через мову народ передає свою ідентичність, адже саме вона формує спосіб мислення, систему цінностей і відчуття приналежності до спільної історії. Коли мову намагаються знищити, заборонити або витіснити, це завжди є ударом по національній пам'яті, спробою позбавити народ коріння та права бути собою. Проте в таких умовах мова часто стає символом опору й стійкості, адже її збереження перетворюється на свідомий акт захисту власної гідності та свободи. Вона живе в піснях і поезії, у щоденній розмові та молитві, у родинних спогадах і народних легендах, навіть тоді, коли за її використання доводиться платити високу ціну. Саме мова об'єднує людей у складні часи, допомагає вистояти перед випробуваннями, нагадує, ким є особистість і звідки походить її сила. Вона здатна пережити війни, окупації та століття утисків, бо тримається не лише на правилах граматики, а на живій любові носіїв, які передають її дітям як духовний спадок. Тому мова є не лише пам'яттю про минуле, а й запорукою майбутнього, символом незламності нації, яка, зберігаючи своє слово, зберігає саму себе.

Зберігаючи мову, народ утверджує своє право на існування в історії та культурному просторі світу. Вона стає духовним щитом, який захищає від знецінення та забуття, адже без мови неможливе повноцінне осмислення власного минулого й творення майбутнього.

У кожному новому слові, у кожному відродженому вислові оживає зв'язок періодів, що поєднує давні традиції з сучасністю. Мова здатна об'єднувати різні покоління, створюючи невидимий міст між тими, хто вже відійшов, і тими, хто лише починає свій шлях. Вона формує внутрішню силу людини, навчає поваги до себе й інших, виховує відповідальність за спільну спадщину. Саме через мову народ говорить зі світом, заявляє про свою унікальність і право бути почутим. У періоди випробувань вона звучить як клятва вірності своїй землі, а в часи миру – як джерело творчості, розвитку й духовного збагачення. Тому плекання рідної мови є не лише культурним обов'язком, а й проявом національної свідомості, адже, оберігаючи слово, нація оберігає свою пам'ять, свою стійкість і свою майбутню долю.

Усвідомлення цінності мови спонукає суспільство не лише зберігати її, а й активно розвивати, наповнювати новими сенсами відповідно до викликів часу. Вона входить у науку, освіту, мистецтво, сучасні технології, доводячи свою здатність бути мовою прогресу, а не лише минулого. Через неї формується громадянська позиція, народжується відповідальне слово, що може підтримати, надихнути або змінити хід подій. Мова навчає діалогу та взаємоповаги, адже саме в ній закладена культура спілкування й уміння чути одне одного. Вона стає простором свободи, де людина може вільно висловлювати думки й почуття, не втрачаючи зв'язку з власним корінням. Плекаючи мову в щоденному житті, у родині, школі, публічному середовищі, нація закладає підвалини для духовно сильного суспільства. Адже мова постійно рухається вперед разом із народом, допомагаючи йому зберігати цілісність, гідність і віру у власні сили навіть у найскладніші історичні моменти.

Мова здатна надихати на творення нових смислів і відкривати простір для самовираження кожної особистості. У слові народжується думка, а з думки – дія, що впливає на суспільні процеси та формує майбутнє держави. Мова виховує чутливість до краси, вчить відчувати ритм життя, помічати глибину звичайних речей і надавати

їм значення. Через неї формується культурна тяглість, коли сучасні здобутки не відриваються від традицій, а з ними поєднуються. Вона допомагає людині усвідомити власну відповідальність перед минулими й майбутніми поколіннями, адже кожне сказане слово залишає слід у спільному духовному середовищі. Саме тому мова потребує дбайливого ставлення, уважності та поваги, бо в ній зосереджена не лише історія, а й потенціал розвитку нації. Плачучи чистоту й виразність мовлення, суспільство утверджує свою зрілість і готовність будувати майбутнє, спираючись на власні цінності та внутрішню силу.

Національна традиція, історична пам'ять народу, є невичерпним джерелом мовної стійкості. Саме вона підтримує мову навіть у найскладніших обставинах, коли народ позбавлений власної державності чи територіальної цілісності. Завдяки збереженій мові нація здатна відродитися, об'єднатися й знову вибороти право на самостійне існування. Високий рівень національної свідомості та солідарності забезпечує поширення мови серед усіх соціальних верств, перетворюючи її на справді загальнонаціональну цінність. На цьому ґрунті формується широка, цілісна культура народу, насамперед духовна, в центрі якої перебуває література як найвищий вияв творчого потенціалу нації, а її першоосновою й життєдайною силою залишається мова [1].

Верховна Рада України, спираючись на положення Конституції, яка закріплює українську мову як єдину державну та покладає на державу відповідальність за її всебічний розвиток і повноцінне функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території країни, ухвалила Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної». У цьому законі визначено, що українська мова є єдиною офіційною мовою України, а її державний статус зумовлений історичним і державотворчим самовизначенням української нації. Водночас підкреслюється, що статус української мови є невід'ємною складовою конституційного ладу України як

унітарної держави, важливим чинником національної єдності, суверенітету та збереження цілісності держави [2, с. 16].

У сучасних умовах уживання української мови в державному та суспільному житті не може й не повинно зазнавати звуження. Відродження української державності закономірно вимагає чіткого й однозначного визначення статусу української мови через ухвалення відповідних нормативних актів, спрямованих на розширення сфер її функціонування та реальне утвердження як мови інформаційного простору, освіти й культури. Саме на законодавчому рівні держава закріплює базові засади мовної політики, забезпечуючи належні умови для розвитку й повноцінного використання української мови в усіх галузях суспільного життя [3, с. 2].

Недостатньо лише формально проголосити мову державною – вона має реально виконувати цю роль, як це відбувається в Німеччині, Франції чи Польщі. Мовне питання безпосередньо пов'язане з державною безпекою України, що особливо переконливо засвідчують події сьогодення, а також з інтелектуальним і духовним здоров'ям нації. Тому відповідальність за утвердження та повноцінне функціонування державної мови лежить не лише на державних інституціях, а й на кожному громадянині особисто [3, с. 3].

Збереження національної культурної спадщини, у якій мова посідає ключове місце, є невід'ємною складовою утвердження України як незалежної європейської держави. Саме культура, що спирається на національну основу, виступає одним із провідних чинників формування української національної ідентичності та відродження духовних цінностей народу. Шанобливе й відповідальне ставлення до мови, історії та культури з боку держави й суспільства загалом формує позитивний міжнародний образ України як самостійної, зрілої держави та визначає її внесок у розвиток світової мовної й культурної спадщини. Відповідно до Закону, українська мова як державна є питанням національної безпеки й державної єдності, що передбачає чіткі норми її застосування та дієві механізми забезпечення і контролю її функціонування [4, с. 86].

Державна мова, спільна для всієї території країни, відіграє важливу об'єднуючу роль, згуртовуючи населення та перетворюючи його на цілісну спільноту – суспільство й народ. Єдина для всіх громадян мова створює умови для зосередження інтелектуального потенціалу нації й у процесі історичного розвитку поступово стає потужним чинником суспільного поступу. Вона покликана єднати, а не розділяти, посилювати колективний розум суспільства, а не послаблювати його. Тож цілком закономірно, що українці у власній державі мають користуватися рідною, природною для себе мовою, а не відмовлятися від неї на користь чужої [5, с. 118].

Українська мова, як найважливіша ознака національної ідентичності, має багатовікову історію. Народно-розмовна мова, що в різних регіонах зберігала діалектні особливості, забезпечувала її існування на всіх етапах історії, незважаючи на політичні потрясіння, переслідування та численні заборони. Літературна мова, яка є складовою духовної культури українців, в умовах відновленої державності стала потужним чинником об'єднання суспільства. Адже без мови немає народу, а народ існує лише доти, доки зберігає і плекатиме своє рідне слово [6, с. 4, 5].

Отже, українська мова є не просто засобом спілкування – вона виступає символом національної ідентичності, духовної єдності та історичної пам'яті народу. Її збереження та розвиток забезпечують консолідацію суспільства, формування національної свідомості та культурного потенціалу держави. Мова є невід'ємною складовою державності, національної безпеки та інтелектуального здоров'я нації. Плекаючи українське слово, народ зберігає власну історію, зміцнює державу і закладає фундамент для культурного та духовного розвитку майбутніх поколінь.

Список використаних джерел та літератури:

1. Українська – мова вільних людей : до 100-річчя від початку політики «українізації» (заходів на підтримку розвитку

української мови) : бібліограф. дайджест / Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара ; уклад. Н. Карпінська. Полтава, 2023. 36 с.

2. Україна. Закон. Про забезпечення функціонування української мови як державної : від 25 квіт. 2019 р. № 2704 / Україна. Закон // *Голос України*. 2019. 10 трав. С. 16-23.

3. Ющук І. Мова – зброя стратегічна : [політичні і психологічні аспекти мовного питання] / І. Ющук // *Дивослово*. 2015. № 6. С. 2-3.

4. Пірен М. І. Українська мова – важливий чинник єдності суспільства, формування української політичної нації та реалізації демократичних реформ / М. І. Пірен // *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2019. № 3. С. 85-90.

5. У межах Закону // Ющук І. П. Мова – найбільший скарб / І. Ющук. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2020. С. 112-121.

6. Півторак Г. Шануймо рідну мову / Г. Півторак // *Голос України*. 2021. 9 листоп. С. 4-5.

С. С. Плахтій,

здобувачка фахової передвищої освіти

(м. Хмельницький)

Науковий керівник: А. А. Будник,

викладач

(м. Хмельницький)

МОВА ЯК БРЕНД: ЯК УКРАЇНСЬКА МОВА СТАЄ МОДНОЮ В ЦИФРОВУ ДОБУ

У ХХІ столітті мова перестає бути лише інструментом спілкування – вона стає символом культурної приналежності, ідентичності та засобом самопрезентації у глобальному інформаційному просторі. Для українців питання мови набуло особливої ваги після 2014 року, а особливо – у період повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Відродження української мови – це не лише прояв національної гідності, а й акт культурної самоідентифікації, що визначає цифрову видимість та конкурентоспроможність України у світі, де бренди, ідеї й наративи поширюються через соціальні мережі та цифрові медіа.

Упродовж останніх років – у контексті повномасштабного вторгнення росії в Україну, глибокої цифровізації суспільства та активного розвитку соціальних мереж – усе частіше постає питання: яке значення має українська мова для сучасної України? Вона є не лише носієм традицій чи маркером етнічної належності, натомість постає як живий динамічний феномен, що формує образ держави у глобальному інформаційному просторі.

Сучасна Україна переживає унікальний етап культурного відродження: війна, глобалізація та стрімка цифровізація комунікацій змінюють не лише суспільні звички, а й саме розуміння мови як частини національної ідентичності. Те, що ще десятиліття тому здавалося боротьбою за виживання українського слова, сьогодні

перетворюється на потужну культурну тенденцію – на тренд, а відтак і на бренд, що репрезентує Україну у світі як сучасну, самобутню й креативну націю.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сьогодні українська мова не лише зберігається, а й активно трансформується у бренд – упізнаваний, емоційно забарвлений і сучасний. Її використання у цифрових медіа – TikTok, Instagram, YouTube, Telegram – це не просто вибір мови комунікації, а вибір культурної позиції, демонстрація належності до цінностей свободи, гідності та творчості. Молоде покоління дедалі частіше сприймає українську не як обов'язок чи ознаку патріотизму, а як стиль життя, як мову, якою природно мислити, творити й презентувати себе у світі.

Війна, що триває з 2022 року, загострила питання мовної ідентичності, підкресливши роль української мови як чинника культурного опору й самоутвердження нації. У нових умовах саме мова стає духовною зброєю, що об'єднує суспільство, а її активне використання в публічному просторі набуває символічного змісту.

Водночас цифрова доба формує нові мовні практики. Блогери, інфлюенсери, контент-креатори, мемна культура й відеоплатформи створюють простір, у якому українська мова не лише утримує позиції, а й стає модною, сучасною та бажаною. Її природність і креативність приваблюють аудиторію, перетворюючи мову на самостійний культурний феномен.

Українська мова у цифрову добу перестає бути лише засобом комунікації. Вона набуває брендових характеристик – емоційного впливу, впізнаваності, символічної вартості. Мова стає маркером стилю, інструментом самопрезентації та способом належності до спільноти, що відображає сучасну українську ідентичність у глобальному цифровому світі.

Мета статті – дослідити процес трансформації української мови у бренд в умовах цифрової культури, простежити, як соціальні мережі, медіаконтент та інтернет-культура сприяють формуванню її сучасного, впізнаваного й привабливого образу.

З метою комплексного розкриття проблеми та досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань: виявити основні механізми популяризації української мови в інтернет-просторі; проаналізувати роль соціальних мереж, блогерів, мемів і контент-креаторів у формуванні мовної моди; визначити особливості становлення «модності» української мови у цифрових комунікаціях та її вплив на сучасну самоідентичність.

У сучасних мовознавчих і культурологічних дослідженнях мову розглядають не лише як систему знаків або засіб комунікації, але й як важливий елемент культурної ідентичності. Вона може виступати як «товар» або «бренд» у ширшому сенсі. Коли мова функціонує як символ або маркер, що асоціюється з певним стилем життя, спільнотою чи культурою, виникає концепт «мова як бренд». Цей підхід дозволяє досліджувати, якою мірою мова може стати об'єктом маркетингу – культурного, соціального або цифрового.

Поняття «мова як бренд» сформувалося на перетині соціолінгвістики, культурології та комунікаційних студій. Традиційна лінгвістика розглядає мову як систему знаків, проте медіакультурний підхід надає їй ознак бренду: мова стає символом, який має власну репутацію, викликає емоції та асоціюється з конкретним образом або спільнотою. Брендова мова – це не лише мовна норма або стандарт, а й емоційний продукт. Наприклад, коли молодь обирає українську мову не через примус, а тому що це «класно», «естетично» та «своє», ми спостерігаємо процес брендингу мови.

У сучасній лінгвістиці та культурології поняття «мова як бренд» тлумачиться як система символів, асоціацій та соціальних смислів, які формують позитивний імідж мови у суспільній свідомості. Такий підхід дає змогу зрозуміти, як мова здатна впливати на емоційне сприйняття, створювати почуття належності та визначати культурні орієнтири. У цьому контексті мова виступає не лише як засіб вираження, а як інструмент формування ідентичності – як індивідуальної, так і колективної.

Мова – це не просто спосіб комунікації народу, а й основа його культурної ідентичності. За допомогою мови передаються традиції та знання. Вона об'єднує людей, формуючи спільну історію та національну свідомість. Особливо яскраво цей процес проявився в українському контексті після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Люди почали відмовлятися від російськомовної музики, культури та брендів, що підтримують країну-агресора. Зросла потреба у фахівцях, які допомагають опанувати українську мову, – репетитори стали важливими посередниками для тих, хто прагне перейти на рідну мову та глибше зануритися у власну культуру.

Таким чином, українська мова набула нового значення – не лише як засіб спілкування, а й як потужний маркетинговий інструмент, що формує емоційний зв'язок між брендом і споживачем. Під час війни вона перетворилася на маркер національної єдності, автентичності та стійкості.

Приклади успішних кампаній 2023–2024 років демонструють, як мова стає частиною брендингових стратегій:

1. Проєкт «Азовсталь. Символ незламності» – з ініціативи фандрейзингової платформи UNITED 24 та компанії «Метінвест» було реалізовано потужну комунікаційну кампанію українською мовою, спрямовану на підтримку України під час війни [1]. Символом проєкту стали браслети, виготовлені з останньої партії металу заводу «Азовсталь», які були розкуплені людьми з 45 країн світу. Кампанія отримала гран-прі премії Effie Awards Ukraine, ставши прикладом ефективного поєднання національної символіки, емоційного брендингу та мовної ідентичності.

2. Проєкт «Міць. Українська кам'яна» – за підтримки ДП «Артемсіль» та UNITED 24 було реалізовано масштабну кампанію з продажу 100 тисяч пачок солі, видобутої у Соледарі. Проєкт викликав широкий резонанс і потужну підтримку серед українців, з продажу спеціальної партії солі «Міць. Українська кам'яна» було зібрано 58,5 млн гривень, які спрямували на придбання дронів для фронту [2].

Глибоке розуміння суспільних настроїв та майстерне використання української мови забезпечили високий емоційний відгук і успіх ініціативи.

Українська мова стала важливим інструментом у побудові репутації бренду та лояльності споживачів. Використовуючи державну мову у комунікації, компанії демонструють свою ідентичність, соціальну відповідальність і близькість до української культури.

Бренди використовують українську мову для: підкреслення національної ідентичності; підтримки українського продукту; формування довіри й спільних цінностей; створення унікального позиціонування.

У кризові моменти, зокрема на початку війни, загальнонаціональні компанії – такі як Київстар та Vodafone – швидко адаптувалися до ситуації, ефективно комунікували українською мовою, підтримували населення повідомленнями українською мовою, що зміцнювало атмосферу довіри, підтримки та національної єдності.

Для подальшого розвитку інфраструктури Кабінет Міністрів України затвердив угоди з трьома провідними мобільними операторами – Київстар, lifecell та Vodafone – спрямовані на масштабне покращення якості мобільного інтернету та голосового зв'язку по всій країні [3].

Тренди мовного маркетингу 2023–2024 років свідчать, що українська мова стала не лише символом патріотизму, а й стратегічним ресурсом для брендів. Соціальні мережі Facebook, Instagram та TikTok переглянули свої стратегії після 24 лютого 2022 року, відмовилися від російськомовного контенту та активно розвивають україномовні кампанії. У цих умовах конкуренція зросла, а якість і релевантність контенту стали ключовими факторами успіху брендів.

Отже, використання української мови у просуванні бізнесу – це не просто тренд, а необхідність для успішного розвитку. У нових культурних і соціальних умовах мова стала брендом, символом

стійкості, єдності та самоповаги. Завдяки використанню мови та правильному контексту бренди не лише досягають комерційного успіху, а й формують культурну пам'ять та цінності суспільства [4].

Соціолінгвістика розглядає мовний престиж як міру того, наскільки певна мова або її варіант сприймаються в суспільстві як бажані, актуальні та престижні. Престиж мови визначається її соціальною функціональністю: наскільки вона використовується в спілкуванні, освіті, бізнесі, медіа та культурному житті.

Лариса Масенко у книзі «Мова і суспільство. Постколоніальний вимір» (2004) підкреслює, що престиж української мови формується через подолання колоніальних стереотипів, що протягом тривалого часу знецінювали українську мову в суспільній свідомості, та через відновлення мовної гідності як важливого елементу національної ідентичності. Вона наголошує, що цей процес включає не лише підвищення статусу мови у суспільстві, а й свідоме формування поваги до неї серед носіїв мови.

У сучасних умовах, зокрема під час війни, ці процеси набувають додаткового символічного значення, адже українська мова стає не лише засобом комунікації, а й важливим засобом ідентифікації та підтримки національної єдності. Таким чином, мова виступає інструментом збереження культурної ідентичності та соціальної солідарності суспільства в кризових обставинах [5].

Цифрова комунікація – соціальні мережі, платформи, блоги, месенджери – суттєво змінює спосіб використання мови. З'являються нові жанри, форми спілкування, скорочення, меми та сленг. Українська мова в інтернеті – це не просто трансляція мовного стандарту, а гнучка адаптація, модифікація та творення нової стилістики. Дослідження показують, що українська мова в інформаційному просторі набуває стратегічного значення, стаючи потужним інструментом комунікації та ідентичності.

Отже, ці теоретичні засади дозволяють розглядати українську мову як бренд у цифрову добу – як мовний продукт із комунікаційною, соціальною та символічною функціями.

Цифровізація відкрила безліч каналів для поширення української мови. Соціальні мережі, месенджери та стрімінгові сервіси створюють нові жанри комунікації, у яких мова адаптується під формат коротких повідомлень, мемів та візуальних кодів. Цифровий простір став полем, де українська мова не лише виживає, а й активно розвивається.

Інтернет-комунікація змінює не лише зміст, а й форму мовлення. Мова у цифровому просторі набуває візуальних, емоційних та мемних елементів – посттекстових комунікацій, таких як емоджі, гіфки, короткі відео та гасла.

Таким чином, українська мова стає частиною візуального бренду нації, зміцнюючи її ідентичність та привабливість у сучасному інформаційному середовищі.

Цифровий простір сьогодні виступає ареною швидких змін мовних практик. Хоч точних масштабних статистичних даних щодо переходу користувачів на українську на всіх платформах поки небагато, існуючі дослідження свідчать про чіткі тенденції, зокрема: зростання україномовного контенту, розвиток блогів, каналів та чатів українською мовою, а також активне використання мови у відеоіграх і цифрових ігрових просторах серед молоді. Наукові праці підкреслюють, що Україна розглядає мову як стратегічний чинник у медіапросторі, а її присутність у цифровому середовищі набуває особливого соціального та символічного значення.

У соціальних мережах – TikTok, Instagram, YouTube – з'являється дедалі більше контенту українською, що сприяє нормалізації її використання, підвищенню престижу та формуванню мовної ідентичності. Обрання української мови у спілкуванні та створенні контенту часто стає символом приналежності до своєї країни, а для молоді – модною практикою та виразом культурної самосвідомості. Instagram, TikTok та YouTube перетворилися на лабораторії нових мовних форм, де українська адаптується під сучасні комунікаційні жанри: короткі відео, меми, сленг, інтерактивні формати.

Відомі TikTok-канали – @litera.zno, @natalka_denysenko, @turbozno.school – підтверджують, що україномовний контент є не лише можливим, а й користується значним попитом, збираючи сотні тисяч переглядів. Дані ресурси поєднують розважальний формат із освітніми та культурними компонентами, що дозволяє користувачам отримувати інформацію про історію України, літературу, мовні особливості та актуальні соціальні події у доступній та інтерактивній формі [6; 7; 8].

YouTube-канали «Твоя підпільна гуманітарка», «Телебачення Торонто», «Реальна Історія» демонструють, що українська мова може бути одночасно сучасною, інтелектуальною та розважальною. Використання цих платформ сприяє розвитку мовних компетенцій користувачів, зокрема розширенню словникового запасу, вдосконаленню знань, граматичних навичок, а також формуванню критичного мислення через аналіз текстів та відеоматеріалів [9; 10; 11].

Цифрові платформи перетворюються на ефективне середовище для освітньої та професійної діяльності, що включає підготовку до іспитів, зокрема Національного мультипредметного тесту (НМТ) та інших навчальних іспитів.

Завдяки інтерактивним форматам контенту користувачі можуть вдосконалювати навички письма, читання та усного мовлення, а також практикувати створення власного контенту українською мовою – від блогів і подкастів до відео та мемів.

Крім того, активне використання соціальних мереж формує мовну культуру, де українська мова стає інструментом саморозвитку, професійного зростання та зміцнення національної ідентичності. Перехід користувачів на українську у цифровому просторі є не лише соціокультурним явищем, але й стратегічною практикою, що підвищує престиж мови та її функціональне значення в сучасному інформаційному середовищі.

За останні роки значно зросла популярність україномовного контенту в цифровому середовищі. Основними напрямками стали

меми про війну та підтримку, гумористичні відео, освітні ролики українською мовою. Різноманітні ініціативи відіграють важливу роль у формуванні культурної та мовної свідомості користувачів. Вони не лише поширюють мовний контент, але й формують звичку споживати інформацію українською, зокрема у подкастах, відео-роліках та блогах, які щоденно переглядають тисячі людей.

Серед тематичних трендів україномовного контенту виділяють:

1. Патріотичний контент – відео та флешмоби на підтримку ЗСУ, культурну стійкість, національні свята та українізацію профілів у соцмережах. Наприклад: флешмоби «Говори українською», а також локальні ініціативи у кав'ярнях і бібліотеках із лозунгом «Це моє – українське».

2. Гумористичний контент – короткі ролики про буденність українців, іронія над побутом та війною, мовні жарти. Популярні формати включають «паляниця-челендж», адаптації російських мемів українською, пародійні відео, що поєднують гумор із національною самосвідомістю.

3. Освітній контент – канали та блоги, що пропонують мовні поради, уроки історії та культури. Серед них варто виділити: «Мова – ДНК нації», «Словотвір», «Є-мова», «Реальна Історія». Контент у легкій та інтерактивній формі дозволяє користувачам активно навчатися через практику та створення власного матеріалу.

4. Україномовні подкасти, відео, серіали, що поєднують освіту та розвагу. Подкасти формують мовну звичку слухачів і водночас популяризують культурні теми, роблячи українську сучасною, модною та доступною для молоді.

Ці тенденції формують своєрідну культурну екосистему, де користувачі: самостійно створюють контент українською; навчаються та розвиваються (наприклад, готуються до Національного мультипредметного тесту, тематичних курсів, мовних практикумів тощо); беруть участь у флешмобах та інтерактивних проєктах, що підсилюють соціальну ідентичність та патріотичну свідомість.

Таким чином, сучасний цифровий простір стає лабораторією нових мовних форм, де українська мова виступає не лише засобом комунікації, а й культурним брендом, який поєднує освіту, розвагу та національну ідентичність.

Сучасні цифрові платформи активно впливають на розвиток української мови, забезпечуючи користувачам можливість удосконалювати мовні навички, створювати контент та брати участь у культурно-освітніх ініціативах. Серед найпомітніших проєктів – «Мова – ДНК нації», Словотвір та «Є-мова».

«Мова – ДНК нації» – проєкт, спрямований на популяризацію української мови та підвищення мовної компетенції користувачів. Його основні завдання полягають у: освітній підтримці для тих, хто прагне вдосконалити знання української мови; популяризації української як модної та престижної мови; формуванні культурної свідомості та національної ідентичності.

Ініціатива була започаткована трьома небайдужими людьми, які прагнули поділитися своєю закоханістю у рідну мову та створити простір для практики та розвитку. Проєкт акцентує увагу на історичному та сучасному словотворенні. Наприклад, слова «стравопис», «летовище», «наплічник», «підгузок» інтегруються в активний словник майбутніх поколінь, подібно до слів «промінь», «кисень», «мрія», що стали буденними [12].

Словотвір – проєкт є інтерактивним майданчиком для пошуку та обговорення українських відповідників до запозичених слів. Він дає змогу: голосувати за переклади, запропоновані іншими користувачами; пропонувати власні відповідники до запозичень; подавати слова, що не мають вдалого українського перекладу.

Словотвір сприяє прискоренню словотворчих процесів і забезпечує користувачів можливістю обирати вдалий варіант перекладу, що робить українську мову живою та конкурентоспроможною у глобальному просторі [13].

«Є-мова» – платформа є освітньою онлайн-платформою, яка з 2013 року продовжує традиції Безкоштовних курсів української мови,

організованих Громадською організацією «Український світ». Основні напрямки діяльності передбачають: онлайн-курси української мови для всіх охочих, включно з тими, хто перебуває на окупованих територіях або за межами України; навчання іноземців, які бажають вивчати українську; створення інтерактивних освітніх матеріалів для вдосконалення письма, читання та усного мовлення.

«Є-мова» демонструє, як цифрові платформи можуть поєднувати освітню функцію, соціальну доступність та культурну місію, забезпечуючи постійний контакт користувача з українською мовою, а також можливість підготовки до Національного мультипредметного тесту (НМТ) [14].

Ініціативи «Мова – ДНК нації», Словотвір та «Є-мова» демонструють, що цифровий простір може бути ефективним середовищем не лише для розваг, а й для освітньої та культурної діяльності. Вони сприяють розвитку мовної компетенції, формуванню патріотичної свідомості та інтеграції української мови в повсякденну комунікацію, від блогів і подкастів до навчальних курсів та підготовки до Національного мультипредметного тесту. Завдяки таким проектам українська мова стає сучасною, динамічною та престижною у цифровому просторі.

Сучасне навчання української мови та літератури виходить за межі традиційних підручників і конспектів. Репетитори та онлайн-тьютори активно використовують цифрові ресурси та креативні формати, щоб зробити процес вивчення більш ефективним і доступним для учнів. Одним із таких інноваційних методів є створення мемів та візуальних матеріалів, які допомагають краще запам'ятовувати правила, літературні явища та творчість авторів.

Популярні освітні акаунти, як-от ZnoNa200, zno_lit_era, На всі 200 Анна Огойко, а також відеорепетитор Ганна Дем'яненко, демонструють, що навчання може бути одночасно корисним і цікавим. Використовуючи мему, інтерактивні відеоуроки та короткі освітні формати, вони роблять українську мову більш доступною та привабливою для підлітків та студентів [15; 16; 17; 18].

Такий підхід не лише підвищує ефективність підготовки до іспитів, а й сприяє популяризації української мови в сучасному цифровому середовищі. Легкі, яскраві та запам'ятовувані матеріали формують позитивне ставлення до навчання, допомагають розвивати мовну грамотність та любов до літератури.

Таким чином, сучасні онлайн-тьютори не лише викладають, а й активно створюють креативний освітній контент, який об'єднує навчання та розвагу, підвищує мотивацію учнів і популяризує українську мову серед молоді.

Брендинг мови в цифровому просторі передбачає не лише поширення лексичного та граматичного контенту, а й використання візуальних символів, кольорових палітр, графіки, логотипів та фразеологічних слоганів, які супроводжують україномовний контент. Ці елементи працюють як маркери культурної ідентичності та стилю, допомагаючи користувачам ідентифікувати себе з українською мовою та її цифровим образом.

У сучасному цифровому середовищі фрази типу: «будь собою – говори українською», «це моє – українське», «говори українською – це стиль», «будь собою – будь українцем», «мовою серця, мовою майбутнього» стають хештегами, мемами та слоганами, що підсилюють відчуття приналежності, патріотичної ідентичності та модного, сучасного способу життя. Вони виконують функцію культурних маркерів, які сигналізують: «я обираю українське», «я сучасний».

Візуальні символи – тризуб, калина, синьо-жовта палітра створюють впізнаваний культурний код та підсилюють мовний образ. Такі символи часто поєднуються із слоганами у форматі стікерів, постів, мерчу та графічних композицій у соцмережах. Вони виконують функцію справжнього маркетингового бренду, де українська мова постає як бренд-ідентичність, носій стилю сучасності та національної належності.

Таким чином, українська мова у цифровому просторі перестає бути лише засобом комунікації і стає символом культурного бренду.

Візуальні та фразеологічні коди формують нову айдентичку, де мова поєднує освіту, розвагу та патріотичну самоідентифікацію, а також створює відчуття спільності та стилю серед користувачів.

У цифровому просторі меми стали однією з найпотужніших форм комунікації: швидкі, універсальні, легко поширювані. Вони дозволяють охоплювати великі аудиторії, створюючи асоціації, емоції та маркери стилю. Тут мова виступає не просто текстом, а частиною образу та культурного коду.

Україномовні меми роблять мову «свою», легкою та модною. Коли блогери та користувачі створюють відео чи графіку українською з гумором або емоційним зарядом, вони знижують бар'єр входу: мовлення стає неформальним, сучасним, трендовим. Через меми українська мова входить у життя молоді та стає частиною їхнього цифрового середовища.

Приклади популярних мемів та фразеологічних неологізмів включають: «Слава нації», «Котики ЗСУ» – ці вислови формують мережеву лексику, пов'язану з українською культурою, сучасністю та цифровою модою. Сленгові або нові фрази («зашкварно», «чілити», «краш») створюють відчуття приналежності до спільноти: користуючись ними, людина не просто говорить українською, вона стає частиною культурного колективу.

Молодіжний сленг відіграє ключову роль у брендуванні мови. Українські адаптації популярних виразів («топчик», «кайфово», «кринж», «флексити») формують гібридні лексеми, що роблять мову живою, гнучкою та творчою. Така мова не завжди канонічна, але вона модна, сучасна і «своя», формуючи бренд мови серед молодіжної аудиторії.

Гумор – універсальний механізм, який зменшує відстань між людиною і мовою. Коли український гумор поширюється у соцмережах, він формує легке, невимушене ставлення до мови, показуючи її веселою, живучою та сучасною. Це суттєво підвищує престиж української серед молоді, яка боїться «бути занадто формальною». У цьому контексті мемна культура та сленг стають

неофіційними інструментами брендування: вони допомагають мові стати не лише нормою, а й стилем життя.

Гумор як стратегія комунікації зближує, створює позитивний імідж та робить мову привабливою. Українські гумористичні канали – від телевізійних програм до TikTok-скетчів – не лише розважають, а й популяризують українську як мову самоіронії, креативності та інтелекту. Завдяки цьому руйнується стереотип «українська = серйозна», і формується новий образ, що «українська = класна».

Меми стали новою формою народної творчості ХХІ століття. Вони поєднують гумор, іронію та соціальні реакції. У контексті війни меми стали не лише способом психологічного захисту, а й інструментом поширення україномовного контенту.

Прикладами можуть слугувати вислови: «Слава нації!» – використовується як вираз підтримки та патріотизму; «Котики ЗСУ» – мем, що поєднує милі образи тварин з підтримкою Збройних Сил України; «Бавовна» – кодова назва для вибухів на території окупованих територій.

Таким чином, через меми українська мова не лише модернізується, але й набуває емоційного значення – вона стає засобом самоідентифікації, єднання та самоіронії, одночасно виконуючи роль культурного бренду сучасної України.

Сучасні цифрові інфлюенсери відіграють ключову роль у популяризації української мови. Вони не лише створюють трендовий і візуально привабливий контент, а й виступають мовними амбасадорами, демонструючи, що українська – це сучасна, жива та модна мова.

Наприклад: @natalka_denysenko – популяризує україномовний лайфстайл, сімейні та культурні цінності, доводячи, що українська природна й тепла в повсякденному житті. Проєкт @slovotvir.org – інтерактивна платформа, де користувачі створюють українські відповідники запозичених слів, формуючи спільноту мовної творчості та гнучкої адаптації. TikTok-канали – тисячі коротких відео з

гумором, освітою та музикою показують, що українська звучить природно, сучасно і привабливо.

Відео українською на TikTok та інших платформах активно переглядають і поширюють, що свідчить про високий інтерес аудиторії до контенту рідною мовою та її готовність обирати українську в цифровому просторі.

Коли популярні блогери обирають українську, це створює ефект «медійного зсуву», який полягає у тому, що аудиторія сприймає українську як сучасну, модну та соціально бажану. Через стиль, лексику та образ життя вони підвищують престиж мови, демонструючи, що українська – це не лише шкільна норма або офіційне мовлення, а спосіб життя.

Відгуки користувачів у соцмережах підтверджують позитивну тенденцію: «приємно, що контент українською», «тепер українською», «сподіваюсь, буде більше». Навіть серед скептичних користувачів тренд формування позитивного ставлення до мови зберігається завдяки впливу блогерів, які задають тон спілкування та формують очікування.

Після 24 лютого 2022 року спостерігається тенденція, що україномовні відеоматеріали на платформах YouTube та TikTok збирають не менше переглядів, ніж контент іншими мовами. Це свідчить про зміну соціальної норми, що українська мова перестає сприйматися як обмеження та набуває статусу конкурентної переваги у цифровому середовищі.

Таким чином, блогери та контент-креатори виконують функцію стратегічних послів мови, сприяючи формуванню сучасного, бажаного та соціально помітного іміджу української мови в медіапросторі.

У контексті війни українська мова набула статусу символу спротиву та національної самобутності. Вона перестає бути лише засобом комунікації, виступаючи маркером ідентичності та громадянської позиції. Вибір говорити українською демонструє належність до української культури, незламність і моральну стійкість.

У цьому сенсі мова набуває значення бренду: вона стає вибором, емоцією та культурною асоціацією, а не лише лінгвістичною нормою.

Сучасна мовна практика в Україні характеризується тим, що українською говорять не лише «через правильність», а тому, що це «свій» вибір. Стилїзована українська мова стає способом самовираження, модним трендом і соціальною маркою. Вислови на кшталт «я говорю українською – я в тренді» демонструють, що мовна практика перетворюється на складову нової національної етики, де мовна гордість та культурна усвідомленість є ключовими цінностями.

Українська мова сьогодні формує власний цифровий «бренд-код», що поєднує: автентичність і іронію; патріотизм і сучасність; традицію і діджиталізацію.

Перехід на українську в побуті або у цифровому середовищі розглядається як акт громадянської позиції, а контент українською – як символ культурної сучасності. Мовна мода сприяє формуванню соціальної ідентичності та підвищенню престижу мови серед молоді.

Українська мова має потенціал стати не лише локальним, а й глобальним брендом у цифровій культурі. Це можливо завдяки розвитку штучного інтелекту мовних моделей, удосконаленню систем перекладу, появі україномовних голосових асистентів, додатків, відеоігор тощо. Реалізація цього потенціалу дозволяє українській мові функціонувати як інфраструктура цифрової культури, інтегруючи патріотизм, традиції та модерні технології у глобальний інформаційний простір.

Отже, цифрова культура суттєво впливає на популяризацію української мови, трансформуючи її з інструменту спілкування у повноцінний культурний бренд. Соціальні мережі, блогери, контент-креатори, мемна культура та сленг не лише забезпечують мовну видимість, а й формують нову мовну моду, що поєднує автентичність, емоційність і сучасність. У цьому контексті українська мова стає засобом самоідентифікації, символом свободи та культурного спротиву.

Українська мова як бренд – це не лише мовна норма, а комплексна культурна стратегія. Вона функціонує як комунікаційний інструмент, засіб самовираження, елемент стилю життя та особистого бренду. Перехід на українську у цифровому просторі сприймається як свідомий вибір, що поєднує патріотизм, гумор, модернізацію та традицію. Мова перестає бути «вимушеною» чи офіційною формою, вона стає соціально бажаною, природною та престижною.

Функція цифрових інфлюенсерів і блогерів у цьому процесі є критичною. Вони не лише популяризують українську через контент і медіа, а й підвищують мовний престиж, демонструючи, що українська може бути модною, цікавою та конкурентоспроможною. Мемна культура, сленг, TikTok-відео та освітні ініціативи сприяють формуванню емоційного та культурного впливу мови, створюючи її сучасний імідж та зміцнюючи соціальні маркери ідентичності.

Водночас важливо пам'ятати, що бренд мови не виникає автоматично. Необхідна активна підтримка цифрового контенту, розвиток україномовних ініціатив, інтеграція мови у глобальні цифрові системи, удосконалення систем перекладу та інноваційних технологій.

На нашу думку, подальші напрямки досліджень варто зосередити на: розвитку глобальних цифрових платформ та медіа українською; ролі блогерів, мемів і соцмереж у формуванні мовної моди; взаємодії української мови з мовами меншин та принципах інклюзії; створенні мовної айдентики для брендів, компаній і культурних інституцій.

Українська мова у цифрову добу переживає ренесанс, адже вона об'єднує культурну традицію, сучасні медіатехнології та стратегію самоідентифікації. Українська мова стала символом стилю, культурного спротиву та національної свідомості, перетворившись на бренд, який має значення як для внутрішнього, так і для глобального цифрового середовища.

Список використаних джерел та літератури:

1. UNITED24 та Метінвест створили браслети зі сталі Азовсталі, які допоможуть ЗСУ URL: <https://metinvestholding.com/ua/media/news/united24-ta-metinvest-stvorili-brasleti-z-stal-azovstal-yak-dopomozhutj-zsu>

2. «Артемсіль» зібрала 58,5 млн грн від продажу солі «Міщ. Українська кам'яна» на дрони для ГУР URL: <https://forbes.ua/news/artemsil-zibrala-585-mln-grn-vid-prodazhu-soli-mits-ukrainska-kamyana-na-droni-dlya-gur-27032023-12646>

3. Кабмін та мобільні оператори домовились про масштабне покращення зв'язку URL: <https://www.ukr.net/news/details/technologies/113454202.html>

4. Як українська мова стає інструментом успіху в маркетингу та рекламі URL: <https://cases.media/article/yak-ukrayinska-mova-staye-instrumentom-uspikhu-v-marketingu-ta-reklami?srsId=AfmBOoqDp7QIzxaYPr6VNe6gEnbY6EkM1P41h2heWvWhp1yizleAJbkg>

5. Л. Масенко «Мова і суспільство. Постколоніальний вимір» URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Masenko_Larysa/Biobibliohrafichnyi_pokazh_chyk.pdf

6. TikTok-акаунт @litera.zno URL: <https://www.tiktok.com/@litera.zno? t=ZM-90uyOiCqEI4& r=1>

7. TikTok-акаунт @natalka_denysenko URL: https://www.tiktok.com/@natalka_denisenko? t=ZM-90uyQe6g3RI& r=1

8. TikTok-акаунт @turbozno.school URL: <https://www.tiktok.com/@turbozno.school? t=ZM-90uyT3qLScS& r=1>

9. YouTube-канал «Твоя підпільна гуманітарка» URL: <https://youtube.com/@pidpilnahumanitarka?si=ZtIYRWzD4fP5ZZPj>

10 YouTube-канал «Телебачення Торонто» URL: <https://youtube.com/@uttoronto?si=AcCCKqngO5k89EkK>

11. YouTube-канал «Реальна Історія» URL:
<https://youtube.com/@realnaistoriia?si=yMMeSxpOYRtW4Iz4>
12. «Мова – ДНК нації» URL: <https://ukr-mova.in.ua/>
13. Мережева спільнота «Словотвір» URL:
<https://slovotvir.org.ua/>
14. «Є-мова» – Вивчай українську мову з нами! URL:
<https://emova.org.ua/>
15. Платформа онлайн-курсів для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання ZnoNa200 URL:
16. Instagram-акаунт репетиторки з української мови та літератури «Оксана Миколаївна (@zno_lit_era)» URL:
https://www.instagram.com/zno_lit_era/
17. Платформа відеоуроків для підготовки до ЗНО (НМТ) з української мови від «на всі двісті» URL:
<https://navsi200.com/videolessons/>
18. YouTube-канал «Відеорепетитор з української мови Ганна Дем'яненко» URL:
<https://youtube.com/channel/UCUjGLYfJKwHoS4L17pFugbQ?si=EGmhd fGT8k UGaxZ>

В. Похила,
здобувачка фахової передвищої освіти
Науковий керівник: Н. А. Поморова,
викладач української мови та літератури;
викладач-методист
(м. Хмельницький)

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ НА БРЕНД-КОМУНІКАЦІЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ МЕРЕЖЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У добу цифрової трансформації соціальні мережі докорінно змінили динаміку комунікації між індивідами, організаціями та суспільством загалом. Такі платформи, як Facebook, Instagram, X (Twitter) та LinkedIn, стали не лише засобами міжособистісного спілкування, а й стратегічними інструментами управління корпоративною ідентичністю. Для бізнесу вони виконують роль основного каналу для встановлення діалогу з клієнтами, конструювання позитивного іміджу та підтримання сталого бренду в інформаційному середовищі.

Об'єкт дослідження. Цифрові соціальні платформи та їхній вплив на сучасні моделі комунікації та бренд-менеджменту.

Предмет дослідження. Комерційні організації та бренди, що використовують соціальні мережі для взаємодії з цільовими аудиторіями, побудови репутації та підтримки стійкої присутності у цифровому просторі.

Мета полягає у визначенні того, як соціальні мережі змінюють підходи до комунікації між компаніями та споживачами, і як мова цифрового контенту впливає на формування іміджу бренду. Основні завдання: проаналізувати механізми впливу соціальних мереж на корпоративну комунікацію; визначити роль персоналізованого контенту у побудові лояльності; дослідити

особливості управління репутаційними ризиками та кризами у віртуальному середовищі.

У контексті цифровізації маркетингових процесів роль соціальних медіа стає вирішальною. За статистикою, понад 93% маркетологів активно застосовують соціальні мережі у своїй діяльності, а близько 76% споживачів приймають рішення про покупку, спираючись на інформацію з цих платформ. Отже, соціальні мережі перетворилися на потужний інструмент впливу на споживацьку поведінку, громадську думку та стратегічне позиціонування брендів.

Одним із ключових зрушень, які внесли соціальні мережі у сферу комунікації, є перехід до інтерактивної взаємодії у режимі реального часу. На відміну від традиційних засобів масової інформації, цифрові платформи забезпечують миттєвий зворотний зв'язок, що дозволяє брендам оперативно реагувати на запити аудиторії, коригувати стратегії та формувати імідж прозорості й відкритості. Дослідження показують, що 42% користувачів очікують відповіді від компанії у соціальних мережах протягом однієї години, що свідчить про зростання значущості швидкої реакції.

Соціальні мережі також стали центром персоналізованої комунікації. Завдяки алгоритмам аналізу поведінкових даних бізнес може адресувати повідомлення конкретним групам споживачів, адаптуючи контент до їхніх інтересів і культурного контексту. Персоналізований маркетинг сприяє підвищенню рівня довіри, емоційного залучення та формуванню довготривалих відносин між брендом і клієнтом.

Соціальні платформи забезпечують брендам візуальну й концептуальну цілісність, дозволяючи контролювати наратив про себе через пости, відео, історії та інтерактивні кампанії. Через візуальну мову та стиль подачі формується унікальна ідентичність, яка відображає цінності компанії.

Розширення доступу до комунікацій призвело до того, що голос споживача став вагомішим, ніж будь-коли. Один негативний

коментар або невдалий пост можуть спровокувати масштабну репутаційну кризу. Тому бренди змушені інвестувати у системи моніторингу, кризового реагування та медіааналітики, щоб запобігти інформаційним втратам.

Сучасна стратегія управління брендом неможлива без інфлюенсер-маркетингу, який забезпечує автентичність і довіру. Понад 90% маркетологів підтверджують його ефективність у підвищенні впізнаваності бренду та стимулюванні продажів. Взаємодія з лідерами думок дозволяє брендам охоплювати нові аудиторії та посилювати власний авторитет.

Основні виклики цифрової комунікації: величезний обсяг контенту ускладнює завдання привернення уваги користувачів, змушуючи бренди створювати оригінальний, емоційний і візуально привабливий контент. Публічність соціальних мереж може обернутися проти компанії у разі неправильних повідомлень або затримки з відповіддю. Нестабільність алгоритмів. Часті зміни механізмів ранжування публікацій впливають на видимість контенту, змушуючи бізнес постійно адаптувати свої стратегії.

Станом на 2024 рік кількість користувачів соціальних мереж перевищила 4,9 мільярда, що становить близько 60% населення світу. Витрати на рекламу в соцмережах сягнули 226 мільярдів доларів, а середній користувач проводить там понад 2,5 години на день. Найвищий рівень залучення зафіксовано на платформі TikTok, де середній показник взаємодії становить 5,69%, що суттєво перевищує інші сервіси.

Висновки. Соціальні мережі стали не просто каналом комунікації – вони перетворилися на стратегічний простір формування корпоративної ідентичності. Ефективна присутність у цифровому середовищі передбачає постійну адаптацію, моніторинг настроїв аудиторії та гнучке реагування на зміни.

Бренди, які вміють використовувати потенціал соціальних мереж для діалогу, прозорості та персоналізації, отримують конкурентну перевагу й здатні вибудовувати довготривалі відносини

зі споживачами. Усвідомлення ризиків і можливостей цього середовища дозволяє компаніям керувати своїм іміджем більш цілеспрямовано, забезпечуючи сталий розвиток і довіру в умовах динамічного цифрового світу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мірошніченко А. М. Інновації в рекламі та брендингу: прикладні аспекти. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021.
2. Шевченко О. Г. Емоційний маркетинг: вплив почуттів на споживчу поведінку. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2020.

Г. Д. Романова,
вчитель математики та інформатики
(м. Хмельницький)

МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УЧНІВ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Сучасне мовне середовище учнів – це складний і багатогранний феномен, що формується під впливом безлічі чинників: від сімейного виховання та шкільної програми до глобальних трендів, породжених діджиталізацією. Сьогоднішня освітня реальність висуває нові виклики, які потребують комплексного підходу та інноваційних рішень [5]. Ця стаття аналізує ключові виклики мовного середовища учнів та пропонує стратегії для їх подолання.

Цифрові технології кардинально змінили спосіб, у який учні спілкуються та споживають інформацію [5].

Постійне спілкування в месенджерах, соціальних мережах та ігрових чатах сприяє використанню скорочень, емодзі та сленгу. Це може призводити до збіднення лексичного запасу та погіршення навичок грамотного письма [6, с. 138].

Учні щодня взаємодіють з величезними потоками інформації, що може призводити до поверхового сприйняття мови. Зростає популярність короткого онлайн-контенту, який скорочує тривалість уваги та ускладнює сприйняття складних текстів [6, с. 140].

Цифрові технології не можуть повністю замінити живе спілкування. Для вивчення іноземних мов відсутність практики з носіями є особливо відчутною.

Багато учнів в Україні перебувають в умовах багатомовності. У родині та в школі вони можуть спілкуватися різними мовами, що призводить до змішування лексики (суржику) [1, с. 120].

Попри зростання престижу української мови, звичка переходити на російську мову все ще існує в деяких регіонах та сім'ях, що впливає на мовну практику учнів [3, с. 134].

Виклики в освітньому процесі. Умови дистанційного навчання під час пандемії та війни поставили нові виклики [7, с. 15]. Вчителям та учням стало складніше підтримувати мовний режим, особливо під час неформального спілкування.

Шкільна система часто зосереджується на теоретичних аспектах мови (граматика, орфографія), але недостатньо розвиває комунікативні навички [4, с. 3]. Учні можуть знати правила, але відчувати невпевненість у живому спілкуванні.

Учням з різними мовними потребами може бракувати індивідуалізованої підтримки [7, с. 18]. Педагогам потрібні нові стратегії для роботи в багатомовному середовищі.

Соціальні та психологічні чинники. Учні, які роблять помилки або не впевнені у своїй вимові, можуть відчувати мовний сором, що гальмує їхнє бажання спілкуватися [4, с. 4]. Це може знизити їхню довіру до школи.

Учням може бракувати мотивації до вивчення мови, якщо вони не бачать її практичного застосування у повсякденному житті [4, с. 3]. Формування позитивного ставлення до рідної мови є ключовим [4, с. 4].

Шляхи подолання викликів. Комплексний підхід. Школа, сім'я та суспільство мають працювати разом. Родина відіграє вирішальну роль у початковому формуванні мовної особистості, а школа – у її подальшому розвитку [9, с. 115].

Медіаграмотність. Навчання учнів критично мислити та аналізувати інформацію, яку вони споживають у цифровому просторі [6, с. 141]. Це допоможе мінімізувати негативний вплив інтернет-сленгу.

Інтеграція технологій. Використання цифрових інструментів для розвитку мови, а не для її спрощення. Гейміфікація, інтерактивні

платформи та проєкти можуть підвищити мотивацію до вивчення [7, с. 19].

Розвиток комунікативних навичок. Освітній процес має бути орієнтований на практичні аспекти спілкування. Важливо створювати реальні ситуації для розмов, дискусій, проєктної роботи [4, с. 3].

Створення україномовного середовища. Послідовне дотримання мовного режиму в освітніх закладах є необхідною умовою [8, с. 136]. Водночас важливо враховувати багатомовність та надавати підтримку дітям, що опановують українську як другу мову [7, с. 20].

Мовне середовище учнів у сучасних умовах є динамічним і сповненим як викликів, так і нових можливостей. Подолання цих викликів вимагає спільних зусиль, спрямованих на розвиток комунікативних навичок, медіаграмотності та формування свідомого ставлення до мовної культури. Це забезпечить не лише збереження мовної ідентичності, але й успішну адаптацію учнів у сучасному глобалізованому світі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вишняк О. Мовна ситуація та статус мов в Україні. Київ: Інститут соціології НАН України, 2009. 142 с.
2. Галь Н. Слово живе та мертво. Київ: Арт Економі, 2020. 264 с.
3. Кресіна О. І. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ: ППЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 398 с.
4. Лещенко Г. Комунікативна україномовна компетенція школярів в контексті сучасної мовної освіти // *Українська мова і література в школі*. 2003. №7. С. 2–4.
5. Павлишинець О. О. Вплив технологій на розвиток мовної культури: аспекти комунікації в цифровому середовищі // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. № 71(1). С. 138-142.

6. Снігірьова В. В. Багатомовна освіта в контексті нової української школи: деякі аспекти // *Компартивістика*. 2022. № 38(1). С. 15-22.

7. Чупріна О. В. Методи розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови в початковій школі // *Науковий вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2022. № 1(98). С. 136-140.

8. Шутак С. Г. Мовна ситуація в Україні: становлення державної мови чи мовна політика? // *Вісник Чернівецького національного університету. Педагогічні науки*. 2005. № 234. С. 134-138.

9. Яковлева Н. Г. Особливості дії фактора багатомовності у мовному середовищі України // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 38. С. 110-116.

І. В. Ручкіна,
*викладач української мови;
викладач вищої категорії
(м. Хмельницький)*

МОВНА НОРМА ТА ВАРІАТИВНІСТЬ У КОМУНІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ (НА МАТЕРІАЛІ INSTAGRAM, FACEBOOK, ТІКТОК)

Сучасний інформаційний простір, зокрема соціальні мережі, став ключовим полігоном для популяризації, функціонування та розвитку української мови. Динаміка онлайн-комунікації, її інтерактивність та емоційна насиченість створюють особливі умови, де класична літературна норма [1, с. 45] вступає у складні відносини з варіативністю мовлення. Соціальні мережі, особливо Instagram, Facebook та TikTok, є не лише засобами спілкування, а й потужними інструментами формування нових тенденцій, поширення діалектних форм та утвердження національної мови.

Соціальні мережі суттєво змінили уявлення про публічну дискусію, демонструючи цей процес переважно неформальним та спонтанним мовленням, яке характеризується толерантністю до відхилень від мовних норм. Швидкість поширення інформації та необхідність миттєвої відповіді сприяють появі фрагментованих висловлювань. Така комунікація часто включає жаргонізми, скорочення та змішання мовних кодів, що відображає прагнення до автентичності та економії зусиль. Внаслідок цього класичні норми граматики та лексики поступаються місцем прагматичній ефективності. Це створює середовище, де індивідуальний стиль має більшу вагу, ніж дотримання академічних правил.

Мовлення інфлюенсерів (блогерів) має подвійний характер. З одного боку, вони можуть виступати як еталон чистоти мови, а з іншого – як руйнівники її усталених норм. Успішні україномовні

блогери, особливо ті, що працюють у сфері освіти, культури чи новин, прагнуть дотримання літературних норм (орфографічних, орфоепічних, лексичних). Наприклад, у контенті філолога та популяризатора української мови Олександра Авраменка (YouTube, Facebook, Instagram) або освітніх блогів, таких як @мова_має_значення (Instagram) помилки майже відсутні. Їх метою є підвищення грамотності аудиторії.

Блогери, що орієнтуються на розважальний контент, часто свідомо використовують сленг, okazіonalіzmi, молодіжні ідіолекти або суржик для створення ефекту наближеності до аудиторії та підвищення віральності контенту [2, с. 112]. Наприклад, стендап-коміки та блогери-гумористи (Антон Тимошенко, Володимир Дантес та ін.) можуть використовувати сленгові вирази «крінж», «краш», «войс», «зашквар», аби спілкуватися з аудиторією «на одній хвили».

У мовленні пересічних користувачів у коментарях та особистих дописах варіативність виражена ще сильніше. Це пояснюється швидкістю набору тексту, відсутністю обов'язку редагування та впливом англомовного чи російськомовного інтерфейсу. Часто мона почути такі помилки: «зроблю це – зроблю ето» (суржик), «будемо писати – будим писать» (фонетичне відображення), «Дякую, що це зробив – Дякую, шо зробив» (синтаксичне скорочення), «зафоловити», «юзер», «трендінг» (англіцизми/кальки).

Соціальні мережі надали небувалий простір для територіальних діалектів та суржику, які раніше вважалися виключно ознакою низького мовного рівня. Діалектизми в TikTok та Instagram стали маркером регіональної ідентичності та гумору. Наприклад, використання західноукраїнських діалектизмів («файний», «штримфи», «крумплі», «мешти») блогерами, які свідомо підкреслюють свою регіональну приналежність, часто є основою для популярних гумористичних відео. Це явище, яке деякі мовознавці називають «діалектним маркетингом», сприяє поширенню регіональних лексем за межі їхнього використання.

Суржик, зокрема, у Facebook-спільнотах, використовується як засіб колективної іронії або демонстрації приналежності до певного соціального прошарку. Наприклад: «понімаєте, це так працює» (розумієте, це так працює). Це мовлення, хоч і відхиляється від академічної норми, є свідченням живості та гнучкості мови в умовах суспільного білінгвізму [3, с. 68].

Незважаючи на значну варіативність, функціонування української мови в інформаційному просторі має вирішальне значення для формування національної мовної свідомості [4, с. 201].

Збільшення україномовного контенту, що особливо зросло після 2014 та 2022 років, перетворило соціальні мережі на місце мовного самоствердження. Свідомий вибір української мови для спілкування, навіть із діалектними або сленговими вкрапленнями, є актом національної ідентифікації. Кожен допис, коментар чи відео, створений українською, зміцнює її позиції у глобальному цифровому середовищі. Навіть коли блогери використовують спрощену мову чи сленг, вони, перш за все, наповнюють українським змістом простір, який раніше був представлений іншими мовами.

Досить показовим є факт переходу багатьох відомих українських осіб та блогерів (Маша Єфросініна, Даша Квіткова, Олексій Суханов та інші) на українську мову у своїх соціальних мережах. Це має потужний мотиваційний ефект для мільйонів українців, які є їх прихильниками. Таким чином, демократизація мовної норми в соцмережах сприяє масовій інтеграції мови в повсякденне життя українців, роблячи її мовою вибору, а не лише мовою обов'язку.

Отже, аналіз мовлення в соціальних мережах Instagram, Facebook, TikTok підтверджує, що сучасна українська мова в цифровому просторі існує в умовах складної взаємодії норми та варіативності. І якщо одні блогери поширюють кодифіковану норму (О.Авраменко), то інші свідомо її модифікують (блогери-гумористи). Використання діалектизмів та суржику у мережевій комунікації є свідченням мовної гнучкості та регіональної ідентифікації.

Незважаючи на відхилення від академічних правил, спілкування українською мовою в мережі є ключовим чинником національної консолідації та підвищення її престижу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ажнюк Б.М. Мовна свідомість і національна ідентичність. Київ: Наукова думка, 2018. 200 с.
2. Голобородько Я.Ю. Соціолінгвістичний вимір Інтернет-комунікації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка // *Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2020. №1(28). С. 109-115. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/card.php?669>
3. Пономарів О.Д. Культура слова: мовностилістичні поради. Київ: Либідь, 2015. 240 с.
4. Сербенська О.А. Культура мови і суржик у сучасному мовному просторі. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. 150 с.
5. Шевченко Л.І. Електронний дискурс у сучасному інформаційному суспільстві // *Мовознавство*. 2019. №6. С. 198-205. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apul_tip/apul_tip_2019_38.pdf

Ю. Цьмух,
здобувачка фахової передвищої освіти
Науковий керівник: І. П. Дудар,
викладач української мови та літератури
(м. Хмельницький)

МОВНА МОБІЛІЗАЦІЯ ТА МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ВОЄННИЙ ЧАС

В умовах повномасштабної війни мовне питання набуло особливої актуальності в Україні. Українська мова тепер є не лише способом спілкування, а й символом нашої єдності, сили та спротиву ворогу. Саме тому мовна мобілізація та мовна ідентичність виконують дуже важливу роль в створенні єдності нашого суспільства. Яскравий приклад мовної мобілізації – перехід людей на українську мову. Повномасштабне вторгнення рф на територію України чітко підтвердило, що мовна ідентичність може змінюватися протягом часу, зокрема, через міграцію, переїзди, зміни мовного середовища, освіти чи кар’єрного зросту, що може призвести до зміни сприйняття власної та мовних практик мовної ідентичності [1]. У контексті сучасної геополітичної напруженості та конфліктів, мова стає не просто засобом комунікації, а потужним інструментом мобілізації та формування національної ідентичності.

Опитування показують, що після лютого 2022 року велика кількість людей почали переходити з російської мови на українську як вдома так і на роботі. У квітні 2022 року 94% українців стверджували, що пишаються своїм громадянством. Це найвищий показник за весь час соціологічного моніторингу, який проводили за часи незалежності України. Ми не просто пишаємося громадянством України — ми поступово позбуваємося багаторічних радянських наративів, викорінюємо з голів і сердець насажену меншовартість і формуємо натомість свою, українську ідентичність [2]. 57% українців стали

спілкуватися більше або перейшли на українську з початком повномасштабного вторгнення росії в України 24 лютого 2022 року, 42% українців стали спілкуватися українською більше, 14% повністю перейшли на українську. [3] Це доводить те, що українці врешті-решт почали усвідомлювати ким вони є. Війна хоч і приносить багато болю але саме вона об'єднала всіх українців. Ми стали більш згуртованими, дружними, свідомими та незалежними.

Українська мова набуває популярності також в інтернет-просторі. Зросла кількість україномовного контенту в соцмережах, таких як YouTube, Instagram, TikTok, у блогах та подкастах. За інформацією ресурсу, частка фрилансерів, яка до війни обирала українську мову, коливалася в межах 11–30%. Після російського вторгнення цей показник виріс до 96% [4]. Люди активно почали переходити на українську мову в спілкуванні, створюють музику, меми, тим самим просувають нашу мову. Це свідчить про те, що мова стає частиною національної самоідентичності.

Мовна ідентичність завжди була важливим елементом індивідуального та державного самовизначення. У контексті російсько-української війни мовна ідентичність українців набула особливого значення, оскільки вона стала не лише питанням культури та спілкування, а й символом національного спротиву, політичного вибору та самоідентифікації [5, с. 6].

Значне зростання популярності української мови та інтересу до її вивчення однаково триває як в Україні, так і поза її межами [1, с. 9]. Зростання популярності нашої мови показує, що вона популярна не лише в Україні а й у світі. В нашій країні все більше людей переходять на українську мову, за межами України наша мова привертає увагу людей своєю милозвучністю, унікальністю та неповторністю.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сікорська В., Дідур Л. Українська мовна ідентичність під

час повномасштабного вторгнення рф // *Причорноморські філологічні студії*. № 2. 2023. С. 42-51.

2. LB.ua Дорослий погляд на світ. URL: https://lb.ua/culture/2024/03/16/603487_chomu_vazhливо_govoriti_pro.html

3. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/299240-57-ukrainsciv-perejsli-abo-stali-castise-spilkuvatis-ukrainskou-z-24-lutogo-opituvanna-suspilnogo/>

4. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku>

5. Дрозд О. В. Мовна ідентичність української молоді в умовах глобалізації // *Українська мова і література в школі*. Вип. 5. 2021. С. 15–20.

А. Шамрай,

здобувачка освіти 11 класу

Науковий керівник: Н. С. Колендзян,

учитель зарубіжної літератури та мистецтва

(м. Кам'янець-Подільський)

МОВА ВИТИНАНКИ ОЛЬГИ НЕГОДИ-БУЧКОВСЬКОЇ ЯК УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Витинанки – це один із видів українського народного декоративного мистецтва, символ української культури й національної ідентичності. Українська витинанка має давню історію: виникла внаслідок поєднання народних традицій та впливів з інших культур, зокрема китайської; широкої популярності витинанка в її класичному значенні в Україні набула в XIX–XX столітті. Споконвічний український оберіг переживає новий етап розвитку, використовується як елемент сучасного мистецтва, дизайну, ілюстрації. Традиційні форми органічно поєднуються з новітніми технологіями, пов'язаними з комп'ютеризацією та інформатизацією. Витинанка, як унікальна та цінна частина української культурної спадщини, несе людині красу та натхнення. Важливо зберегти і примножити мистецтво витинанок.

Почесне місце серед плеяди талановитих майстрів Поділля відводиться майстрині-витинанкарці Ользі Негоді-Бучковській, яка виробила власну методику об'ємних сюжетних витинанок авторські, що становлять унікальну частину української культурної спадщини і є

цінним елементом відродження, розвитку й популяризації декоративного мистецтва України.

Ольга Негода-Бучковська (*на світлині*) народилася і зростала у творчій родині заслуженого художника України Бориса Негоди. За станом здоров'я змушена була покинути посаду ст. лаборанта кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка і перейти на творчу роботу [20]. Шлях Ольги до витинанки пов'язаний із трагічною сторінкою життя майстрині. Будучи 12-річною дівчинкою, вона повністю втратила зір, але не втратила силу і волю жити і працювати. Ольга «звикла витинати без малюнка. Натомість образи, які хоче отримати, створює у голові» [10]. Багато у методичній вправності створювати витинанки допомогла справжній друг родини Негодів художниця декоративно-прикладного мистецтва, заслужений майстер народної творчості України Ніна Косарева.

Перша персональна виставка витинанки Ольги Негода-Бучковської стала свідченням особливої художньої майстерності мова символів, орнаментів і образів, які мають глибокий культурний зміст та оберегове значення. [23].

Витинанки, які створила незряча художниця, жовтень 2024.

<https://cdn4.suspilne.media/images/resize/794x0.1/c2e0c174516b1a0c.jpg>

«Моя витинанка – незвичайна, вона без малюнка, здебільшого в тваринах, несе усмішку, позитивні емоції, чистоту, незайманість. Часто асоціюю з нареченою у білій сукні. Обожаю витинати з білого паперу, замовляємо спеціальний крейдований. Працюю в різних техніках: створюю фактурні, матові, плоскісні витвори» [14]. Творчість Ольги Негоди-Бучковської позначена ілюстративністю, досконалістю виконання, внутрішньою теплою, добрим гумором.

Художниця ріже папір без ескізу, бо всі образи вона малює в пам'яті та уяві. Її витинанки – об'ємні, складні. Наприклад, голуба Ольга вирізала годину: «Голуб – це моя авторська розробка...» [19]. У колекції витинанок мацстрині-подольянки багато пташок. Вони різняться дзьобами, тому спочатку вирізає дзьоби, голови, опірнення, а вже потім створювали композиції: «Мені ж треба, щоб людина побачила й одразу зрозуміла, що вирізано, а не здогадувалася» [14].

**Паперові птахи, які створила незряча художниця, жовтень
2024**

<https://cdn4.suspilne.media/images/resize/794x0.1/68d5a3f146951b8b.jpg>

З особливою любов'ю і відповідальністю Ольга ставиться до робіт задля донату на ЗСУ. Майстриня з Кам'янця-Подільського відразу відгукнулася на пропозицію української моделі Надії Шаповал взяти участь в благодійній акція «Очі для розвідки»: «Ну звичайно, я погодилася... Мабуть, купили дрон. Ну, щось

купили, якісь очі для розвідки. Як почалася війна, працюємо благодійно з переселенцями. Діти були й з Харкова, з Маріуполя, навіть з Києва, Ірпеня, Бучі» [19]. У витинанки вона вкладає лише позитив, і цю позитивну енергетику відчують інші люди, коли беруть до рук її роботу. Її донька Богдана (*на світліні*) – теж творча особистість. І вона також витинає, але мініатюри [19].

Ольга Негода-Бучковська розробила власну техніку, яку назвала «Витинанка 5D». Свої секрети розкрила в інтерв'ю для газети «Подільнин», продемонструвала об'ємні паперові коники в техніці 5D. Авторка таких витинанок ділиться методикою власної техніки: принцип роботи такий: я намагаюся використати всю площину великого аркуша паперу, при цьому нічого не доклеюю і не докладаю. Одна витинанка повинна з усіх боків проглядатися. Для цього спочатку робиться викройка, у яку включені елементи згину. Вирізається і складається у фігуру [14].

Вікторія Кожевнікова в статті «Святкове сяйво магічних витинанок» зауважує: «Не віриться, що вони виконані із суцільного аркуша паперу, що там немає й краплі клею. Якщо коней розкласти, це буде один листок без склеювань» [14].

**Коник у розгорнутому вигляді Ольга Негода-Бучковська
один листок без склеювання витинанка «Ангел сонця»**

<https://podolyanin.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/konyky.jpg>

Ольга Негода-Бучковська пропагує власне мистецтво, залучає молодь до творчості: «Я планую напрацювати багато схем у цій техніці, бо хочу організувати виставку конструктивних об'ємних витинанок. Їх треба популяризувати, бо ж усе навкруги розвивається, повинна розвиватися й витинанка». Витинанки майстрині символічні й енергетично заряджені на добро: «Мої витинанки – це обереги. Ангели з піднятими догори руками, з хрестом на обличчі – звернення до Бога. ... Руки підняті догори, ромби, дерева – це кодування на добро. Кожен символ несе свою енергетику» [14].

В Ольги Негоди-Бучковської особливий підхід до роботи над витинанкою: «Помітила за собою, що за один день створюю загальну картину, хоча в думках можу довго виношувати ідею, навіть тиждень обдумую, а потім сідаю за роботу і встану лише тоді, коли повністю виріжу сюжет» [14].

Саме так народжувалися сюжетні витинанки, пов'язані з усною народною творчістю, народним календарем, історією українців: «Танець журавля», «Баранці-куманці», «Щасливого Різдва в рік Коня!», «А та кура-шабатура», «А те кача дрібно скаче», «А те гуся», «Котиться писанка по землі», «А той індик», «А той баран круторогий», «Мамин рушник», «Бабусина скриня», «Великдень», «Літо», «Різдво», «Голодомор», «Традиції (Андрієва ніч)», «Чорнобиль», «Райські птахи», «Ходить квочка», «Мудрість (Рік Змії)» (2013), «Біла моя мрія Коня»; серія «Витинанкові композиції за байками М. Годованця».

Виставка робіт майстрині-витинанкарки Ольги Негоди-Бучковської, Галерея мистецтв

Це доволі не повний перелік творчих витинанок «чарівної жінки, чудової людини, талановитої майстрині – витинанкарки Ольги Негоди-Бучковської. Її щирість – підкорює, її працьовитість – стимулює до дії, її творчість – захоплює, заворожує, надихає і окрилює, а людяне добре серце притягує до неї спрагли серця. Складні композиційні рішення, несподівані кольорові поєднання, об'єм та площа – все це в роботах Ольги Борисівни. А ще велика любов до світу, до Батьківщини, до її історії і природи» [12].

Вирізняються роботи Ольги і тим, що вони виконані зі шрифтом, який розробив її батько Борис Негода (*на світлині*). Козацький шрифт подільська майстриня демонструє на сюжетних витинанках за перлинами усної народної творчості і творами відомих українських письменників, зокрема Тараса Шевченка та нашої сучасності Ліни Костенка. Ряд творчих робіт відображають сюжети байок та гуморесок Микити Годованця: «...вони сто років тому писалися, але актуальні нині й будуть актуальними в будь-який

час. Ще вони мені

такі рідні, бо автор писав про тварин, але з людськими характерами. А мені це дуже близьке, бо і я в тваринах-витинанках відображаю людський характер» [14]. І насправді, якщо уважно розглянути витинанки, то можна побачити, як зауважує Ольга, «що бик ридає, бо жаби з нього знушаються, там кінь-пахар струджений і серйозний, бо завтра велика відповідальність – треба орати землю, а біля нього хитрий лінивий осел, який тільки й думає, де вкрутити і як кого обдурити» [14] (*на світлині: «Жаба на пні»*). *Витинанкова композиція до байки Микити Годованця 2024*).

Ольга радіє, що витинанки повертаються в життя українців. Майстриня часто буває в шкільних колективах, ділиться своєю майстерністю, проводить майстер-класи для дітей різного віку, навчає майстерності витинанки: «Діти можуть насолоджуватися, вбирати в себе народну творчість. Усе, що було закопане, прибите, замуроване,

повертається, дістається нам із глибин, а по-іншому й не може бути, бо правічна культура – незнищенна» [14].

Не залишаються без уваги і свята за українським народним календарем. Особливо багата українська новорічно-різдвяна витинанка: сніжинки-смайлики, сніговики: у валянках, рукавицях, капелюхах; олені, Миколаї, мішечки, сніжинки, ялинки, засніжені будинки, будинки в лісі, дзвіночки, кози, вертеп. До такого різноманіття майстриня ще додає: «Витинанки ми використовуємо на новорічних листівках. Розробляємо і новорічні сувеніри: магніт-витинанки, футляри для шампанського. На весілля я витинаю об'ємних весільних лебедів. ...витинанки стають сучаснішими, і це класно, ми ж не повинні стояти на місці, треба розвиватися» [14].

Українські митці відроджують давні народні традиції, розвивають їх і збагачують новими традиційними виробами. «Може, колись, через сто років, дістануть і мою витинанку, всі дивуватимуться, як це ж вона її вирізала, тому на фальш не маю права, висловлює щирі сподівання подільська майстриня витинанки, берегиня української народної спадщини» [14]. Ольга Негода-Бучковська – учасниця міських, обласних мистецьких виставок від 2002 року. Відкриває персональні виставки виставки.

Експонати з виставки витинанок «Крила надії» Ольги Негоди-Бучковської. 2024

Глибиною і символами, які передають світлі емоції та мрії українців, вражає виставка «Крилаті надії» (2024). На виставці представлені витинанки, що відображають надію, натхнення і силу духу як самої витинанкарки, так і українського народу.

Творчість подільської витинанкарки Ольги Негоди-Бучковської засвідчує розвиток витинанки в сучасному мистецтві, розкриває її значення щодо передачі цього мистецького феномену наступним поколінням українців.

Історія української витинанки і творчість відомої подільської майстрині – невичерпне багатство декоративно-прикладного мистецтва України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Донька, що витинає не бачачи, та батько, котрий народився, щоб малювати: у Чернівцях відкрили унікальну родинну виставку. URL: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/donka-scho-vitinae-ne-bachachi-ta-batko-kotriy-narodivsya-schob-malyuvati-u-chernivcyah-vidkrili-unikalnu-rodinnu-vistavku-foto-69848> (дата звернення: 21.07.2025).

2. Історія витинанки. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Витинанка> (дата звернення: 09.07.2025).

3. Кожевнікова В. Святкове сяйво магічних витинанок. URL: <https://podolyanin.com.ua/suspilstvo/41050/> (дата звернення: 21.07.2025).

4. На Хмельниччині незряча художниця створює витинанки. URL: <https://suspilne.media/khmelnyskiy/861955-na-hmelniccini-nezraca-hudoznica-stvorue-vitinanki/> (дата звернення: 21.07.2025).

5. Негода-Бучковська Ольга Борисівна. URL: <https://esu.com.ua/article-72780> (дата звернення: 21.07.2025).

6. Рева Т. С., Святненко А. В. Українське мистецтво витинанки: історичний ракурс і сучасність // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнл. 2023. № 4. С. 66–71.

О. Яворський,
здобувач фахової передвищої освіти 1 курсу
Науковий керівник: Н. А. Поморова,
викладач української мови та літератури;
викладач-методист
(м. Хмельницький)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДОПОМІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИКЛАДАЧА ЛІТЕРАТУРИ: ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Сучасний освітній процес перебуває в стані безперервної трансформації, зумовленої стрімким розвитком інформаційних технологій. Однією з найбільш перспективних інновацій, що відкриває нові горизонти для педагогіки, є штучний інтелект (ШІ). Інтеграція інструментів на базі ШІ у викладання гуманітарних дисциплін, зокрема літератури, дозволяє перейти від традиційних методів до більш інтерактивних, персоналізованих та ефективних форм навчання. Використання ШІ не лише оптимізує рутинні завдання викладача, але й надає учням та студентам нові можливості для аналізу, інтерпретації та творчого осмислення літературних творів.

Актуальність даного дослідження полягає в необхідності адаптації освітнього процесу до вимог цифрової епохи та дослідженні потенціалу ШІ як допоміжного інструменту, що може збагатити методику викладання літератури. Метою роботи є аналіз та систематизація основних напрямків застосування штучного інтелекту в роботі викладача літератури для оптимізації навчального процесу та розвитку ключових компетентностей учнів.

Основні напрямки застосування ШІ у викладанні літератури. Штучний інтелект пропонує викладачам літератури широкий спектр інструментів, що дозволяють модернізувати та оптимізувати

навчальний процес. Їх можна згрупувати за кількома основними напрямками.

Персоналізація навчання та автоматизація оцінювання. Однією з ключових переваг ШІ є здатність адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб кожного учня. Аналізуючи прогрес, швидкість виконання завдань та типові помилки, інтелектуальні системи можуть пропонувати персоналізовані навчальні матеріали, додаткові вправи чи, навпаки, складніші завдання для обдарованих учнів. Окрім того, значну частину часу викладача звільняє автоматична перевірка стандартизованих завдань, тестів та граматичних вправ. Такі інструменти, як Grammarly, не лише виправляють помилки, але й надають детальний зворотний зв'язок щодо стилю та чіткості викладу, що є важливим для розвитку навичок академічного письма.

Створення інтерактивного навчального контенту. ШІ може виступати потужним інструментом для створення різноманітних навчальних матеріалів. Викладач може використовувати моделі на кшталт ChatGPT або Google Gemini для генерації планів уроків, презентацій, інтерактивних вправ та ігрових завдань, що перетворюють процес навчання на захоплюючу діяльність. Інтеграція ШІ в онлайн-курси на платформах Coursera чи Udemy, а також у мобільні додатки, забезпечує інтерактивність та доступність навчання в будь-який час.

Розвиток аналітичних та критичних навичок. Штучний інтелект може стати ефективним помічником у розвитку навичок глибокого аналізу літературних творів. Замість того, щоб надавати готові відповіді, ШІ може стимулювати критичне мислення учнів, пропонуючи відкриті питання для дискусій, допомагаючи знаходити додаткову інформацію про історичний та культурний контекст твору, формулювати тези та добирати аргументи для їх підтвердження або спростування. Це сприяє формуванню вміння вести наукову дискусію, аналізувати різні точки зору та робити власні обґрунтовані висновки.

Важливо підкреслити, що ШІ залишається лише інструментом.

Його ефективність залежить від педагогічної майстерності викладача, його здатності керувати навчальним процесом, створювати сприятливу атмосферу та встановлювати емоційний зв'язок з учнями. Крім того, використання ІІІ вимагає суворого дотримання етичних принципів, зокрема щодо захисту приватності даних учнів та запобігання академічній недоброчесності.

Практичні приклади використання ІІІ при вивченні програмних творів. Розглянемо можливості застосування ІІІ на прикладах аналізу творів української та світової літератури, що вивчаються в шкільній програмі.

Аналіз поеми Івана Франка «Каменярі». При вивченні цього програмного твору ІІІ може бути використаний для стимулювання глибокого аналізу та дискусії. Наприклад, викладач може поставити перед моделлю завдання згенерувати відкриті питання, що спонукають до роздумів про роль індивіда в суспільстві, сутність самопожертви та актуальність ідей, порушених у творі. За допомогою ІІІ учні можуть швидко знайти додаткові матеріали про історичний контекст написання поеми, що дозволить глибше зрозуміти мотивацію автора та його героїв. Також модель може допомогти сформулювати тези та антитези для дебатів, наприклад, «Каменярі: герої-революціонери чи радикали?», надавши аргументи для обох точок зору. Це вчить учнів аналізувати проблему з різних боків та будувати власну аргументацію.

Дослідження творчості Ліни Костенко. Творчість Ліни Костенко, багата на складні образи та історичні алюзії, надає широке поле для застосування аналітичних інструментів ІІІ. Одним із цікавих методів є генерація тематичних хмар слів за текстами її творів, наприклад, за романом у віршах «Маруся Чурай». Візуалізація найчастіше вживаних слів (кохання, історія, доля, Україна, пісня) допоможе учням наочно визначити ключові теми та мотиви. Також ІІІ може виконати порівняльний аналіз образів, наприклад, образу жінки в поезії Ліни Костенко та Лесі Українки, виявивши спільні та відмінні риси. Інший напрямок – виявлення літературних та

історичних алюзій у творах, що збагачує їхнє розуміння. Такі завдання не замінюють власного читацького досвіду, а лише надають інструменти для більш глибокого занурення в текст.

Інтерпретація новели Франца Кафки «Перевтілення». При вивченні цього складного модерністського твору III може допомогти в аналізі символіки та розробці творчих завдань. Наприклад, модель може проаналізувати символіку кімнати Грегора Замзи як уособлення його внутрішнього світу, ізоляції та ув'язнення. Цікавим творчим завданням може бути створення альтернативних сюжетів за допомогою III (наприклад, «Що було б, якби родина прийняла перевтілення Грегора?»), що дозволить учням глибше осмислити тему відчуження та абсурдності існування. Також III може допомогти знайти та систематизувати різні інтерпретації твору в літературній критиці, що розширить горизонти учнів та навчить їх порівнювати різні підходи до аналізу.

III як інструмент для створення візуального та інтерактивного контенту. Окрім аналітичної роботи, штучний інтелект стає незамінним помічником у створенні якісних візуальних матеріалів для уроків. Сучасні інструменти на базі III значно спрощують процес розробки презентацій. Такі сервіси, як Microsoft PowerPoint Designer або Canva, використовують III для автоматичної генерації дизайнів слайдів, підбору гармонійних кольорних палітр та релевантних зображень на основі введеного тексту. Це дозволяє викладачу зосередитися на змісті презентації, а не на технічних аспектах дизайну.

Крім того, III може генерувати оригінальні зображення та ілюстрації, що відповідають тематиці уроку, за текстовим описом. Це особливо корисно при вивченні творів, до яких важко знайти якісний візуальний супровід. Інший перспективний напрямок – створення віртуальних турів по літературних місцях. За допомогою III можна розробити інтерактивні екскурсії по місцях, пов'язаних з життям і творчістю письменників, що дозволить учням краще зануритися в атмосферу епохи та контекст написання творів.

Штучний інтелект відкриває перед викладачами літератури широкі можливості для оптимізації та збагачення освітнього процесу. Він може слугувати ефективним інструментом для персоналізації навчання, автоматизації рутинних завдань, створення інтерактивного контенту та розвитку аналітичних і критичних навичок учнів. Однак важливо пам'ятати, що ШІ є лише допоміжним засобом. Він не може замінити живе спілкування, емоційний зв'язок між викладачем та учнем, а також творчий підхід та людську інтуїцію. Ключова роль викладача полягає у тому, щоб грамотно інтегрувати ці технології в навчальний процес, керувати ним, допомагати учням критично оцінювати інформацію, отриману від ШІ, та формулювати власні обґрунтовані висновки. При такому підході штучний інтелект може стати потужним союзником у вихованні освіченого, творчого та критично мислячого покоління.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алексов Сергій Вікторович – викладач II кваліфікаційної категорії, циклової комісії інформаційних технологій Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (м. Хмельницький).

Алієва Діана Сергіївна – здобувачка фахової передвищої освіти Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (м. Хмельницький).

Білий Леонід Григорович – директор Хмельницького економіко-правового фахового коледжу Міжрегіональної Академії управління персоналом; кандидат педагогічних наук, доцент (м. Хмельницький).

Будник Алла Анатоліївна – викладач Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (м. Хмельницький).

Гладій Анна – здобувачка фахової передвищої освіти Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» (м. Хмельницький).

Григоровська Антоніна Володимирівна – вчитель української мови та літератури; вчитель вищої категорії; вчитель-методист Комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей №15 імені Олександра Співачука Хмельницької міської ради» (м. Хмельницький).

Дацюк Олександр Анатолійович – протоієрей; PhD, кандидат богослов'я (м. Хмельницький).

Дика Любов Леонтіївна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри правових та інформаційних технологій Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»; вчитель української мови та літератури ліцею №5 Хмельницької міської ради (м. Хмельницький).

Дудар Ірина Петрівна – викладач української мови та літератури Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (м. Хмельницький).

Голярдик Наталія Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент; доцент кафедри філософії, соціально-гуманітарних дисциплін та фізичного виховання Хмельницького університету управління та права ім. Леоніда Юзькова (м. Хмельницький).

Колендзян Наталія Сергіївна – учитель зарубіжної літератури та мистецтва Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський).

Комарова Оксана Віталіївна – викладач української мови та літератури. Викладач вищої категорії, викладач-методист Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» (м. Хмельницький).

Крук Олена Валеріївна – здобувачка фахової передвищої освіти 3 курсу Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» (м. Хмельницький).

Лепетун Карина – здобувачка фахової передвищої освіти Хмельницького кооперативного коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (м. Хмельницький).

Махно Капіталіна Анатоліївна – здобувачка фахової передвищої освіти 2 курсу Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» (м. Хмельницький).

Мельник Артем – здобувач фахової передвищої освіти групи ЕТ-1 Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» (м. Хмельницький).

Никитюк Світлана Іванівна – старший викладач кафедри англійської мови, факультет іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський).

Нич Віра Петрівна – викладач циклової комісії загальноосвітніх дисциплін Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (м. Хмельницький).

Олійник Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент; викладач-методист української мови та літератури; завідувач кафедри психології Хмельницького інституту МАУП (м. Хмельницький).

Плахтій Софія Сергіївна – здобувачка фахової передвищої освіти Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (м. Хмельницький).

Поморова Наталія Анатоліївна – заступник директора з виховної роботи Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету». Викладач української мови та літератури. Викладач вищої категорії, викладач-методист (м. Хмельницький).

Похила Валерія – здобувачка фахової передвищої освіти 1 курсу Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» (м. Хмельницький).

Романова Галина Дмитрівна – вчитель математики та інформатики Комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей №15 імені Олександра Співачука Хмельницької міської ради», спеціаліст I категорії (м. Хмельницький).

Ручкіна Ірина Вікторівна – викладач української мови; викладач вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету». (м. Хмельницький).

Цьмух Юлія Олегівна – здобувачка фахової передвищої освіти Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (м. Хмельницький).

Шамрай Анастасія – здобувачка освіти 11 класу Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський).

Яворський Олексій – здобувач фахової передвищої освіти 1 курсу Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» (м. Хмельницький).

МОЛИТВА ЗА УКРАЇНУ

Україно, молюся за Тебе,
Як за матір духовну святу,
За блакить твого вічного неба
І за ниву твою золоту.

Україно, молюся за славу,
За твою непокору століть,
За столицю твою Златоглаву,
Що по груди в каштанах стоїть.

Україно, молюся за мову,
За Божественну мову твою,
І за вроду, твою калинову,
Від якої добрішим стаю.

Україно, молюся за пам'ять
Убієнних за волю синів
І за тих, що у душах запалять
Пломінь правди, щоб край заяснів.

Україно, лише в милосерді
Час єднання синів настає.
То нічого, що ми не безсмертні,
За безсмертя молюся твоє.

Отче наш,
У Твоїм часоплині
Все минає –
Ридай не ридай.
Прости, Боже, гріхи Україні
І надалі грішити не дай.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
НДДКР 0123U104489

Українська мова і нація

Збірник наукових праць

Випуск 18

З 164 Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л.Г. Білий :
Вид-во МАУП, 2025. Вип. 18. 146 с.

За достовірність фактів, назв, посилань на літературні джерела, академічну доброчесність відповідальність несуть автори. Редколегія не завжди поділяє їхні погляди.

Приватне акціонерне товариство “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єктів
видавничої справи ДК №3262 від 26.08.2008 р.*

Хмельницький інститут
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
29015, м. Хмельницький, проспект Миру, 101А
Тел.: +38(0382) 78-94-67
Ел. адреса: himaup@ukr.net
www.km.maup.com.ua

Здано в набір 20 листопада 2025 р. Підписано до друку 24 листопада 2025 р.
Формат 60х84 1/16. Гарн. Times. Ум. друк. арк. 6,4.
Друк офсетний. Папір офсетний. Тираж 300 прим.

*"Мова - це наша національна ознака,
в мові - наша культура,
сутність нашої свідомості"*
(Іван Огієнко)

